

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

**Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του
οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος**

Διπλωματική Εργασία

**Η εξέλιξη των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα για την αντιμετώπιση της
διαφθοράς**

Αργυρώ Μακρή-Μπέλλου

A.M.: 525664

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αθανασία Διονυσοπούλου

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2026

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας Αργυρώς Μακρή-Μπέλλου, που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η εξέλιξη των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς

Αργυρώ Μακρή

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Αθανασία Διονυσοπούλου

Εμμανουήλ Μπίλλης

Μέλος ΣΕΠ-ΕΑΠ

Μέλος ΣΕΠ-ΕΑΠ

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2026

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα. Αθανασία Διονυσοπούλου για την καθοδήγηση και την αμέριστη κατανόησή της κατά την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για τη συμβολή τους στη μαθησιακή μου πορεία και τη γνώση που μου προσέφεραν μέσα από τα μαθήματά τους. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω και στους συμφοιτητές μου για την άψογη συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας.

Τέλος, ευχαριστώ από καρδιάς τους συγγενείς και τους φίλους μου και ιδιαίτερα τη φίλη μου, Θάλεια και τον αδερφό μου, Γιώργο, για τη συνεχή στήριξη και ενθάρρυνση και αφιερώνω το παρόν έργο στον γιο μου, Μάνο, για την αγάπη και τη δύναμη που μου έδινε καθημερινά!

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την εξέλιξη των διατάξεων του ελληνικού Ποινικού Κώδικα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, υπό το πρίσμα των διεθνών και ευρωπαϊκών υποχρεώσεων της χώρας. Ειδικότερα, αναλύονται οι βασικές συμβάσεις κατά της διαφθοράς (ΟΟΣΑ, Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΗΕ) και οι σχετικές πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτές επηρέασαν τη σταδιακή αναμόρφωση του εθνικού ποινικού πλαισίου. Παρουσιάζονται οι κύριες νομοθετικές μεταβολές στα εγκλήματα δωροληψίας, δωροδοκίας, εμπορίας επιρροής και διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα, από τον παλαιό Ποινικό Κώδικα έως τον ν. 4619/2019 και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις κρίσιμες έννοιες του «υπάλληλου» και του «ωφελήματος», στις νομοθετικές διακυμάνσεις και στις νομολογιακές τάσεις που επηρεάζουν τα όρια του αξιοποίνου. Τέλος, αναδεικνύονται τα προβλήματα διαχρονικού ποινικού δικαίου και ασφάλειας δικαίου που προκαλούν οι αλλεπάλληλες τροποποιήσεις, καθώς και οι εντάσεις μεταξύ διεθνούς πίεσης για αυστηροποίηση και της ανάγκης σεβασμού των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου.

Λέξεις-κλειδιά:

διαφθορά, δωροδοκία, δωροληψία, υπάλληλος, ωφέλημα, Ποινικός Κώδικας

The Evolution of the Provisions of the Penal Code for Combating Corruption

Makri Argyro

Abstract

This dissertation examines the evolution of the provisions of the Greek Criminal Code on combating corruption, in light of Greece's international and European obligations. It analyses the main international anti-corruption conventions (the OECD Convention, the Criminal Law Convention on Corruption of the Council of Europe, the United Nations Convention against Corruption), as well as the relevant legal acts of the European Union and their impact on the progressive reform of the national criminal law framework. The study presents the key legislative changes concerning active and passive bribery of public officials, trading in influence, and corruption in the private sector, from the former Criminal Code to Law 4619/2019 and its subsequent amendments. Particular emphasis is placed on the crucial notions of “public official” and “undue advantage”, their legislative fluctuations, and the case law trends shaping the scope of criminalisation. Finally, the dissertation highlights issues relating to the temporal application of criminal law and legal certainty arising from successive reforms, as well as the tensions between international pressure for stricter anti-corruption enforcement and the need to safeguard fundamental principles of criminal law.

Keywords:

corruption, bribery, public official, advantage, Criminal Code

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Πίνακας Νομοθεσίας	ix
Πίνακας Νομολογίας	xii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	xiv
Εισαγωγή	1
Μέρος Πρώτο	3
Θεωρητικό και Κανονιστικό Πλαίσιο της Διαφθοράς	3
1. Διαφθορά: έννοια, παράγοντες και διαστάσεις	3
2. Η διαφθορά ως αντικείμενο του ποινικού δικαίου	5
3. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες κατά της διαφθοράς	6
3.1. Πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο	6
3.1.1. Η Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση του χρηματισμού αλλοδαπών αξιωματούχων του Δημοσίου	7
3.1.2. Η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης	7
3.1.3. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη διαφθορά (UNCAC)	8
3.2. Πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο	9
3.2.1. Το πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης PIF	9
3.2.2. Η Σύμβαση της Ε.Ε. του 1997	10
3.2.3. Κοινή δράση του Συμβουλίου της Ε.Ε. για τη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα	10
3.2.4. Απόφαση – Πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ	11
3.2.5. Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021	12
4. Η εξέλιξη της ελληνικής νομοθεσίας για τα εγκλήματα διαφθοράς	12
Μέρος Δεύτερο	14
Νομοθετικό πλαίσιο των εγκλημάτων διαφθοράς στον ελληνικό ποινικό κώδικα	14
1. Τα βασικά εγκλήματα διαφθοράς στο ελληνικό ποινικό δίκαιο	14
1.1. Δωροληψία δημοσίου υπαλλήλου (άρθρο 235 ΠΚ)	14
1.2. Δωροδοκία δημοσίου υπαλλήλου (άρθρο 236 ΠΚ)	15
1.3. Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών (άρθρο 237 ΠΚ)	16
1.4. Δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων (άρθρα 159 & 159Α ΠΚ)	18
1.5. Εμπορία Επιρροής-Μεσάζοντες (άρθρο 237Α ΠΚ)	19
1.6. Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο 396 ΠΚ)	20

2. Νομοθετικές Μεταβολές μετά την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης	21
3. Η μεταρρύθμιση του νέου Ποινικού Κώδικα του 2019	22
Μέρος Τρίτο	25
Κρίσιμες έννοιες στα εγκλήματα διαφθοράς	25
Κεφάλαιο 1: Η έννοια του «υπαλλήλου» στα εγκλήματα διαφθοράς	25
1.1. Οριοθέτηση της υπαλληλικής ιδιότητας.....	26
1.2. Νομοθετική εξέλιξη και διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου.....	28
1.3. Σύγχρονες ρυθμίσεις και νομολογιακές τάσεις.....	31
1.4. Διεθνοποίηση και διαχρονικά ζητήματα.....	32
1.4.1. Διεθνής διάσταση της έννοιας του υπαλλήλου	32
1.4.2. Ζητήματα διαχρονικού ποινικού δικαίου	33
1.5. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	34
Κεφάλαιο 2: Η έννοια του «ωφελήματος» στα εγκλήματα διαφθοράς	37
Εισαγωγή	37
2.1. Διαχρονική εξέλιξη της ορολογίας.....	38
2.2. Η έννοια του ωφελήματος: περιουσιακή και μη περιουσιακή διάσταση	39
2.2.1. Περιουσιακής φύσεως παροχές.....	39
2.2.2. Μη περιουσιακής φύσεως παροχές.....	41
2.3. «Αθέμιτο» ωφέλημα.....	42
2.3.1. Η ατιμώρητη εξ ευγνωμοσύνης παροχή.....	43
2.3.2 Το αποτυχημένο νομοθετικό πείραμα του άρθρου 68 ν. 4139/2013	44
2.4. Η αξία του ωφελήματος.....	44
2.5. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	46
Μέρος Τέταρτο.....	48
Συμπεράσματα-Σκέψεις-Προτάσεις.....	48
1.1. Συνοπτική αποτίμηση της νομοθετικής εξέλιξης.....	48
1.2. Η έννοια του υπαλλήλου: Από τη θεωρία στην πράξη και η ανάγκη για σαφήνεια στον νόμο	49
1.3. Το «ωφέλημα» και η οριοθέτηση του αθέμιτου	49
1.4. Διαχρονικό ποινικό δίκαιο και ασφάλεια δικαίου.....	50
1.5. Η νέα Οδηγία της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς	51
1.6. Προτάσεις και σκέψεις για το μέλλον του ΠΚ στα εγκλήματα διαφθοράς	52
Βιβλιογραφία	54

Πίνακας Νομοθεσίας

Νομοθέτημα / Διάταξη	ΦΕΚ / Έτος	Αντικείμενο / σύντομη ένδειξη
Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 7	—	Αρχή νομιμότητας / απαγόρευση αναδρομικής ποινικοποίησης
Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 26	—	Διάκριση λειτουργιών
Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 103	—	Δημόσιοι υπάλληλοι
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 13α	Ν. 4619/2019, Α' 95	Έννοια υπαλλήλου
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 159	Ν. 4619/2019, Α' 95	Δωροληψία πολιτικών προσώπων
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 159Α	Ν. 4619/2019, Α' 95	Δωροδοκία πολιτικών προσώπων
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 167Α	Ν. 4619/2019, Α' 95	Αθέμιτη επιρροή σε δικαστικό λειτουργό
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 235	Ν. 4619/2019, Α' 95	Δωροληψία υπαλλήλου
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 236	Ν. 4619/2019, Α' 95	Δωροδοκία υπαλλήλου
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 237	Ν. 4619/2019, Α' 95	Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 237Α	Ν. 4619/2019, Α' 95	Εμπορία επιρροής – μεσάζοντες
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 237Β	Ν. 4637/2019, Α' 180	Ειδική διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου για άρθρα 235–236 ΠΚ
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 242	Ν. 4619/2019, Α' 95	Ψευδής βεβαίωση
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 263Α (καταργηθέν)	—	Συμπληρωματική διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου

Νομοθέτημα / Διάταξη	ΦΕΚ / Έτος	Αντικείμενο / σύντομη ένδειξη
Ποινικός Κώδικας, άρθρο 396	N. 4619/2019, A' 95	Δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα
N.Δ. 1234/1972	—	Αρχική εισαγωγή του άρθρου 263Α ΠΚ
N. 1738/1987, άρθρο 4 παρ. 4	A' 200	Αντικατάσταση / διεύρυνση άρθρου 263Α ΠΚ
N. 2656/1998	A' 265	Κύρωση Σύμβασης ΟΟΣΑ
N. 2802/2000	A' 47	Κύρωση Σύμβασης ΕΕ 1997
N. 2803/2000	A' 48	Κύρωση Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης ΡΙΦ
N. 3126/2003	A' 66	Ποινική ευθύνη Υπουργών
N. 3213/2003	A' 309	Δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης
N. 3560/2007	A' 103	Κύρωση Σύμβασης Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά και Πρόσθετου Πρωτοκόλλου
N. 3666/2008	A' 105	Κύρωση UNCAC
N. 3849/2010	A' 80	Εισαγωγή του όρου «διαφθορά» και συναφείς μεταβολές
N. 3943/2011	A' 66	Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος
N. 3996/2011, άρθρο 80 παρ. 12	A' 170	Ένταξη ιατρών ΕΟΠΥΥ στην έννοια του υπαλλήλου
N. 4052/2012, άρθρο 13 παρ. 16	A' 41	Συμπλήρωση της ανωτέρω ρύθμισης
N. 4139/2013	A' 74	Εισαγγελέας Εγκλημάτων Διαφθοράς
N. 4254/2014	A' 74	Τροποποιήσεις στα εγκλήματα διαφθοράς / κατάργηση περ. δ' άρθρου 263Α ΠΚ
N. 4262/2014, άρθρο 50	A' 114	Επανεισαγωγή κατηγορίας προσώπων στο άρθρο 263Α ΠΚ
N. 4619/2019	A' 95	Νέος Ποινικός Κώδικας
N. 4637/2019, άρθρο 3 παρ. 21	A' 180	Εισαγωγή άρθρου 237Β ΠΚ

Νομοθέτημα / Διάταξη	ΦΕΚ / Έτος	Αντικείμενο / σύντομη ένδειξη
N. 4745/2020	A' 214	Κατάργηση θεσμού Εισαγγελέα Διαφθοράς / μεταφορά αρμοδιοτήτων
N. 4855/2021, άρθρο 42	A' 215	Διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου στην παρ. 5 του άρθρου 235 ΠΚ
N. 4990/2022	A' 210	Προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις (whistleblowers)
N. 5090/2024, άρθρα 38–39	A' 30	Τροποποιήσεις στα άρθρα 235 και 236 ΠΚ
N. 5113/2024	A' 96	Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων για δωροδοκία αλλοδαπών αξιωματούχων

Πίνακας Νομολογίας

Δικαστήριο / Όργανο	Απόφαση / Βούλευμα	Έτος	Αντικείμενο / σύντομη ένδειξη
Άρειος Πάγος	ΑΠ 160/2006	2006	Καθηγητές ΑΕΙ και υπαλληλική ιδιότητα
Άρειος Πάγος	ΑΠ 667/2009	2009	Έννοια υπαλλήλου με λειτουργικό κριτήριο
Άρειος Πάγος	ΑΠ 1226/2010	2010	Δικαστικοί επιμελητές
Άρειος Πάγος	ΑΠ 860/2011	2011	Δικηγόρος κατά την επικύρωση εγγράφων
Άρειος Πάγος	ΑΠ 241/2011	2011	Ορκωτοί λογιστές
Άρειος Πάγος	ΑΠ 157/2015	2015	Προσωρινή ανάθεση και έννοια υπαλλήλου
Άρειος Πάγος	ΑΠ 568/2015	2015	Υπαλληλική ιδιότητα κατά τον χρόνο τέλεσης
Άρειος Πάγος (Ολομ.)	ΑΠ 3/2016	2016	Ζήτημα αντισυνταγματικότητας λόγω αναδρομικής άρσης αξιοποιήσιμου
Άρειος Πάγος	ΑΠ 891/2020	2020	Διατήρηση υπαλληλικής ιδιότητας κατά την άδεια
Άρειος Πάγος	ΑΠ 1139/2021	2021	Υπάλληλοι ΔΕΥΑ και άρθρο 13α ΠΚ
Άρειος Πάγος	ΑΠ 262/2022	2022	Συμβολαιογράφοι και έννοια υπαλλήλου
Άρειος Πάγος	ΑΠ 591/2022	2022	Άρθρο 396 ΠΚ και διαχρονικό ποινικό δίκαιο
Εφετείο Αθηνών	ΕφΑθ 1568/2020	2020	Βουλευτής και μη υπαγωγή στο άρθρο 13α ΠΚ
Εφετείο Αθηνών	ΕφΑθ 3243/2019	2019	Υπάλληλος ΕΝΑΕ και εφαρμογή διατάξεων περί δωροδοκίας
Συμβούλιο Εφετών Αθηνών	ΣυμβΕφΑθ 1240/1998	1998	Ανυπόστατη ανάθεση και υπαλληλική ιδιότητα

Δικαστήριο / Όργανο	Απόφαση / Βούλευμα	Έτος	Αντικείμενο / σύντομη ένδειξη
Συμβούλιο Εφετών Λάρισας	ΣυμβΕφΛαρ 3/2021	2021	ΔΕΥΑΜΒ και έννοια υπαλλήλου
Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων Αθηνών	ΤριμΕφΚακΑθ 4490/2019	2019	Δωροδοκία υπαλλήλων ΟΤΕ / άρθρο 396 ΠΚ
Διάταξη Εισαγγελέα Εφετών Πειραιά	ΔιατΕισΕφΠειρ 23/2013	2013	Προσωρινά ασκούμενη δημόσια υπηρεσία

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Νομοθεσία

νΠΚ: νέος Ποινικός Κώδικας

ΠΚ: Ποινικός Κώδικας

πΠΚ: προΐσχύων Ποινικός Κώδικας

Σ.: Σύνταγμα

Νομικά Πρόσωπα και Οργανισμοί

ΕΑΠ: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΝΑΕ: Ελληνικά Ναυπηγεία Α.Ε.

ΕΟΠΥΥ: Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

ΔΕΥΑ: Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης και Αποχέτευσης

GRECO: Group of States against Corruption (Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς)

ΝΠΔΔ: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

ΝΠΙΔ: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Διεθνείς Συμβάσεις

PIF: Protection of the European Communities' Financial Interests (Σύμβαση PIF)

UNCAC: United Nations Convention against Corruption (Σύμβαση ΟΗΕ κατά της Διαφθοράς)

Δικαστήρια και Δικαιοδοτικά Όργανα

ΑΠ: Άρειος Πάγος

ΕφΑθ: Εφετείο Αθηνών

ΣυμβΕφΑθ: Συμβούλιο Εφετών Αθηνών

ΣυμβΕφΛαρ: Συμβούλιο Εφετών Λάρισας

ΤριμΕφΚακΑθ: Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων Αθηνών

Εισαγωγή

Η διαφθορά αποτελεί ένα σύνθετο και πολυδιάστατο κοινωνικό, πολιτικό και νομικό φαινόμενο, το οποίο επηρεάζει άμεσα τη λειτουργία του κράτους δικαίου, την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας. Η διαρκής εξέλιξη των μορφών διαφθοράς, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη διεθνοποίηση των οικονομικών και διοικητικών σχέσεων, έχει αναδείξει την ανάγκη για αποτελεσματικότερη ποινική αντιμετώπισή της, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η ελληνική έννομη τάξη έχει υποστεί σημαντικές νομοθετικές τροποποιήσεις, ιδίως υπό την επίδραση διεθνών συμβάσεων και ενωσιακών υποχρεώσεων, με σκοπό την ενίσχυση του ποινικού μηχανισμού καταστολής των εγκλημάτων διαφθοράς.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη της εξέλιξης των διατάξεων του ελληνικού Ποινικού Κώδικα που αφορούν την αντιμετώπιση της διαφθοράς, με έμφαση στις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που επηρέασαν το πεδίο των σχετικών εγκλημάτων. Ειδικότερα, εξετάζεται η πορεία διαμόρφωσης των διατάξεων που αφορούν τη δωροληψία και τη δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων, πολιτικών προσώπων και δικαστικών λειτουργών, την εμπορία επιρροής, καθώς και τη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα. Παράλληλα, αναλύονται κρίσιμες έννοιες του νομοθετικού πλαισίου, όπως η έννοια του «υπαλλήλου» και του «ωφελήματος», οι οποίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην οριοθέτηση του αξιοποίνου.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι η αποτίμηση της νομοθετικής εξέλιξης του ελληνικού ποινικού πλαισίου κατά της διαφθοράς και η διερεύνηση του κατά πόσο οι διαδοχικές τροποποιήσεις συνέβαλαν στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου. Παράλληλα, επιδιώκεται η ανάδειξη των ερμηνευτικών και πρακτικών προβλημάτων που ανακύπτουν από τις αλλεπάλληλες νομοθετικές μεταβολές, ιδίως σε σχέση με την αρχή της ασφάλειας δικαίου και τα ζητήματα διαχρονικού ποινικού δικαίου. Εξετάζεται επίσης η ένταση μεταξύ της διεθνούς πίεσης για αυστηρότερη ποινική καταστολή και της ανάγκης διατήρησης των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου, όπως η νομιμότητα και η αναλογικότητα.

Ως προς τη μεθοδολογία, η εργασία βασίζεται κυρίως στη δογματική ανάλυση του ποινικού δικαίου και στη βιβλιογραφική έρευνα. Ειδικότερα, αξιοποιούνται νομοθετικά κείμενα του ελληνικού δικαίου, διεθνείς συμβάσεις, πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεωρητικές προσεγγίσεις της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, καθώς και σχετική νομολογία ελληνικών

δικαστηρίων. Η μελέτη ακολουθεί ερμηνευτική και συγκριτική προσέγγιση, ώστε να αναδειχθούν τόσο η ιστορική εξέλιξη των διατάξεων όσο και οι σύγχρονες προκλήσεις εφαρμογής τους.

Η διάρθρωση της εργασίας οργανώνεται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η έννοια της διαφθοράς, οι βασικοί παράγοντες που ευνοούν την ανάπτυξή της, καθώς και οι σημαντικότερες διεθνείς και ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την καταπολέμησή της. Στο δεύτερο μέρος αναλύεται το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο των εγκλημάτων διαφθοράς στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα και παρουσιάζονται οι βασικές νομοθετικές μεταβολές, ιδίως μετά τη μεταρρύθμιση του 2019. Στο τρίτο μέρος εξετάζονται διεξοδικά δύο κρίσιμες έννοιες για τα εγκλήματα διαφθοράς, δηλαδή η έννοια του «υπαλλήλου» και η έννοια του «ωφελέματος», υπό το πρίσμα της θεωρίας, της νομολογίας και της νομοθετικής εξέλιξης. Τέλος, στο τέταρτο μέρος παρατίθενται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας, συνοδευόμενα από κριτικές παρατηρήσεις και προτάσεις για τη μελλοντική εξέλιξη του ποινικού πλαισίου αντιμετώπισης της διαφθοράς.

Μέρος Πρώτο

Θεωρητικό και Κανονιστικό Πλαίσιο της Διαφθοράς

1. Διαφθορά: έννοια, παράγοντες και διαστάσεις

Η διαφθορά αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο με βασικά χαρακτηριστικά την ποικιλομορφία και την πολυπλοκότητα¹, έχοντας σημαντικές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές προεκτάσεις σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Επηρεάζει τη λειτουργία των θεσμών και τη σταθερότητα του κράτους δικαίου και αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες οικονομικής αλλά και θεσμικής κρίσης που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες².

Σύμφωνα με τον ορισμό της Παγκόσμιας Τράπεζας (1997), διαφθορά με την ευρεία έννοια είναι η κατάχρηση εξουσίας από κάποιον που εκμεταλλεύεται τη θέση ή το αξίωμα που κατέχει προκειμένου να εξυπηρετήσει ίδιο όφελος ή τρίτου³. Σύμφωνα με τον Λάζο⁴, η διαφθορά δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως μία στιγμιαία συναλλαγή π.χ. χρηματισμός, όπως την αντιμετωπίζει το ποινικό δίκαιο αλλά αποτελεί ένα δίκτυο δυνατοτήτων με σημαντικότερα οφέλη τις ευκαιρίες πρόσβασης σε πολυεπίπεδα κέντρα ανταλλαγών με ευρύτερο πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό χαρακτήρα σε τοπικό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Ιδίως σε υποθέσεις με μεγάλο οικονομικό αντικείμενο και κατάχρηση εξουσίας από πρόσωπα με θεσμικό ρόλο στη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, η διαφθορά χαρακτηρίζεται ως πολιτική⁵, βασιζόμενη σε πελατειακές σχέσεις και λειτουργώντας ως εναλλακτική δομή του

¹ Δ. Ράικος, *Δημόσια διοίκηση και διαφθορά. Από τη σκοπιά του διοικητικού δικαίου*, (Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006), σ. 107.

Ι. Τέντες, «Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς», στο: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, τ. Α', (Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2016), σ. 721.

² Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), Α. Ζαχαριάδη, Τ. Καζανάς, Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ι. Ναζίρης, Θ. Παπακυριάκου, Κ. Χατζηκώστας, Ν. Χατζηνικολάου (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, τ. 1, *Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, (Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2014), σ. 585.

³ J. Huther & A. Shah, *Anti-Corruption Policies and Programs: A Framework for Evaluation*, (Washington D.C., The World Bank, 2000), p. 5.

Δ. Ράικος, ό.π., σ. 107.

⁴ Γ. Λάζος, *Διαφθορά και αντιδιαφθορά*, (Αθήνα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005), σ. 64 επ.

⁵ Μ. Γασπαρινάτου, «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα», στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 163.

συστήματος εξουσίας⁶. Κατ' επέκταση, η διαφθορά εξελίσσεται σε διαπλοκή⁷, στο πλαίσιο της οποίας η αποτελεσματικότητα υπερισχύει της νομιμότητας⁸.

Μεταξύ των παραγόντων δε, που εντείνουν το φαινόμενο είναι η θεσμική αδυναμία, η περιορισμένη λογοδοσία αλλά και η αυξημένη διακριτική ευχέρεια των δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών. Σύμφωνα με τους Rose-Ackerman & Palifka⁹, όταν οι ελεγκτικοί μηχανισμοί είναι ανεπαρκείς και το ενδεχόμενο εντοπισμού χαμηλό, ορισμένοι δρώντες υποκείμενα κρίνουν ορθολογική επιλογή τη δωροδοκία και την κατάχρηση εξουσίας υπολογίζοντας το χαμηλό κόστος της παράνομης πράξης ή συμπεριφοράς. Επιπλέον, η γραφειοκρατία και η σύνθετη φύση των διοικητικών διαδικασιών αυξάνουν την ανάγκη άμεσης επαφής μεταξύ πολίτη και κράτους και παρέχουν μεγάλο βαθμό διακριτικής ευχέρειας στους υπαλλήλους, στοιχεία που αυξάνουν τα επίπεδα διαφθοράς, ειδικά σε χώρες με αδύναμο κράτος δικαίου¹⁰. Παράλληλα, οι χαμηλοί μισθοί και οι αμβλείες εισοδηματικές ανισότητες ενισχύουν τα κίνητρα για παράνομες συμπεριφορές¹¹ ενώ ταυτόχρονα, η χαμηλή εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και διεύρυνση των πελατειακών σχέσεων, οδηγούν στη θεσμοποίηση της διαφθοράς¹².

Μελέτες για την περίπτωση της ελληνικής δημόσιας διοίκησης έχουν δείξει ότι η χαμηλή αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών, οι πελατειακές σχέσεις και οι σχέσεις πολιτικής προστασίας αλλά και η ανοχή σε σκοτεινές πρακτικές ενθαρρύνουν τη διαφθορά και υπονομεύουν την αξιοκρατία¹³. Η διαφθορά στην Ελλάδα αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό

⁶ Σ. Βιδάλη, «Η πολιτική διαφθορά ως έγκλημα», *Το Βήμα*, 24.11.2008, διαθέσιμο σε: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-politiki-diafthora-ws-egklima/> (τελευταία ανάκτηση: 1 Φεβρουαρίου 2026).

Μ. Γασπαρινάτου, ό.π., σ. 182.

⁷ Γ. Πανούσης, «Ποιος επενδύει στη διαφθορά;», 30.06.2008, διαθέσιμο σε: <https://giannispansousis.gr/politics/talks/i140/> (τελευταία ανάκτηση: 1 Φεβρουαρίου 2026).

⁸ Σ. Βιδάλη, ό.π.

⁹ S. Rose-Ackerman & B. J. Palifka, *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform* (2η έκδ.), (Cambridge, Cambridge University Press, 2016), p. 38–45, 55–60.

¹⁰ D. Treisman, «The Causes of Corruption: A Cross-National Study», *Journal of Public Economics*, 76(3) (2000), p. 404–417.

¹¹ C. van Rijckeghem & B. Weder, «Bureaucratic Corruption and the Rate of Temptation: Do Wages in the Civil Service Affect Corruption, and by How Much?», *Journal of Development Economics*, 65(2) (2001), p. 309–312, 317–319.

¹² M. Johnston, *Syndromes of Corruption: Wealth, Power and Democracy*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2005), p. 25–34, 79–88.

¹³ G. Zacharakis, P. Antonopoulou, A. Travlos & G. Kipreos, «Corruption and illegal payments in Greece», *Journal of Public Management Research*, 3(1) (2017), p. 2–3.

του τρόπου που έχουν οργανωθεί οι σχέσεις πολίτη-κράτους, καθώς οι διαπροσωπικές και πολλές φορές πελατειακές σχέσεις υπερτερούν των τυπικών διαδικασιών και κανόνων¹⁴.

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς, τα κράτη-μέλη της ΕΕ υποχρεώθηκαν να εναρμονίσουν κοινές πολιτικές κατά της διαφθοράς¹⁵. Το ελληνικό Ποινικό Δίκαιο, έχοντας ως βάση του τις αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας¹⁶ και με όπλο του την τιμωρία-ποινή, περιλαμβάνει διατάξεις για το αδίκημα της διαφθοράς, τιμωρώντας όμως μόνο συγκεκριμένες πράξεις που απορρέουν από αυτή και όχι το ίδιο το φαινόμενο, όπως επιβάλλει η φιλελεύθερη και ατομοκεντρική φύση του Ποινικού Δικαίου¹⁷.

Είναι γεγονός ότι τα περισσότερα περιστατικά διαφθοράς που καταγράφονται αφορούν δωροδοκία, παρόλο που η έννοια της διαφθοράς μπορεί να περιλάβει πολλές άλλες συμπεριφορές που δεν ορίζονται κάπου με σαφήνεια¹⁸. Ωστόσο, όλοι συμφωνούν ότι στην καρδιά του φαινομένου βρίσκεται η δωροδοκία¹⁹.

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η εξέλιξη των ποινικών διατάξεων για την αντιμετώπιση της διαφθοράς στο ελληνικό ποινικό δίκαιο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται τόσο στις σημαντικότερες νομοθετικές μεταβολές όσο και στα ερμηνευτικά ζητήματα που προέκυψαν σχετικά με βασικές έννοιες, όπως ο «υπάλληλος» και το «ωφέλημα».

2. Η διαφθορά ως αντικείμενο του ποινικού δικαίου

Η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για τη διαφθορά που να περιλαμβάνει κάθε έκφανση του φαινομένου²⁰ δυσκολεύει την ποινική νομοθεσία και ουσιαστικά, περιορίζει την αποτελεσματικότητα της ποινικής της αντιμετώπισης, παρόλο που η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει ενισχύσει το νομικό της οπλοστάσιο ενάντια στη διαφθορά²¹.

¹⁴ Γ. Λάζος, ό.π., σ. 30-48

¹⁵ Άρθρα 2-15, Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά (κύρωση με ν. 3560/2007) άρθρο 15. Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς (κύρωση με ν. 3666/2008) άρθρα 8 και 9, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (κύρωση με ν. 3875/2010).

¹⁶ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα» ν.4619/2019, σ. 1, διαθέσιμη σε: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b (τελευταία ανάκτηση: 1 Φεβρουαρίου 2026).

¹⁷ Δ. Ράικος, ό.π., σ. 94-95.

¹⁸ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, ό.π., σ. 585.

¹⁹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική καταστολή της διαφθοράς στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο», *ΠοινΧρ* 2010, σ. 4-5

²⁰ Γ. Λάζος, ό.π., σ. 27.

Δ. Ράικος, ό.π., σ. 89.

²¹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, ό.π., σ. 585.

Στο ποινικό δίκαιο και σύμφωνα με τη στενή έννοια της διαφθοράς, αυτή νοείται ως η ποινικά τυποποιημένη ως αξιόποινη πράξη, σύμφωνα με την αντικειμενική υπόσταση της οποίας ο αξιωματούχος του δημοσίου ή ο ασκών δημόσια εξουσία καταχράται τη θέση που έχει ή την εκμεταλλεύεται για να αποκτήσει αθέμιτα ωφελήματα για τον εαυτό του ή για τρίτο και η πράξη ή συμπεριφορά αυτή της εκμετάλλευσης ή της κατάχρησης είναι ποινικά κολάσιμη²². Η στενή αυτή ποινική θεώρηση οδηγεί στην ταύτιση της έννοιας της διαφθοράς με αυτή της δωροδοκίας. Σχετικές είναι και οι απόψεις που υποστηρίζουν ότι η διαφθορά δεν τυποποιείται ως αυτοτελές αδίκημα αλλά ότι σε αυτήν υπάγονται τα περισσότερα από τα «εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία» (άρθρο 235 επ. ΠΚ), τα οποία διαπράττονται από δημοσίους υπαλλήλους αλλά και κάθε έγκλημα που τελείται με σκοπό οικονομικό ή άλλο προσωπικό όφελος από δράστη που εκμεταλλεύεται την υπηρεσιακή του θέση και τις εξουσίες αυτής²³. Πιο συγκεκριμένα, η διαφθορά στον ΠΚ συνδέεται με τη δωροδοκία, την κατάχρηση εξουσίας, την εμπορία επιρροής, την ψευδή βεβαίωση, τη νόθευση δικαστικού εγγράφου, την εκβίαση, την παράβαση καθήκοντος, την απάτη, την απιστία και την υπεξαίρεση²⁴.

Όσον αφορά τα έννομα αγαθά που πλήττονται από τα εγκλήματα διαφθοράς, αυτά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, τη σταθερότητα και τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, τη διεθνή ειρήνη, τη νομιμότητα, την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, καθώς και τη διατήρηση του υγιούς ανταγωνισμού στην οικονομία²⁵.

3. Διεθνείς και Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες κατά της διαφθοράς

3.1. Πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο

Η αντιμετώπιση της διαφθοράς αποτελεί αντικείμενο διεθνούς συνεργασίας, καθώς το φαινόμενο έχει πολλαπλές διαστάσεις και υπερβαίνει τα εθνικά όρια. Στο διεθνές επίπεδο, σημαντικές πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (UNCAC), την Οδηγία του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας διεθνών δημοσίων υπαλλήλων, καθώς και αντίστοιχες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτές οι συμβάσεις προσδιορίζουν βασικές έννοιες, όπως ενεργητική και παθητική δωροδοκία,

²² Δ. Ράικος, ό.π., σ. 95.

²³ Δ. Ράικος, ό.π., σ. 95.

²⁴ Άρθρα 235 επ. ΠΚ, Δωδέκατο Κεφάλαιο (ν. 4619/2019, ΦΕΚ Α' 95/11.06.2019).

²⁵ Σ. Αλεξιάδης, «Προς μία νέα γενιά “κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων”; Το παράδειγμα της διαφθοράς», *ΠοινΔικ* 10/2000, σ. 1021 επ.

υπαλλήλους, απάτη και απιστία, και αποσκοπούν στην ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς, παρέχοντας πλαίσιο για τη διεθνή συνεργασία σε επίπεδο δίωξης και ανταλλαγής πληροφοριών²⁶.

3.1.1. Η Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση του χρηματισμού αλλοδαπών αξιωματούχων του Δημοσίου

Κομβικό σημείο στην πορεία της διεθνούς συντονισμένης δράσης κατά της διαφθοράς, αποτελεί η σύμβαση του ΟΟΣΑ²⁷ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές που υπεγράφη κατά τη Διαπραγματευτική Συνδιάσκεψη του ΟΟΣΑ στις 21-11-1997 και τέθηκε σε ισχύ το 1999.

Τα κράτη που υπέγραψαν αυτή τη Σύμβαση, δεσμεύθηκαν ότι θα τυποποιήσουν ως αυτοτελές έγκλημα τη διάπραξη ή συμμετοχή σε δωροδοκία ενός ξένου δημόσιου λειτουργού, περιλαμβάνοντας στην έννοια της συμμετοχής την υποκίνηση, τη συνέργεια, τη συμπάρασταση και την έγκριση μιας πράξης δωροδοκίας (άρθ. 1 παρ. 2 της Σύμβασης)²⁸.

Η έντονη κριτική που ασκήθηκε σε βάρος της, επικεντρώνεται στο γεγονός ότι το αντικείμενό της είναι περιορισμένο και εξαντλείται στην καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών²⁹. Ωστόσο, η σημασία της είναι μεγάλη, καθώς αποτελεί το πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο. Η ανωτέρω σύμβαση ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο της Ελλάδας με τον ν. 2656/1998 (Α' 265).

3.1.2. Η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης

Σε διεθνές επίπεδο, ακολούθησε χρονικά η Σύμβαση κατά της διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης³⁰, η οποία υπεγράφη στις 27-01-1999 και τέθηκε σε ισχύ την 01-07-2002. Τη Σύμβαση συνόδευε και μία συμφωνία των συμμετεχόντων κρατών για τη δημιουργία ομάδας ελέγχου της εφαρμογής της Σύμβασης, τη γνωστή ως GRECO³¹.

²⁶ Β. Φλωρίδης, «Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της ΕΕ», *ΠοινΔικ* 2/2007, σ. 205.

²⁷ Για τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ βλ. Ι. Ανδρουλάκη, «Το παγκόσμιο νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς», στο: *Ποινική διαχείριση της δωροδοκίας - Δυνατότητες και Όρια*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013), σ. 92.

²⁸ Σ. Βιδάλη, «Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα», Σεμινάριο ΕΣΔΙ, 19-20 Μαρτίου 2024, σ.2.

²⁹ Β. Φλωρίδης, ό.π., σ. 204.

³⁰ Για τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης βλ. σε Η. Αργυροηλιόπουλο, «Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21ου αιώνα-Σημείο καμπής», *Ποινική Δικαιοσύνη* 6/2001, σ. 663-671, ιδίως σ. 663.

Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική καταστολή της διαφθοράς...», ό.π., σ. 5-6.

³¹ Για τον μηχανισμό της GRECO βλ. Β. Φλωρίδη, ό.π., σ. 204-205.

Σύμφωνα με την ανωτέρω Σύμβαση³², τα συμβαλλόμενα κράτη είχαν την υποχρέωση να θεσπίσουν ποινικές διατάξεις για πράξεις διαφθοράς, όπως η δωροδοκία και η δωροληψία. Ειδικότερα, όφειλαν να ποινικοποιήσουν τη δωροδοκία εθνικών δημοσίων λειτουργών και μελών εθνικών κοινοβουλίων, καθώς και αντίστοιχων αλλοδαπών αξιωματούχων. Επιπλέον, περιλαμβανόταν η δωροδοκία στελεχών διεθνών οργανισμών και μελών των κοινοβουλευτικών τους σωμάτων, όπως και δικαστών ή υπαλλήλων διεθνών δικαστηρίων. Παράλληλα, προβλεπόταν η ποινικοποίηση πράξεων δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα, καθώς και της εκμετάλλευσης επιρροής στον δημόσιο τομέα. Τέλος, η ρύθμιση κάλυπτε και το ξέπλυμα χρημάτων που προέρχονται από διαφθορά, καθώς και λογιστικές παραβάσεις που αποσκοπούν στη διάπραξη ή συγκάλυψη τέτοιων αδικημάτων.

Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση στις 27-01-1999 και την κύρωσε με τον ν. 3560/2007 (Α' 103). Με την επικύρωσή της μέσω του ανωτέρω νόμου, η ελληνική έννομη τάξη εκσυγχρονίστηκε ριζικά. Θεσπίστηκε ένα πολυδιάστατο πλαίσιο για τη δωροδοκία στον δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό τομέα, τη διεθνή συναλλαγή αλλά και την άσκηση αθέμιτης επιρροής καθώς επίσης, εισήχθη διαρκής εποπτεία της χώρας από την ομάδα GRECO, με δέσμευση για συνεχείς μεταρρυθμίσεις³³.

3.1.3. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη διαφθορά (UNCAC)

Η τελευταία χρονικά διεθνής σύμβαση που κύρωσε η Ελλάδα είναι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη διαφθορά³⁴, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 31-10-2003 και τέθηκε σε ισχύ στις 14-12-2005. Πρόκειται για το πρώτο νομικά δεσμευτικό παγκόσμιο κείμενο κατά της διαφθοράς.

Η Σύμβαση³⁵ προβλέπει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο μέτρων που οφείλουν να υιοθετήσουν τα κράτη με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση της διαφθοράς³⁶. Ειδικότερα, στον

³² Βλ. το κείμενο της αιτιολογικής έκθεσης της Σύμβασης, διαθέσιμο σε: <https://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/173.htm> (τελευταία ανάκτηση: 1 Φεβρουαρίου 2026).

³³ Εκθέσεις αξιολόγησης της GRECO για την Ελλάδα (Τρίτος, Τέταρτος και Πέμπτος Κύκλος Αξιολόγησης), διαθέσιμες σε: ιστοσελίδα Υπουργείου Δικαιοσύνης και Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO), <https://ministryofjustice.gr> και <https://www.coe.int/greco> (τελευταία ανάκτηση: 1 Φεβρουαρίου 2026).

³⁴ Για τη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της διαφθοράς βλ. Α. Διονυσοπούλου, «Σκέψεις για την ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο πέμπτο ν. 3560/2007)», *ΠοινΧρ* 6/2007, σ. 969 επ.· Μ., Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική καταστολή της διαφθοράς...», ό.π., σ. 6-7.

³⁵ Για το κείμενο της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά της διαφθοράς βλ. United Nations Convention against Corruption (UNCAC), διαθέσιμη σε: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf (τελευταία ανάκτηση: 1 Φεβρουαρίου 2026).

³⁶ Χ. Μουκίου, *Διαφάνεια, Ακεραιότητα και Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018), σ. 100.

δημόσιο τομέα καθορίζονται ως αξιόποινες πράξεις η δωροδοκία τόσο ημεδαπών όσο και αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών, καθώς και υπαλλήλων διεθνών οργανισμών, σύμφωνα με τα άρθρα 15 και 16. Επιπλέον, περιλαμβάνονται αδικήματα όπως η υπεξαίρεση ή η παράνομη διαχείριση δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας από δημόσιο λειτουργό (άρθρο 17), η εμπορία επιρροής (άρθρο 18), καθώς και η κατάχρηση εξουσίας και ο αδικαιολόγητος πλουτισμός (άρθρα 19 και 20).

Αντίστοιχα, στον ιδιωτικό τομέα η σύμβαση προβλέπει την ποινικοποίηση πράξεων όπως η υπεξαίρεση και η παράνομη ιδιοποίηση περιουσιακών στοιχείων (άρθρα 21 και 22), η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (άρθρο 23), καθώς και η ευθύνη των νομικών προσώπων για τα αδικήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της (άρθρο 24).

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον ν. 3666/2008 (Α' 105) και αποτέλεσε βασικό οδηγό για την αναμόρφωση του ελληνικού ποινικού δικαίου.

3.2. Πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σχεδόν παράλληλα με τις ανωτέρω αναφερθείσες προσπάθειες πάταξης της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο, αναλήφθηκαν ανάλογες πρωτοβουλίες και σε ευρωπαϊκό επίπεδο³⁷.

3.2.1. Το πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης PIF

Η Σύμβαση PIF για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που επικεντρώνεται, κυρίως, στην προστασία οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και στην αντιμετώπιση της απάτης σε βάρος της Ένωσης, συνοδεύτηκε το 1996 από ένα (πρώτο) πρόσθετο Πρωτόκολλο, το οποίο αποτελεί χρονικά την πρώτη χρονικά συστηματική πρωτοβουλία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ποινικοποίηση πράξεων διαφθοράς. Κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν. 2803/2000 (Α' 48), μέσω του οποίου καθιερώθηκε ως ιδιαίτερο ποινικό αδίκημα τόσο η παθητική όσο και η ενεργητική δωροδοκία υπαλλήλων, όταν η σχετική συμπεριφορά προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει ζημία στα οικονομικά συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁸. Παράλληλα, με το εν λόγω Πρωτόκολλο προσδιορίστηκε ευρύτερα η έννοια του «υπαλλήλου», ώστε να

³⁷ Δ. Μουζάκης, «Διεθνής ποινική δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστικών και εισαγγελικών αρχών επί εγκλημάτων δωροληψίας και δωροδοκίας αλλοδαπού δημόσιου υπαλλήλου», Σεμινάριο ΕΣΔΙ, 2024, σ. 5, διαθέσιμη σε https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/mouzakis_2024.pdf. (τελευταία ανάκτηση: 15 Απριλίου 2026).

³⁸ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική καταστολή της διαφθοράς...», ό.π., σ. 9.

περιλαμβάνει όχι μόνο τους εθνικούς δημόσιους λειτουργούς, αλλά και τους κοινοτικούς υπαλλήλους, καθώς και τους δημόσιους υπαλλήλους των λοιπών κρατών-μελών και τα μέλη των οργάνων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων³⁹.

3.2.2 Η Σύμβαση της Ε.Ε. του 1997

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπεγράφη τον Μάιο του 1997 και υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 3 Δεκεμβρίου 1998. Στη χώρα μας, κυρώθηκε με τον ν. 2802/2000 (Α' 47). Η Σύμβαση στόχευε στην καταπολέμηση φαινομένων χρηματισμού των υπαλλήλων που διαχειρίζονταν κοινοτικά κονδύλια⁴⁰. Απαλείφθηκε η προηγούμενη προϋπόθεση της ζημίας ή της δυνατότητας πρόκλησης ζημίας στα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, ωστόσο η ήδη υπάρχουσα σύνδεση με τη ζημία δεν ήταν εύκολο να ξεχαστεί, παρά την αφαίρεση της σχετικής προϋπόθεσης⁴¹.

Σε αντίθεση με τη Σύμβαση του ΟΗΕ και τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, η δωροδοκία και η δωροληψία δημοσίων υπαλλήλων τιμωρείται μόνο σε συνάρτηση με παράνομες πράξεις, δεδομένου ότι, κατά κανόνα, μια νόμιμη πράξη δε θα μπορούσε να βλάψει τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης⁴². Ταυτόχρονα, το πεδίο του αξιόποινου περιορίζεται σε πράξεις ή παραλείψεις του υπαλλήλου που πρόκειται να λάβουν χώρα στο μέλλον και δεν καταλαμβάνει συμπεριφορές που έχουν ήδη ολοκληρωθεί. Και τούτο διότι οι τελευταίες, ελλείψει περαιτέρω ενέργειας που να συνδέεται με τη δωροδοκία, δεν είναι πλέον ικανές να θίξουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴³.

3.2.3. Κοινή δράση του Συμβουλίου της Ε.Ε. για τη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πρώτη συστηματική πρωτοβουλία για την ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα εκφράστηκε μέσω της Κοινής Δράσης του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 1998. Στο άρθρο 1 της εν λόγω πράξης, καθορίζονται οι ελάχιστες

³⁹ Β. Φλωρίδης, ό.π., σ. 203 επ.

⁴⁰ Β. Φλωρίδης, ό.π., σ. 205.

⁴¹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές – Εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα αντιμετώπισης της διαφθοράς», 2015, διαθέσιμη σε: <https://crime-in-crisis.com/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84/> (τελευταία ανάκτηση: 15 Απριλίου 2026).

⁴² Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές –...», ό.π.

⁴³ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές –...», ό.π.

προϋποθέσεις που οφείλουν να πληρούν οι εθνικές ρυθμίσεις ως προς τις συμπεριφορές που συνιστούν παράβαση καθήκοντος και ειδικότερα, περιλαμβάνεται κάθε μορφή παραβίασης της υποχρέωσης πίστης, εφόσον αυτή προβλέπεται είτε από νομοθετική διάταξη είτε από επαγγελματικούς κανόνες ή σχετικές οδηγίες⁴⁴.

Περαιτέρω, στα άρθρα 2 και 3, διατυπώνονται οι βασικοί ορισμοί της δωροδοκίας και της δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα. Τονίζεται, ωστόσο, ότι το ελάχιστο επίπεδο αξιόποινης συμπεριφοράς που απαιτείται να προβλέπεται από τα εθνικά δίκαια περιορίζεται σε περιπτώσεις που οδηγούν σε στρέβλωση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς και συνεπάγονται, ή ενδέχεται να συνεπάγονται, οικονομική ζημία για τρίτους, ιδίως μέσω της μη ορθής σύναψης ή εκτέλεσης σύμβασης⁴⁵.

3.2.4. Απόφαση – Πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέστησε υποχρεωτική για τα κράτη-μέλη την ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα μέσω της Απόφασης-Πλαισίου 2003/568/ΔΕΥ, χωρίς να παρέχεται η δυνατότητα διατύπωσης επιφυλάξεων εκ μέρους τους. Η καθιέρωση της υποχρεωτικής ποινικοποίησης συνδέεται στενά με τη διαρκώς αυξανόμενη τάση ιδιωτικοποίησης μεγάλων δημόσιων επιχειρήσεων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα, σε πολλές χώρες, ο ιδιωτικός τομέας να υπερβαίνει σε μέγεθος τον δημόσιο. Παράλληλα, η ενισχυμένη επιρροή των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην οικονομική δραστηριότητα και στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης καθιστά ολοένα και πιο επιτακτική την ανάγκη διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύεται η ανάγκη αντιμετώπισης των φαινομένων διαφθοράς με τρόπο ενιαίο τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα⁴⁶.

Στη σχετική ρύθμιση, επαναδιατυπώθηκαν οι έννοιες της παράβασης καθήκοντος, της δωροδοκίας και της δωροληψίας, όπως αυτές είχαν ήδη καθοριστεί στην Κοινή Δράση του Συμβουλίου για τη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα. Ωστόσο, προστέθηκε ότι ως αποδέκτης του αθέμιτου ωφελήματος μπορεί να θεωρηθεί κάθε πρόσωπο που ασκεί διευθυντικά καθήκοντα ή απασχολείται με οποιαδήποτε ιδιότητα σε ιδιωτικό οργανισμό, ανεξαρτήτως του αν αυτός έχει κερδοσκοπικό ή μη χαρακτήρα⁴⁷.

⁴⁴ Α. Διονυσοπούλου, ό.π., σ. 967.

⁴⁵ Α. Διονυσοπούλου, ό.π., σ. 967.

⁴⁶ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές –...», ό.π.

⁴⁷ Α. Διονυσοπούλου, ό.π., σ. 967.

3.2.5. Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021

Την πλέον πρόσφατη εξέλιξη στο ενωσιακό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς αποτελεί η Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία αποσκοπεί στην ενίσχυση της προστασίας της ακεραιότητας του δημόσιου τομέα και της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς μέσω της εναρμόνισης των ποινικών διατάξεων των κρατών-μελών⁴⁸. Η Οδηγία επιδιώκει την αντικατάσταση του αποσπασματικού ενωσιακού πλαισίου με ένα συνεκτικό σύστημα κοινών κανόνων σχετικά με τα αδικήματα διαφθοράς, τις κυρώσεις και τη δικαστική συνεργασία⁴⁹.

Η Οδηγία ενοποιεί και αντικαθιστά ουσιαστικά βασικά υφιστάμενα ενωσιακά εργαλεία κατά της διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης του 1997 για την καταπολέμηση της διαφθοράς στην οποία εμπλέκονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή υπάλληλοι των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και της Απόφασης-Πλαισίου 2003/568/ΔΕΥ του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, τροποποιεί την Οδηγία (ΕΕ) 2017/1371 σχετικά με την καταπολέμηση της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του ποινικού δικαίου.⁵⁰

4. Η εξέλιξη της ελληνικής νομοθεσίας για τα εγκλήματα διαφθοράς

Η πορεία της ελληνικής νομοθεσίας για την αντιμετώπιση της διαφθοράς τα τελευταία σαράντα χρόνια δείχνει μία σταδιακή μετάβαση από μία επιεική στάση σε ένα αυστηρότερο και πιο κατασταλτικό πλαίσιο. Αυτή η εξέλιξη επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό, όπως παρουσιάστηκε και στις παραπάνω ενότητες, από την πίεση διεθνών οργανισμών, όπως η GRECO, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΟΟΣΑ, καθώς και από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης.

Η ποινική τυποποίηση των εγκλημάτων διαφθοράς έχει μεγάλη ιστορική διαδρομή, ωστόσο όπως έχει επισημανθεί από τον Μπιτζιλέκη, η αντιμετώπισή της ήταν διαχρονικά πρόχειρη και

⁴⁸ Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29.4.2026, για την καταπολέμηση της διαφθοράς, ΕΕ L 1021, 2026, διαθέσιμη στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:L_202601021, αιτιολογικές σκέψεις 1-4, άρθρο 1.

⁴⁹ Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021, ό.π., αιτιολογικές σκέψεις 4-6, άρθρα 3-19.

⁵⁰ Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021, τίτλος και άρθρο 35 (αντικατάσταση της Σύμβασης του 1997 και της Απόφασης-Πλαισίου 2003/568/ΔΕΥ), άρθρο 36 (τροποποίηση Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1371).

αποσπασματική⁵¹, τουλάχιστον μέχρι τον ν. 4254/2014, με τον οποίο και επήλθε η πρώτη ιδιαίτερα εκτεταμένη και συστηματική αναμόρφωση των διατάξεων περί δωροδοκίας. Μέχρι τότε ίσχυε ο πρώτος Ποινικός Κώδικας, του 1950 (ν. 1492/1950, Α' 182).

Η νομοθετική εξέλιξη στο πεδίο των εγκλημάτων διαφθοράς εκκινεί με δύο θεμελιώδεις κυρωτικούς νόμους. Αρχικά, με τον ν. 3560/2007 (Α' 103) κυρώθηκε η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Πρόσθετο Πρωτόκολλό της, περιλαμβάνοντας για πρώτη φορά διατάξεις ποινικοποίησης της δωροδοκίας και στον ιδιωτικό τομέα, χωρίς η Ελλάδα να κάνει χρήση της επιφύλαξης που επέτρεπαν τα άρθρα 36-37 της Σύμβασης. Στη συνέχεια, ο ν. 3666/2008 (Α' 105) κύρωσε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς και αντικατέστησε σχετικές διατάξεις του τότε ισχύοντος Ποινικού Κώδικα, ιδίως ως προς τα άρθρα 235-237 ΠΚ ώστε να περιλαμβάνεται και η δωροδοκία αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών. Με τον ν. 3849/2010 (Α' 80) εισήχθη για πρώτη φορά στον Ποινικό Κώδικα ο όρος «διαφθορά», ο οποίος συνδέθηκε συστηματικά με τα υπηρεσιακά εγκλήματα του 12ου Κεφαλαίου ΠΚ, ενώ παράλληλα τροποποιήθηκαν διατάξεις του ν. 3213/2003 (Α' 309) περί δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης. Περαιτέρω, ο ν. 3943/2011 (Α' 66), καθιέρωσε τον θεσμό του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, στον οποίο ανατέθηκε η διερεύνηση υποθέσεων που βλάπτουν την εθνική οικονομία, συμπεριλαμβανομένων και ορισμένων εγκλημάτων διαφθοράς.

Ουσιαστικότερες και πιο συστηματοποιημένες τροποποιήσεις ξεκίνησαν με τον ν. 4139/2013 (Α' 74), με τον οποίο ιδρύθηκε ο Εισαγγελέας Εγκλημάτων Διαφθοράς ως ειδικευμένο και αυτοτελές δικονομικό όργανο, αρμόδιο για την έρευνα και δίωξη πράξεων των άρθρων 235-263B ΠΚ. Ο ν. 4254/2014 επέφερε εκτεταμένες ουσιαστικές μεταβολές στις διατάξεις περί δωροληψίας (άρθρο 235 ΠΚ) και δωροδοκίας (άρθρο 236 ΠΚ), διευρύνοντας το ρυθμιστικό τους πεδίο ώστε να καταλαμβάνει πλέον και λειτουργούς ευρωπαϊκών οργανισμών. Με τον νέο Ποινικό Κώδικα (ν. 4619/2019, Α' 95) αναδιαρθρώθηκε συστηματικά το κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, η ενεργητική δωροδοκία τιμωρείται και πάλι ως κακούργημα, ενώ εισήχθησαν νέα αυτοτελή αδικήματα, όπως η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο 396 ΠΚ). Στη συνέχεια, ο ν. 4745/2020 (Α' 214), κατήργησε τον θεσμό του Εισαγγελέα Διαφθοράς και οι αρμοδιότητές του μεταβιβάστηκαν στον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος (άρθρο 53). Τέλος, οι πλέον πρόσφατες τροποποιήσεις αποτυπώνονται στον ν. 5113/2024 (Α' 96),

⁵¹ Ν. Μπιτζιλέκης, «Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα – ένα παράδειγμα μετανεωτερικού ποινικού δικαίου», εισήγηση στο 6ο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 2013, σ. 156.

θεσπίζοντας για πρώτη φορά ποινική ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών, ενισχύοντας τη δικαιοδοσία του Οικονομικού Εισαγγελέα και επεκτείνοντας το πεδίο εφαρμογής του ν. 4990/2022 (Α' 210), περί προστασίας μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers), σε εναρμόνιση με τις σχετικές κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ.

Μέρος Δεύτερο

Νομοθετικό πλαίσιο των εγκλημάτων διαφθοράς στον ελληνικό ποινικό κώδικα

1. Τα βασικά εγκλήματα διαφθοράς στο ελληνικό ποινικό δίκαιο

Ο ισχύων Ποινικός Κώδικας (ν. 4619/2019) είναι ο βασικός κορμός του ελληνικού Ποινικού Δικαίου, ο οποίος περιλαμβάνει άρθρα που τυποποιούν τις πιο συνήθεις εκφάνσεις της διαφθοράς και συγκεκριμένα είναι τα άρθρα 235 και 236 ΠΚ για τη δωροληψία/δωροδοκία υπαλλήλου στο δημόσιο, η οποία είναι η βασική μορφή, ενώ στα άρθρα 159, 159Α και 237 ΠΚ τυποποιείται η διακεκριμένη μορφή του αδικήματος για τα πολιτικά πρόσωπα και τους δικαστικούς λειτουργούς, αντίστοιχα, όπου αναγνωρίζεται από τον νομοθέτη η ιδιαίτερη απαξία τους⁵². Επίσης, στο άρθρο 167Α ρυθμίζεται η αθέμιτη επιρροή σε δικαστικό λειτουργό και στο άρθρο 237Α ΠΚ προβλέπονται τα θέματα εμπορίας επιρροής. Τέλος, στο άρθρο 396 ΠΚ ρυθμίζεται η δωροληψία/δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα.

1.1. Δωροληψία δημοσίου υπαλλήλου (άρθρο 235 ΠΚ)

Το έγκλημα της δωροληψίας υπαλλήλου τυποποιείται στο άρθρο 235 ΠΚ. Πρόκειται για έγκλημα γνήσιο και ιδιαίτερο, καθώς ο δράστης, κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, πρέπει να έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου, όπως ορίζεται στο άρθρο 13α ΠΚ. Είναι έγκλημα υπαλλακτικώς μεικτό, δηλαδή με όποιον τρόπο και αν τελεστεί, δηλαδή είτε ο δράστης ζητήσει είτε λάβει είτε απλά αποδεχτεί την υπόσχεση να λάβει, θα υπάρχει πάντα έγκλημα δωροληψίας⁵³. Επίσης, πρόκειται για έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης,

⁵²Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, ό.π., σ. 587.

⁵³Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, ό.π., σ. 601.

Γ.Κ. Φράγκος, *Ποινικός Κώδικας (ν. 4619/2019 και ν.4637/2019). Κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία του Αρείου Πάγου*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2020), σ. 1061-1062.

δεδομένου ότι ο πυρήνας του αδίκου βρίσκεται στον κλονισμό της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τη δημόσια υπηρεσία και γενικά προς τη δημόσια διοίκηση⁵⁴. Επομένως, προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η ομαλή λειτουργία και το κύρος του κρατικού μηχανισμού και η εμπιστοσύνη των πολιτών σωστή και σύννομη λειτουργία του⁵⁵.

Το έγκλημα της δωροληψίας υπαλλήλου της παρ. 1 του άρθρου 235 ΠΚ συντελείται όταν ο υπάλληλος ζητά ή λαμβάνει ο ίδιος ή μέσω τρίτου ή αποδέχεται την υπόσχεση για παροχή, για τον εαυτό του ή για άλλον, οποιασδήποτε φύσης παράνομο αντάλλαγμα, προκειμένου να τελέσει πράξη ή παράλειψη σχετική με τα καθήκοντά του, μελλοντική ή ήδη ολοκληρωθείσα. Με το δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 τιμωρείται πιο βαριά η πράξη του υπαλλήλου που γίνεται κατ' επάγγελμα⁵⁶. Με την παρ. 2 του άρθρου 235 ΠΚ τιμωρείται ως κακούργημα η δωροληψία του υπαλλήλου, όταν η πράξη ή παράλειψη αντίκειται στα καθήκοντά του. Αντίθετα, στην παράγραφο 3, ο υπάλληλος που εκμεταλλεύεται τη θέση του για δικό του όφελος με πράξη ή παράλειψη που θα έκανε ούτως ή άλλως, τιμωρείται ελαφρύτερα⁵⁷. Στην παρ. 4 τυποποιείται η ποινική ευθύνη του προϊσταμένου του υπαιτίου υπαλλήλου ή του αρμόδιου για τον υπηρεσιακό ή πειθαρχικό του έλεγχο, αν ο πρώτος εσκεμμένα παρέλειψε να αποτρέψει τον υπαίτιο από το να τελέσει το αδίκημα της δωροληψίας. Με την παρ. 5, επεκτείνεται το όριο εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων σχετικά με το αδίκημα της δωροληψίας, σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδας⁵⁸.

1.2. Δωροδοκία δημοσίου υπαλλήλου (άρθρο 236 ΠΚ)

Στο άρθρο 236 ΠΚ περιγράφεται το έγκλημα της δωροδοκίας δημοσίου υπαλλήλου, το οποίο σε αντίθεση με το έγκλημα της δωροληψίας του άρθρου 235 ΠΚ, θεωρείται κοινό⁵⁹, καθώς ο υπαίτιος μπορεί να είναι δημόσιος υπάλληλος αλλά και οποιοσδήποτε άλλος, ενώ ομοίως με το ανωτέρω, θεωρείται υπαλλακτικώς μεικτό και αφηρημένης διακινδύνευσης⁶⁰. Το έγκλημα της δωροδοκίας το διαπράττει, λοιπόν, κάποιος τρίτος και συντελείται όταν αυτός προσφέρει, υπόσχεται ή παρέχει σε δημόσιο υπάλληλο, αθέμιτο ωφέλημα και έχει σχέση με ενέργεια του

⁵⁴ Δ.Μ. Δέτσης, *Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα. Τα εγκλήματα σχετικά με τα Υπομνήματα και την Υπηρεσία-Κατά της Ιδιοκτησίας και των Περιουσιακών Δικαιωμάτων. Θεωρία και Νομολογία*, (Αθήνα, Μένανδρος, 2015), σ. 105.

⁵⁵ Δ.Μ. Δέτσης, *ό.π.*, σ. 106.

Γ.Κ. Φράγκος, *ό.π.*, σ. 1061.

⁵⁶ Αιτιολογική έκθεση ν. 4619/2019, *ό.π.*, σ.48.

⁵⁷ Αιτιολογική έκθεση ν. 4619/2019, *ό.π.*, σ.48-49.

⁵⁸ Αιτιολογική έκθεση ν. 4619/2019, *ό.π.*, σ.49' άρθρο 235 ν. 4619/2019.

⁵⁹ Α. Χαραλαμπίδης, *Σύνοψη του Ποινικού Δικαίου, Γενικό Μέρος Ι, Το έγκλημα*, (Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2010), σ.227.

⁶⁰ Μ. Καϊάφα-Γκιμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, *ό.π.*, σ. 620' Δ.Μ. Δέτσης, *ό.π.*, σ. 130.

υπαλλήλου σε σχέση με τα καθήκοντά του⁶¹. Συνεπώς, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ της δωροληψίας και της δωροδοκίας υπαλλήλου είναι ο δράστης.

Η πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος ολοκληρώνεται με την υπόσχεση ωφελήματος και την πραγματική αποδοχή του από τον υπάλληλο⁶². Ωστόσο, για τη στοιχειοθέτηση και της υποκειμενικής υπόστασης απαιτείται η ύπαρξη δόλου. Αυτό προϋποθέτει ότι ο δράστης έχει πλήρη γνώση των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση και, επιπλέον, επιδιώκει ή τουλάχιστον αποδέχεται την πραγμάτωση της αξιόποινης πράξης⁶³.

Στην παρ. 1 τυποποιείται η δωροδοκία για ενέργεια του υπαλλήλου που εντάσσεται στα υπηρεσιακά του καθήκοντα, χωρίς όμως να αντίκειται σε αυτά. Αντίθετα, η παράγραφος 2 αφορά σε πράξεις του υπαλλήλου που αντίκεινται στα υπηρεσιακά του καθήκοντα. Ο ποινικός νομοθέτης έχει επιλέξει ηπιότερη ποινική μεταχείριση για τις πράξεις του δωροδότη, καθώς αυτές τιμωρούνται με ελαφρύτερες ποινές σε σύγκριση με τις αντίστοιχες πράξεις του δωρολήπτη. Επιπλέον, δεν ποινικοποιούνται οι περιπτώσεις κατά τις οποίες το ωφέλημα προσφέρεται απλώς για τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος υπέρ του δότη⁶⁴. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 236 ΠΚ προβλέπεται η ποινική ευθύνη του διευθυντή επιχείρησης ή άλλου προσώπου που διαθέτει εξουσία λήψης αποφάσεων ή άσκησης ελέγχου σε αυτήν, κατ' αναλογία προς την ευθύνη που φέρουν οι προϊστάμενοι των υπαιτίων για δωροληψία υπαλλήλων. Με την παράγραφο 4 του άρθρου 236 ΠΚ διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας ως προς τη δωροδοκία αλλοδαπού αξιωματούχου από ημεδαπό, καθώς καθίσταται δυνατή η τιμώρηση της πράξης ακόμη και όταν αυτή δεν τιμωρείται σύμφωνα με το δίκαιο της χώρας όπου διαπράχθηκε⁶⁵.

1.3. Δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών (άρθρο 237 ΠΚ)

Στο άρθρο 237 ΠΚ τυποποιείται η δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, έγκλημα βαρύτερο από αυτό της δωροληψίας-δωροδοκίας δημοσίου υπαλλήλου. Η μορφή αυτή διαφθοράς θεωρείται, από τον νομοθέτη, διακεκριμένη, βαρύτερη και πιο βλαπτική καθώς το έννομο αγαθό που προστατεύεται σε αυτή την περίπτωση είναι η αμερόληπτη,

⁶¹ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 3η έκδ., (Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2024), σ. 154.

⁶² Δ.Μ. Δέτσης, ό.π., σ. 132.

⁶³ Δ.Μ. Δέτσης, ό.π., σ. 131.

⁶⁴ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4619/2019, ό.π., σ. 49.

⁶⁵ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4619/2019, ό.π., σ. 50 άρθρο 236 ν. 4619/2019.

αδέκαστη και αντικειμενική άσκηση της δικαστικής λειτουργίας, δηλαδή της απονομής δικαιοσύνης⁶⁶.

Ο όρος «δικαστικοί λειτουργοί» στο άρθρο 237 ΠΚ περιλαμβάνει όχι μόνο του δικαστές, αλλά και όσους ασκούν διαιτητικά καθήκοντα, τους ανακριτές, τους εισαγγελείς και τους ενόρκους ή τους αξιωματικούς που συμμετέχουν στις συνθέσεις Στρατιωτικών Δικαστηρίων⁶⁷.

Η παράνομη πράξη των δικαστικών λειτουργών, είτε συνίσταται σε ενέργεια είτε σε παράλειψη, πρέπει να τελεί σε άμεση συνάρτηση με την άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων, προκειμένου να εμπίπτει στο πεδίο της σχετικής διαφθοράς⁶⁸. Ωστόσο, δεν είναι απαραίτητο να έχει ολοκληρωθεί η δικαστική κρίση επί της υπόθεσης, καθώς στο πεδίο εφαρμογής περιλαμβάνονται και προπαρασκευαστικές πράξεις, ιδίως στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, όπως η διαδικασία άσκησης ποινικής δίωξης⁶⁹. Αντίθετα, όταν οι πράξεις έχουν διοικητικό χαρακτήρα, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 235 ΠΚ, το οποίο αποτελεί τη βασική διάταξη για τη διαφθορά των δημοσίων υπαλλήλων⁷⁰.

Στην παρ. 3 επαναλαμβάνεται η ρύθμιση που αφορά την ευθύνη του διευθυντή της επιχείρησης, ο οποίος, λόγω ανεπαρκούς ελέγχου, δεν αποτρέπει υφιστάμενό του από την τέλεση πράξης δωροδοκίας, από την οποία ωστόσο το τελικό όφελος περιέρχεται στην ίδια την επιχείρηση⁷¹.

Στην παρ. 4 διευρύνεται τόσο το πεδίο των προσώπων που υπάγονται στους δικαστικούς λειτουργούς, ώστε να περιλαμβάνονται και όσοι υπηρετούν σε διεθνή, ευρωπαϊκά ή διαιτητικά όργανα, όσο και η τοπική αρμοδιότητα των ελληνικών δικαστηρίων⁷². Επιπλέον, προστίθεται περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 237 ΠΚ για πρόσωπα αποσπασμένα σε ενωσιακούς ή διεθνείς οργανισμούς ή όργανα, ανεξάρτητα από το αν ασκούν δικαστικά καθήκοντα. Η

⁶⁶ Α. Χαραλαμπίδης, *Ο νέος Ποινικός Κώδικας. Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4619/2019*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), σ. 1671.

Α. Κωστήρας, *Ποινικό δίκαιο. Επιτομή ειδικού μέρους (άρθρα 134–410 ΠΚ)*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014), σ. 496.

⁶⁷ Κ. Κοσμάτος & Χ. Λαμπάκης, «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης», στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαραλάμπους (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 188–189.

Α., Κωστήρας, ό.π., σ. 497.

⁶⁸ Γ. Δημήτριντας, «Εκβίαση και δωροδοκία δικαστή: η δογματική της συνάντησης δύο εγκλημάτων επικοινωνιακής σχέσης», στο: Τιμητικός τόμος Χριστόφορου Αργυρόπουλου, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016), σ. 657–667, ιδίως σ. 662.

⁶⁹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, ό.π., σ. 622.

⁷⁰ Α. Χαραλαμπίδης, ό.π., σ. 1675.

⁷¹ Άρθρο 237 ν. 4619/2019, όπως ισχύει.

⁷² Α. Ζήσης, *Ποινικός Κώδικας – κατ' άρθρο νομολογία – αιτιολογική Έκθεση του ν. 5090/2024*, 3η έκδοση, (Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2024), σ. 390–393.

ρύθμιση προέκυψε από την υποχρέωση ενσωμάτωσης της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1317, η οποία αφορά στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από απάτες⁷³.

1.4. Δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων (άρθρα 159 & 159Α ΠΚ)

Στο τέταρτο Κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα που περιλαμβάνει τα εγκλήματα κατά των πολιτειακών και πολιτικών οργάνων, βρίσκονται τα άρθρα 159 και 159Α, στα οποία τυποποιούνται η δωροληψία και η δωροδοκία πολιτικών προσώπων.

Το προστατευόμενο έννομο αγαθό της παρ. 1 των άρθρων 159 και 159Α ΠΚ αφορά τη διαφύλαξη του κύρους και της ακεραιότητας της νομοθετικής, εκτελεστικής και αυτοδιοικητικής λειτουργίας, καθώς και την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τη σύννομη, αδιάβλητη και αμερόληπτη άσκηση των καθηκόντων των πολιτικών αξιωματούχων που τις εκπροσωπούν⁷⁴. Αντίστοιχα, στην παρ. 2 των ίδιων άρθρων, το προστατευόμενο αγαθό συνίσταται στην ειλικρίνεια και την ανεπηρέαστη λήψη αποφάσεων από τα πολιτικά όργανα της Βουλής ή τις επιτροπές της, καθώς και από τα συμβούλια της τοπικής αυτοδιοίκησης ή τις αντίστοιχες επιτροπές τους, τα οποία ενδέχεται να επηρεαστούν και να αλλοιωθούν λόγω πράξεων δωροδοκίας⁷⁵.

Οι πράξεις δωροληψίας πολιτικών προσώπων που συνδέονται με την άσκηση των καθηκόντων τους, χωρίς όμως να εντάσσονται άμεσα στη νομοθετική, εκτελεστική ή αυτοδιοικητική λειτουργία, υπάγονται ως προς την τιμώρησή τους στο γενικό πλαίσιο ποινών του άρθρου 235 ΠΚ⁷⁶.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 159 ΠΚ, σε περίπτωση καταδίκης πολιτικών προσώπων για τα αδικήματα των παραγράφων 1 και 2, προβλέπεται η υποχρεωτική έκπτωσή τους από το αξίωμα που κατέχουν⁷⁷, η οποία επιβάλλεται μόνο μετά την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, όπως ορίζεται στο άρθρο 60 παρ. 2 ΠΚ⁷⁸.

⁷³ Αιτιολογική Έκθεση ν. 5090/2024, σ. 116, διαθέσιμη σε: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d1e6b29e-d8a1-4ca9-8dd2-b1120005f3f0 (τελευταία ανάκτηση: 19.04.2026).

⁷⁴ Ε. Καμπέρου, «Ερμηνεία άρθρων 159 και 159Α ΠΚ», στο: Α. Χαραλαμπίδης (επιμ.), Ο νέος Ποινικός Κώδικας. Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4619/2019, τ. 1 (άρθρα 1–234), (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), σ. 1130–1140, ιδίως σ. 1131.

⁷⁵ Ε. Καμπέρου, ό.π., σ. 1131.

⁷⁶ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4619/2019, ό.π., σ.38 άρθρο 159 ν. 4619/2019.

⁷⁷ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4619/2019, ό.π. σ.38 άρθρο 159 ν. 4619/2019.

⁷⁸ Άρθρο 60 ν. 4619/2019.

Με τον ν. 4619/2019, ο τίτλος του άρθρου 159 ΠΚ τροποποιήθηκε, καθώς πλέον αναφέρεται σε πολιτικά πρόσωπα αντί για πολιτικούς αξιωματούχους. Επιπλέον, στην παρ. 1 του ίδιου άρθρου διευρύνθηκε ο κύκλος των υποκειμένων της δωροληψίας πολιτικών προσώπων, με την ένταξη και των μελών των δημοτικών και περιφερειακών συμβουλίων και των αντίστοιχων επιτροπών. Αντίστοιχη επέκταση ως προς τους αποδέκτες της δωροδοκίας προβλέφθηκε και στην παράγραφο 2 του άρθρου 159Α ΠΚ. Στο σημείο αυτό, πρέπει να σημειωθεί ότι, παρά τις σχετικές συστάσεις διεθνών οργανισμών, δεν εντάχθηκε στον κύκλο των υποκειμένων της δωροληψίας πολιτικών προσώπων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Η εξαίρεση αυτή αιτιολογείται από τις ελληνικές αρχές με το σκεπτικό ότι θα απαιτούνταν συνταγματική αναθεώρηση, αλλά και για λόγους διαφύλαξης του κύρους του συγκεκριμένου θεσμού⁷⁹.

1.5. Εμπορία Επιρροής-Μεσάζοντες (άρθρο 237Α ΠΚ)

Από το άρθρο 12 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον ν. 3560/2007 (Α' 103), προέκυψε η υποχρέωση ποινικής τυποποίησης της εμπορίας επιρροής⁸⁰. Το συγκεκριμένο έγκλημα αφορά τη συμπεριφορά μεσαζόντων που απαιτούν ή λαμβάνουν αντάλλαγμα προκειμένου να μεσολαβήσουν, αξιοποιώντας τις γνωριμίες και την επιρροή τους, για τη σύναψη σύμβασης με το Δημόσιο⁸¹.

Ως επιρροή νοείται η δυνατότητα του δράστη να επηρεάζει τη βούληση ή την ψυχολογική κατάσταση άλλων προσώπων μέσω της διαμόρφωσης κατάλληλων ερεθισμάτων⁸². Αποτελεί το «αντικείμενο» της συναλλαγής και ασκείται σε υπαλλήλους ή λειτουργούς που εμπίπτουν στα άρθρα 159, 159Α, 235 παρ. 1, 236 και 237 παρ. 1 ΠΚ, καθώς πρόκειται για δημόσιους λειτουργούς, συμπεριλαμβανομένων και πολιτικών αξιωματούχων και δικαστικών λειτουργών.

Για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος απαιτείται ο δράστης να προβάλλει ή να επιβεβαιώνει ότι διαθέτει τη δυνατότητα άσκησης επιρροής. Ο δωρολήπτης μπορεί να είναι οποιοδήποτε πρόσωπο, ενώ ο αποδέκτης της πρότασης επιρροής πρέπει να έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου⁸³.

⁷⁹ Γ.Κ. Φράγκος, ό.π., σ. 786.

⁸⁰ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 197.

⁸¹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, ό.π., σ. 653.

⁸² Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, ό.π., σ. 659.

⁸³ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, σ. 187.

1.6. Δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο 396 ΠΚ)

Στο άρθρο 396 του εικοστού τρίτου Κεφαλαίου του Ειδικού Μέρους του ισχύοντος Ποινικού Κώδικα τυποποιούνται η δωροληψία και η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα.

Κατά την κρατούσα άποψη, το προστατευόμενο έννομο αγαθό συνίσταται στην απαλλαγή των επαγγελματιών δραστηριοτήτων από χρηματικές επιρροές, ως θεμελιώδες στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής προόδου. Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουν καθοριστική συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη, γεγονός που καθιστά εξίσου σημαντική, με του δημόσιου τομέα, τη νομιμότητα και ομαλή λειτουργία του ιδιωτικού τομέα. Κατά συνέπεια, προστατεύεται η εύρυθμη λειτουργία της ιδιωτικής επιχείρησης⁸⁴.

Με το άρθρο 93 του Ν. 4855/2021 (Α' 215) εισήχθη στο άρθρο 396 ΠΚ η παράγραφος 2Α. Με τη νέα αυτή ρύθμιση θεσπίζεται η δυνατότητα έμπρακτης μετάνοιας και απαλλαγής από την ποινή, υπό την προϋπόθεση ότι ο δράστης, με δική του πρωτοβουλία και πριν εξεταστεί από οποιαδήποτε ανακριτική ή εισαγγελική αρχή, γνωστοποιεί την πράξη του⁸⁵.

Η δωροδοκία στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα παρουσιάζει ορισμένα κοινά γνωρίσματα, τα οποία όμως δεν αρκούν για την ενιαία ποινική τους αντιμετώπιση, λόγω διαφορών ως προς τα έννομα συμφέροντα που διακυβεύονται. Στον δημόσιο τομέα απαιτείται η διασφάλιση της αμεροληψίας και της αντικειμενικότητας στις συναλλαγές με τους πολίτες, ως απόρροια του θεσμικού ρόλου του κράτους. Αντίθετα, στον ιδιωτικό τομέα οι εργαζόμενοι δρουν προς όφελος του εργοδότη τους, με κύριο γνώμονα την επίτευξη κέρδους στο πλαίσιο του ανταγωνισμού που διέπει τη λειτουργία των επιχειρήσεων⁸⁶.

⁸⁴ Μ. Παπαχρήστου, «Ερμηνεία άρθρων 235, 236, 237, 237Α και 237Β ΠΚ.», σε Α. Χαραλαμπίδης (επιμ.) *Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019*, τ. 2 (άρθρα 235-469, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), σ.1555-1707, ιδίως σ. 1568.

⁸⁵ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4855/2021, σ. 134, διαθέσιμη σε: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=f6407a03-9706-4ec8-b25e-add3016521e7 (τελευταία ανάκτηση: 19.04.2026) άρθρο 93 ν. 4855/2021.

⁸⁶ Κ. Χατζηκώστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου» στο: Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιμ.), *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, (Αθήνα, Δίκαιο & Οικονομία- Π.Ν. Σάκκουλας, 2014), σ. 595-596.

2. Νομοθετικές Μεταβολές μετά την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Για την Ελλάδα, το 2007 αποτελεί σημείο καμπής καθώς με τον ν. 3560/2007 (Α' 103) κυρώθηκε η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το χρονικό σημείο αυτό είναι σημαντικό για την παρούσα εργασία, καθώς από τότε και έπειτα, η ελληνική νομοθεσία διαμορφώθηκε υπό την έντονη επίδραση διεθνών και ευρωπαϊκών μηχανισμών ελέγχου. Έτσι, η ανάλυση επικεντρώνεται στην περίοδο μετά το 2007, οπότε και καταγράφεται συστηματική αναδιάρθρωση και ενίσχυση του ποινικού νομοθετικού πλαισίου.

Με τον ν. 3560/2007 (Α' 103) ενσωματώθηκαν βασικές υποχρεώσεις της Σύμβασης Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά⁸⁷, όπως η ποινικοποίηση ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, η εμπορία επιρροής, η διεύρυνση της ποινικής ευθύνης και ποινικοποιήθηκε για πρώτη φορά η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα. Με τον ν. 3666/2008 (Α' 105) κυρώθηκε πρωτίστως η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς και αναπροσαρμόστηκαν οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, με αποτέλεσμα να επανέλθει το αξιόποινο για τις περιπτώσεις ανταμοιβής σε ήδη τελεσμένα έργα και να εξισώνεται και πάλι η δωροδοκία δικαστή με το έγκλημα κοινής δωροδοκίας⁸⁸.

Κρίσιμες παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα πραγματοποιήθηκαν με τον ν. 4254/2014 (Α' 85) και τον ν. 4258/2014 (Α' 94). Οι παρεμβάσεις αυτές ενίσχυσαν τη ρύθμιση των άρθρων 235, 236 και 237 ΠΚ (δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου και δικαστικών λειτουργών), διεύρυναν το πεδίο της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας και ενίσχυσαν την ποινική αντιμετώπιση της εμπορίας επιρροής⁸⁹. Για πρώτη φορά, οι όροι ενεργητική και παθητική δωροδοκία αντικαθίστανται από τους όρους δωροδοκία και δωροληψία, αντίστοιχα. Τόσο η δωροδοκία του άρθρου 236 παρ. 2 όσο και η δωροληψία υπαλλήλου του άρθρου 235 παρ. 2 ΠΚ, τιμωρούνται πλέον αυστηρότερα, ως κακουργήματα, όταν η πράξη του υπαλλήλου αποτελεί παράνομη υπηρεσιακή ενέργεια. Η δωροληψία και η δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, κατ' άρθρο 237 ΠΚ παρ. 1 και 2, τιμωρούνται και πάλι ως κακουργήματα, σε κάθε περίπτωση, αποκτώντας και πάλι χαρακτήρα διακεκριμένων εγκλημάτων δωροδοκίας. Καινοτομία του ν. 4254/2014 αποτέλεσε η προσθήκη στο άρθρο 159 παρ.1 και 159Α παρ. 1 ΠΚ κακουργήματος δωροληψίας και δωροδοκίας αντίστοιχα, με δράστες τα πρόσωπα που

⁸⁷ Council of Europe, *Criminal Law Convention on Corruption* (ETS No. 173), 1999.

⁸⁸ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστ. επιμ.), *Οικονομικό Έγκλημα & Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα*, ό.π., σ. 590.

⁸⁹ ν. 4254/2014, ΦΕΚ Α' 85/2014· ν. 4258/2014, ΦΕΚ Α' 94/2014.

ασκούν την εκτελεστική εξουσία, δηλαδή τον Πρωθυπουργό, τα μέλη της Κυβέρνησης, υφυπουργούς, περιφερειάρχες και δημάρχους. Μία ακόμα νέα πρόβλεψη του νόμου είναι και η τυποποίηση αξιοποιούν, με την παρ. 5 του άρθρου 235 ΠΚ, για τους προϊσταμένους των υπηρεσιών του Δημοσίου ή επιθεωρητές, οι οποίοι από αμέλεια και κατά παράβαση συγκεκριμένου υπηρεσιακού τους καθήκοντος δεν απέτρεψαν υπάλληλο που βρισκόταν υπό τις εντολές τους ή τον έλεγχό τους να τελέσουν πράξη δωροληψίας. Επίσης, προβλέπεται αξιοποιούν και για τους διευθυντές επιχειρήσεων, για τον ίδιο λόγο της μη αποτροπής υπαλλήλου του για τέλεση πράξης δωροδοκίας προς όφελος της επιχείρησης (παρ. 2 άρθρο 159Α, παρ. 3 άρθρο 236 και παρ. 3 άρθρο 237 ΠΚ). Ο ν. 4254/2014 κατήργησε τη διάταξη του άρθρου πέμπτου του ν. 3560/2007, στην οποία προβλεπόταν η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα και τη μετέφερε στον Ποινικό Κώδικα, στο άρθρο 237Β, στο κεφάλαιο για τα υπηρεσιακά εγκλήματα, με μία πανομοιότυπη διάταξη.

Μέχρι τη θέση σε ισχύ του ν. 4254/2014 (Α' 85), η εθνική νομοθεσία για τη διαφθορά δεν ήταν ενιαία και καθιστούσε πολύ δύσκολο έργο τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της διαφθοράς, με τις διάσπαρτες διατάξεις και τις συνεχείς τροποποιήσεις.

Η περίοδος αυτή, μέχρι το 2014, χαρακτηρίζεται ως φάση θεσμικής εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό ποινικό πρότυπο, υπό την έντονη επίδραση των αξιολογήσεων της GRECO⁹⁰.

3. Η μεταρρύθμιση του νέου Ποινικού Κώδικα του 2019

Από την 1η Ιουλίου 2019 τέθηκε σε ισχύ ο νέος Ποινικός Κώδικας, μετά από 70 περίπου χρόνια εφαρμογής του προηγούμενου Κώδικα, που ίσχυε από το 1951⁹¹.

Η ανάγκη για την αναμόρφωση του Ποινικού Κώδικα είχε κάνει την παρουσία της από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, λόγω των ταχύτατων πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών αλλά και της συνεχούς διεθνούς πίεσης, μέσω οργανισμών, όπως ο ΟΟΣΑ και η GRECO⁹² αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση, για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Οι σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες είχαν δημιουργήσει την ανάγκη για την άμεση τροποποίηση των

⁹⁰ GRECO, Fourth Evaluation Round – Greece, Compliance Report, 2018, σ. 10–12, 16–18, διαθέσιμη σε: <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-4> (τελευταία ανάκτηση: 25.4.2026).

⁹¹ Είχε κυρωθεί με τον ν. 1492/1950 (Α' 152) και είχε τεθεί σε ισχύ από 01-01-1951.

⁹² Βλ. ενδεικτικά GRECO, Τέταρτος Κύκλος Αξιολόγησης – Πρόληψη διαφθοράς βουλευτών, δικαστών και εισαγγελέων – Έκθεση Αξιολόγησης, Ελλάδα, υιοθετήθηκε κατά την 68η Ολομέλεια της GRECO (Στρασβούργο, 15–19 Ιουνίου 2015), διαθέσιμη σε: https://ministryofjustice.gr/?page_id=1205 (τελευταία ανάκτηση: 25.4.2026)

αδικημάτων σχετικά με την υπηρεσία, διευρύνοντας το πεδίο στην πολιτική διαφθορά και στη διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα⁹³.

Ο ν. 4619/2019 (Α' 95) εισήγαγε αρκετές τροποποιήσεις στα εγκλήματα διαφθοράς, κυρίως στις έννοιες της δωροδοκίας, της δωροληψίας και της αθέμιτης επιρροής. Ωστόσο, η εκτενής αυτή μεταρρύθμιση επέφερε ουσιώδεις μεταβολές που κρίθηκαν προβληματικές ως προς τη συμβατότητά τους με τα διεθνή πρότυπα⁹⁴, όπως ο υποβιβασμός της ενεργητικής δωροδοκίας από κακούργημα σε πλημμέλημα, η μείωση των ποινών και των χρηματικών κυρώσεων, η μεταβολή του καθεστώτος υπαλλήλων κρατικών επιχειρήσεων από δημόσιους σε ιδιωτικούς και η εισαγωγή δικονομικών δυσχερειών στη δίωξη δωροδοκίας αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών⁹⁵.

Οι μεταβολές αυτές θεωρήθηκαν ότι αποδυναμώνουν την ποινική καταστολή της διαφθοράς και προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, οι διεθνείς οργανισμοί ΟΟΣΑ και GRECO, εξέφρασαν επίσημα την ανησυχία τους και πραγματοποίησαν ειδική αποστολή αξιολόγησης στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 2019⁹⁶. Τον Δεκέμβριο του 2019, η GRECO υιοθέτησε την έκτακτη έκθεσή της για την Ελλάδα και απηύθυνε τέσσερις συστάσεις⁹⁷. Παράλληλα, η ελληνική νομολογία έχει διαχρονικά υπογραμμίσει τη σοβαρότητα των εγκλημάτων δωροδοκίας ως προσβολή της αμεροληψίας της δημόσιας διοίκησης (ΑΠ 1122/2018)⁹⁸.

Σε απάντηση των ανωτέρω πιέσεων και συστάσεων, ο Έλληνας νομοθέτης προχώρησε άμεσα σε διορθωτικές παρεμβάσεις με τον ν. 4637/2019 (Α' 180). Με τις τροποποιήσεις αυτές, η

⁹³ Δ. Ράικος, όπ.π, σ. 75-87.

⁹⁴ Επιστολή του Διοικητικού Συμβουλίου της Διεθνούς Διαφάνειας Ελλάδας προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, με την οποία εκφράζονται ανησυχίες για τη συμβατότητα των νέων ρυθμίσεων για τη δωροδοκία με τα διεθνή standards, διαθέσιμη σε: <https://transparency.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%AF%CE%B1/> (τελευταία ανάκτηση 25.04.2026).

⁹⁵ Transparency International, *Exporting Corruption 2020-Greece: limited enforcement*, σ. 1-2, διαθέσιμη σε: <https://www.transparency.gr/wp-content/uploads/2021/01/Greece.pdf> (τελευταία ανάκτηση 25.04.2026).

⁹⁶ GRECO, *Follow-up Report to The Ad hoc Report on GREECE (Rule 34)*, υιοθετήθηκε κατά την 86η Ολομέλεια της GRECO (Στρασβούργο, 26-29 Οκτωβρίου 2020), διαθέσιμη σε: <https://www.coe.int>» (τελευταία ανάκτηση 25.04.2026).

⁹⁷ GRECO, *Ad hoc Report on Greece (Rule 34)*, υιοθετήθηκε κατά την 84η Ολομέλεια της GRECO (Στρασβούργο, 2-6 Δεκεμβρίου 2019), διαθέσιμη σε: <https://rm.coe.int/ad-hoc-report-on-greece-rule-34-adopted-by-greco-at-its-84th-plenary-m/1680994dc0> (τελευταία ανάκτηση 25.04.2026).

⁹⁸ ΑΠ 1122/2018, ΠοινΤμ, διαθέσιμη σε: https://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=9C9ZIBI1B9MY077AZJJG0WCRF4MCPI&apof=1122_2018, (τελευταία ανάκτηση 25.04.2026).

ενεργητική δωροδοκία, υπό επιβαρυντικές περιστάσεις, επανήλθε σε κακουργηματική μορφή, αποκαταστάθηκε η αυστηρότητα των ποινών και επανήλθε το καθεστώς των υπαλλήλων κρατικών επιχειρήσεων ως δημοσίων λειτουργών.

Στη γενικότερη τάση αυστηροποίησης και εναρμόνισης με τα διεθνή πρότυπα κινήθηκαν και οι περαιτέρω αλλαγές του ν. 5090/2024 (Α' 30). Στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Κράτος Δικαίου αλλά και στην αξιολόγηση του Ο.Ο.Σ.Α. αναγνωρίζεται η συμβολή της ψήφισης των νόμων 5090/2024 (Α' 30) και 5095/2024 (Α' 40) στην ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση των φαινομένων δωροδοκίας και δωροληψίας⁹⁹.

Ειδικότερα, με τον ν. 5090/2024, ενισχύθηκαν οι χρηματικές ποινές για πράξεις δωροδοκίας και δωροληψίας που αφορούν πολιτικά πρόσωπα (άρθρα 159 και 159Α ΠΚ) , με στόχο την αναλογική αντιμετώπιση της αυξημένης απαξίας των συγκεκριμένων συμπεριφορών¹⁰⁰. Παράλληλα, αναδιαμορφώθηκαν οι κυρώσεις για τα εγκλήματα δωροδοκίας και δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων και δικαστικών λειτουργών, ενώ διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής των σχετικών διατάξεων ώστε να καλύπτει και λειτουργούς διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών¹⁰¹. Η εξέλιξη αυτή ανταποκρίνεται στις συστάσεις διεθνών οργανισμών και ενισχύει τη δυνατότητα αντιμετώπισης διασυννοριακών μορφών διαφθοράς. Αυξημένης σημασίας είναι η καθιέρωση ευθύνης νομικών προσώπων για εγκλήματα δωροδοκίας, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου χρησιμοποιούνται ενδιάμεσοι (μεσάζοντες), γεγονός που ευθυγραμμίζει το ελληνικό δίκαιο με τα διεθνή πρότυπα εταιρικής ευθύνης¹⁰². Τέλος, με τα άρθρα 20 και 21 του ν. 5095/2024 (Α' 40) επεκτάθηκε η προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν παραβιάσεις δημοσίου συμφέροντος, ενώ ενισχύθηκαν και οι αρμοδιότητες των εισαγγελικών αρχών ως προς τη δίωξη οικονομικών εγκλημάτων.

Οι συνεχείς τροποποιήσεις των διατάξεων δεν επηρέασαν μόνο τις προβλεπόμενες ποινές ή το πεδίο εφαρμογής τους, αλλά και βασικές έννοιες των εγκλημάτων διαφθοράς. Ιδιαίτερη

⁹⁹ Απάντηση του Υπουργού Δικαιοσύνης σε ερώτηση που κατατέθηκε στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού ελέγχου της Βουλής, 11.9.2024, διαθέσιμη σε: <<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/12678630.pdf>> (τελευταία ανάκτηση 25.4.2026).

¹⁰⁰ Άρθρα 31 και 32 (παράρτημα Ι) ν. 5090/2024 (Α' 30)

¹⁰¹ Άρθρα 38,39, 40 (παράρτημα ΙΙ) ν. 5090/2024 (Α'30).

¹⁰² Άρθρα 133 και 134 (παράρτημα ΙΙ) ν. 5090/2024 (Α'30).

Βλ. επικουρικά, Δ. Στίγγα, «Η ευθύνη νομικών προσώπων για αδικήματα δωροδοκίας, ως μέσο καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα. Χαρακτηριστικά και στοχοθεσία», 2024, διαθέσιμη σε: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/stiggas_2024.pdf (τελευταία ανάκτηση 25.4.2026).

σημασία έχουν οι έννοιες του «υπαλλήλου» και του «ωφελήματος», καθώς η ερμηνεία τους έχει απασχολήσει έντονα θεωρία και νομολογία.

Μέρος Τρίτο

Κρίσιμες έννοιες στα εγκλήματα διαφθοράς

Κεφάλαιο 1: Η έννοια του «υπαλλήλου» στα εγκλήματα διαφθοράς

Στην παρ. 1 του άρθρου 103 του ισχύοντος Συντάγματος¹⁰³ ορίζεται ότι: «Οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν το Λαό· οφείλουν πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα». Η συνταγματική κατοχύρωση της θέσης των δημοσίων υπαλλήλων στο πλαίσιο του κρατικού μηχανισμού και της δημόσιας διοίκησης αποτυπώνει τη βούληση του συνταγματικού νομοθέτη για τη διασφάλιση του έργου και της αποστολής τους. Για την υλοποίηση της διάταξης αυτής, ο κοινός νομοθέτης έχει προβεί στη νομοτεχνική επεξεργασία και κατάρτιση ειδικότερων ρυθμίσεων που καλύπτουν ποικίλα ζητήματα.

Η έννοια του υπαλλήλου είναι καίριας σημασίας για τα εγκλήματα διαφθοράς του Ποινικού Κώδικα. Συναντάται στο Γενικό Μέρος, όπου δίνεται ο ορισμός του υπαλλήλου αλλά και στο Ειδικό Μέρος, στο Δωδέκατο Κεφάλαιο, στα κατ' ιδίαν υπηρεσιακά εγκλήματα, όπου η ιδιότητα του υπαλλήλου, ανάγεται σε ουσιώδες χαρακτηριστικό του δράστη, το οποίο απαιτείται για να θεμελιωθεί η ποινική του ευθύνη.

Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 13α ΠΚ ορίζεται ως υπάλληλος: «εκείνος στον οποίο νόμιμα έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου»¹⁰⁴. Παρά τις διευρύνσεις και τους περιορισμούς που έχει υποστεί διαχρονικά η έννοια του υπαλλήλου, το ίδιο το άρθρο 13α δεν έχει τροποποιηθεί ποτέ ούτε στον προηγούμενο Ποινικό Κώδικα του 1950¹⁰⁵ ούτε στον ισχύοντα. Απαιτείται ο δράστης να φέρει την ιδιότητα του υπαλλήλου κατά τη στιγμή τέλεσης της

¹⁰³ Άρθρο 103 Συντάγματος, διαθέσιμο σε: <https://www.hellenicparliament.gr/vouli-ton-ellinon/topolitevma/syntagma/article-107/> (τελευταία ανάκτηση 25.4.2026).

¹⁰⁴ Άρθρο 13α ΠΚ, ν. 4619/2019 (Α' 95).

¹⁰⁵ Κυρώθηκε με το ΠΔ 283/1985 (Α' 106).

πράξης, ενώ η μεταγενέστερη απώλειά της δεν ασκεί επιρροή στη στοιχειοθέτηση της ποινικής ευθύνης¹⁰⁶. Από τον ανωτέρω ορισμό συνάγεται ότι στο ποινικό δίκαιο η έννοια του υπαλλήλου συγκροτείται αυτοτελώς και με διαφορετική βάση σε σχέση με το διοικητικό δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, ο ποινικός νομοθέτης την προσδιορίζει με γνώμονα την άσκηση δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής υπηρεσίας ή υπηρεσίας σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (λειτουργικό/ουσιαστικό κριτήριο)¹⁰⁷. Αντίθετα, στο διοικητικό δίκαιο, καθοριστικό είναι το στοιχείο της οργανικής θέσης (τυπικό/οργανικό κριτήριο). Ως αποτέλεσμα, η έννοια του υπαλλήλου στο ποινικό δίκαιο έχει ευρύτερο περιεχόμενο σε σύγκριση με εκείνη του διοικητικού δικαίου.¹⁰⁸

1.1. Οριοθέτηση της υπαλληλικής ιδιότητας

Για την έννοια, λοιπόν, του υπαλλήλου στον ΠΚ εφαρμόζεται το ουσιαστικό κριτήριο, δηλαδή η νόμιμη ανάθεση συγκεκριμένης υπηρεσίας¹⁰⁹. Ως άσκηση δημόσιας υπηρεσίας νοείται η άσκηση κάθε κρατικής λειτουργίας, εκτελεστικής, νομοθετικής ή δικαστικής¹¹⁰ (άρθρο 26 Συντάγματος). Δεν ενδιαφέρει ο τρόπος ανάθεσης (με σύμβαση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) ούτε η διάρκεια της, παρά μόνο η νομιμότητα της ανάθεσης¹¹¹. Είναι κρίσιμη, επομένως, η ύπαρξη μη ανακληθείσας πράξης ανάθεσης (υποστατή εξωτερική σχέση υπαλλήλου-υπηρεσίας), κατά το χρόνο τέλεσης του εγκλήματος¹¹². Αντίθετα, δεν ενδιαφέρει το ποινικό

¹⁰⁶ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, (Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2001), σ. 76.

¹⁰⁷ Βλ. ΑΠ 667/2009, ΠοινΤμ, όπου ο κατηγορούμενος, προσληφθείς ως απογραφέας από την ΕΣΥΕ, θεωρήθηκε «υπάλληλος» για το ποινικό δίκαιο, καθώς οι δραστηριότητες που εκτελούσε (απογραφή) κρίθηκαν ότι εξυπηρετούν «δημόσια υπηρεσία». Από την απόφαση προκύπτει ότι η έννοια του υπαλλήλου στο ποινικό δίκαιο καθορίζεται με βάση τη φύση της ασκούμενης υπηρεσίας και όχι την τυπική οργανική ένταξη του προσώπου· αρκεί η πραγματική άσκηση δημόσιας υπηρεσίας για τη θεμελίωση της ιδιότητας του υπαλλήλου, γεγονός που καθιστά την έννοια αυτή ευρύτερη σε σχέση με εκείνη του διοικητικού δικαίου. Βλ. ακόμη ενδεικτικά ΑΠ 860/2011 (δικηγόρος κατά την επικύρωση εγγράφων), ΑΠ 262/2022 (συμβολαιογράφοι κατά τη σύνταξη ή έκδοση εγγράφου), ΑΠ 1226/2010 (δικαστικοί επιμελητές κατά την αναγκαστική εκτέλεση), ΑΠ 241/2011 (ορκωτοί λογιστές κατά τη διαδικασία σύνταξης και πιστοποίησης δημοσίων εγγράφων, όπως ο ισολογισμός), διαθέσιμες στην ιστοσελίδα του Αρείου Πάγου (areiospagos.gr). Για τους ιατρούς που συνταγογραφούν για τον ΕΟΠΥΥ, ανεξαρτήτως έννομης σχέσης, βλ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, υπό την παρ. 12 άρθρου 80 ν. 3996/2011 (Α' 170), όπως προστέθηκε με παρ. 16 άρθρου 13 ν. 4052/2012 (Α' 41), η οποία ρητά τους εντάσσει στην έννοια του υπαλλήλου κατά το άρθρο 13Α ΠΚ.

¹⁰⁸ Η. Αναγνωστόπουλος, *Ζητήματα απιστίας. Άρθρα 390 & 256 ΠΚ*, 2^η εκδ., (Αθήνα, Δίκαιο & Οικονομία – Π. Ν. Σάκκουλας, 2003), σ. 98.

Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2^η έκδοση, ό.π., σ. 77.

Ι. Γιαρένης, *Παράβαση καθήκοντος. Πειθαρχική και ποινική προσέγγιση*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012), σ. 20.

¹⁰⁹ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2^η έκδοση, ό.π., σ. 76-77.

¹¹⁰ Α. Δερβιτσιώτης, *Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου Ι. Η οργάνωση του κράτους*, γ' εκδ., (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005), σ. 68.

¹¹¹ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2^η έκδοση, ό.π., σ. 80.

¹¹² Δ. Σπινέλλης, *Ποινικό Δίκαιο Ειδικό Μέρος*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 20150, σ. 18 επ.

δίκαιο η ακυρότητα της πράξης ανάθεσης, καθώς ακόμα και αν υπάρχει άκυρη ή ακυρώσιμη ανάθεση (εσωτερική σχέση κρατικού οργάνου και υπαλλήλου), η ιδιότητα του υπαλλήλου θεωρείται θεμελιωμένη¹¹³, όπως επίσης και στην περίπτωση de facto δημοσίου υπαλλήλου που έχει λήξει η θητεία ή έχει παράνομο διορισμό. Όμως, υπαλληλική ιδιότητα δεν υφίσταται¹¹⁴ σε περίπτωση ανυπόστατης ανάθεσης¹¹⁵ από πλευράς των αρμόδιων κρατικών οργάνων. Επίσης, στην έννοια του υπαλλήλου κατ' άρθρο 13α ΠΚ περιλαμβάνονται και αυτοί, στους οποίους έστω και προσωρινά έχει ανατεθεί η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής, κοινοτικής ή άλλου Ν.Π.Δ.Δ, αρκεί να υφίσταται η ανάθεση κατά τον χρόνο τελέσεως της αξιόποινης πράξεως¹¹⁶, όπως για παράδειγμα τα μέλη εκλογικών εφορευτικών επιτροπών κατά τη διενέργεια εκλογών, οι ένορκoi, οι ιδιώτες πραγματογνώμονες, οι επιστρατευμένοι στρατιωτικοί. Έτσι, στην έννοια του υπαλλήλου υπάγονται οι δημόσιοι λειτουργοί, όπως είναι οι καθηγητές των ΑΕΙ¹¹⁷ της χώρας, εν ευρεία έννοια, οι δικαστικοί λειτουργοί¹¹⁸ αλλά και οι υπουργοί και υφυπουργοί¹¹⁹, όπως ρητά προβλέφθηκε νομοθετικά στην παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3126/2003 (Α' 66). Εν αντιθέσει αυτής της παραδοχής, το Εφετείο Αθηνών, με την αριθ. 1568/2020 απόφασή του, έκρινε ότι στο πρόσωπο του βουλευτή δεν συντρέχει η υπαλληλική ιδιότητα δυνάμει του άρθρου 13α ΠΚ και συνεπώς, συμπεριφορές μη υπαγόμενες στο άρθρο 159 ΠΚ, θα πρέπει να παραμείνουν ατιμώρητες¹²⁰. Τη θέση του δικαστηρίου υποστήριξε και ο καθηγητής Λίβος, με το σκεπτικό ότι το αξίωμα του βουλευτή, όντας προσωποπαγές και μη αναπληρώσιμο, ρυθμίζεται αποκλειστικά και μόνο από το άρθρο 159 ΠΚ¹²¹. Ωστόσο, ανατρέχοντας κανείς στον ορισμό της έννοιας του υπαλλήλου, διαπιστώνει ότι ο βουλευτής επί της ουσίας είναι πρόσωπο που ασκεί δημόσια υπηρεσία και δεν υπάρχουν σοβαρά επιχειρήματα που να τον αποκλείουν από τη γενική έννοια του υπαλλήλου του ΠΚ¹²².

Από την άλλη, δεν υπάγονται στην έννοια του υπαλλήλου του άρθρου 13α ΠΚ, εκείνα τα πρόσωπα που παρέχουν έμμεσο υποστηρικτικό έργο που απλώς και μόνο υποβοηθούν την

¹¹³ Ι. Ζησιάδης, «Η έννοια του όρου “υπάλληλος” [άρθ. 13 α ΠΚ]», *Αρμενόπουλος* 1968, σ. 193.

¹¹⁴ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 108-110.

¹¹⁵ Βλ. σχετικά και Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Παρατηρήσεις στο ΣυμβΕφΑθ 1240/1998», *Υπερ.* 1998, σ. 1237 επ.

¹¹⁶ ΑΠ 568/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 157/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΔιατΕισΕφΠειρ 23/2013 (Κ. Σοφουλάκη), *ΠοινΔικ* 2014, σ. 264.

¹¹⁷ Βλ. ΑΠ 160/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹¹⁸ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, *Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα*, ό.π., σ. 587.

¹¹⁹ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 82.

¹²⁰ Βλ. ΕφΑθ 1568/2020, *ΠοινΧρ* 2021, σελ. 458 επ., όπου υποστηρίχθηκε ότι «(ο νομοθέτης) δεν θέλησε να είναι αξιόποινες άλλες πράξεις του (βουλευτή) που σχετίζονται με ενδοκοινοβουλευτικά του καθήκοντα ή την εξωκοινοβουλευτική του δράση».

¹²¹ Ν. Λίβος, «Ιδιωτικές Γνωμοδοτήσεις», *ΠοινΧρ* Ιούνιος-Ιούλιος 2021, σελ. 472 επ.

¹²² Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 76 επ.

υπηρεσιακή δραστηριότητα, όπως είναι η καθαρίστρια, ο κηπουρός ή ο ηλεκτρολόγος σε ένα κτίριο δημόσιας υπηρεσίας, οι οποίοι όμως δεν ασκούν δημόσια εξουσία¹²³. Κι αυτό γιατί όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, για την υπαγωγή στην έννοια του υπαλλήλου του άρθρου 13α ΠΚ δεν αρκεί η ύπαρξη του οργανικού-τυπικού κριτηρίου, δηλαδή η απλή οργανική σύνδεση του υπαλλήλου με το Δημόσιο, αλλά απαιτείται για το ποινικό δίκαιο, να υπάρχει σύνδεση με ουσιαστικό περιεχόμενο, δηλαδή να ασκεί δημόσια υπηρεσία, για να πληρείται το λειτουργικό-ουσιαστικό κριτήριο.

Τα εγκλήματα διαφθοράς του ΠΚ μπορούν να τελεστούν και κατά τη διάρκεια που ο υπάλληλος βρίσκεται σε άδεια, χωρίς να έχει χάσει την ιδιότητα του υπαλλήλου¹²⁴. Συμπερασματικά, η προσέγγιση του Ποινικού Κώδικα προσφέρει στου εφαρμοστές του δικαίου έναν επίσημο ορισμό της υπαλληλικής ιδιότητας, διαφορετικό και ανεξάρτητο από αυτόν του διοικητικού ή του πειθαρχικού δικαίου.

1.2. Νομοθετική εξέλιξη και διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου

Συμπληρωματικά με το άρθρο 13α του προϊσχύοντος ΠΚ, λειτούργησε το άρθρο 263Α ΠΚ, το οποίο εισήχθη αρχικά με το άρθρο δεύτερο του ν.δ. 1234/1972¹²⁵, με το οποίο διευρύνθηκε η υπαλληλική ιδιότητα σε δραστηριότητες της δημόσιας διοίκησης που σχετίζονταν με την παροχή αγαθών και υπηρεσιών στους πολίτες, τα οποία θεωρούνταν αναγκαία για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών, όπως το ηλεκτρικό ρεύμα, το νερό, η θέρμανση και η μαζική ενημέρωση¹²⁶. Με τη διάταξη αυτή διευρύνθηκε η έννοια του υπαλλήλου προς τη λειτουργική διάσταση της δημόσιας υπηρεσίας, δηλαδή ως άσκηση δραστηριότητας που εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, ανεξάρτητα από την οργανική της μορφή¹²⁷. Σύμφωνα με τον Μπιτζιλέκη¹²⁸, το άρθρο 263Α ΠΚ αποτέλεσε την «ποινική αναβάθμιση» μίας διοίκησης που

¹²³ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 41 επ.

¹²⁴ ΑΠ 891/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹²⁵ «Άρθρο 263Α. Δια την εφαρμογήν των άρθρων 235, 236, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 262 και 263, ως υπάλληλοι θεωρούνται, πέραν των εν άρθρω 13 αναφερομένων, οι υπηρετούντες μονίμως ή προσκαίρως υπο οιανδήποτε ιδιότητα είς επιχειρήσεις ή οργανισμούς κοινής ωφελείας ανήκοντας είς το Κράτος, Δήμους, Κοινότητας ή νομικά προσώπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και εξυπηρετούντες κατ' αποκλειστικήν ή προνομιακήν εκμετάλλευσιν την είς το κοινόν προμήθειαν ή παροχήν ύδατος, φωτισμού, θερμότητος, κινητηριου δυνάμεως, ή μέσων συγκοινωνίας ή τηλεπικοινωνίας ή άλλων αναλόγων αγαθών, ως και οι υπηρετούντες μονίμως ή προσκαίρως υπο οιανδήποτε ιδιότητα είς Τραπεζάς επιφορτισμένας με την άσκησιν κρατικών προνομίων ή την διάθεσιν κρατικών πιστώσεων, ή την εκτέλεσιν κρατικών προγραμμάτων οικονομικής ανασυγκροτήσεως ή αναπτύξεως» Άρθρο δεύτερο ν.δ. 1234/1972 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹²⁶ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 48.

¹²⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση, σ. 93.

¹²⁸ Ν. Μπιτζιλέκης, «Η έννοια του υπαλλήλου κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα», *ΠοινΔικ* 6/2023, σ. 641–667, ιδίως σ. 643.

επιφορτισμένη με την παροχή δημόσιων υπηρεσιών και αγαθών, επεκτείνοντας την υπαλληλική ιδιότητα και στο προσωπικό φορέων ή επιχειρήσεων που συμπράττουν στην εκπλήρωση των κρατικών σκοπών, παρόλο που πρόκειται για οργανισμούς διαφέρουν οργανικά από το ίδιο το κράτος, έχοντας τη μορφή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου. Η συμπληρωματική έννοια του υπαλλήλου όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 263Α ΠΚ, εφαρμόζεται μόνο για τα υπηρεσιακά εγκλήματα και δε λειτουργεί όπως η έννοια του υπαλλήλου στο άρθρο 13α ΠΚ που διατρέχει ολόκληρο τον Ποινικό Κώδικα¹²⁹.

Στη συνέχεια, η έννοια του υπαλλήλου διευρύνθηκε ακόμα περισσότερο με την παρ. 4 του άρθρου 4 του ν. 1738/1987 (Α' 200)¹³⁰, με την οποία αντικαταστάθηκε το άρθρο 263Α ΠΚ, περιλαμβάνοντας στην έννοια του υπαλλήλου όχι μόνο τα πρόσωπα που υπηρετούσαν σε Ν.Π.Ι.Δ., τα οποία τελούσαν υπό κρατικό έλεγχο ή παρείχαν, με αποκλειστικό ή προνομιακό τρόπο, υπηρεσίες και αγαθά που εξυπηρετούσαν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, αλλά και εργαζομένους σε Ν.Π.Ι.Δ. που είχαν συσταθεί από το κράτος, από Ν.Π.Δ.Δ. ή από τα προαναφερθέντα νομικά πρόσωπα, εφόσον αυτά συμμετείχαν στη διοίκησή τους. Επίσης, στην ίδια ρύθμιση περιλαμβάνονταν οι υπάλληλοι ιδιωτικών τραπεζών, καθώς και εργαζόμενοι σε Ν.Π.Ι.Δ. που μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν είτε από το Δημόσιο είτε από τραπεζικούς φορείς. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του ν. 1738/1987 (Α' 200), ο νομοθέτης επέλεξε συνειδητά αυτή τη διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου, λόγω της επέκτασης του ιδιωτικού τομέα σε τομείς που μέχρι τότε χειριζόταν το δημόσιο σε συνδυασμό με την ανάγκη ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των πολιτών ως προς τη διαχείριση δημόσιων πόρων από ιδιωτικούς φορείς¹³¹. Ωστόσο, η μεγάλη αυτή διεύρυνση αν και προσπάθησε να αντιμετωπίσει τη

¹²⁹ Β. Αθανασάκη, Χ. Ακριβοπούλου, Κ. Βεργίδης, Δ. Γρηγοριάδου, Χ. Δημολιού, Ι. Ιακωβίδης, Ε. Κεσσοπούλου, Κ. Κηπουρίδου, Γ. Κουκούτσης, Σ. Ξανθοπούλου, Μ. Ραμματά, Δ. Σκουλά, Μ. Σταθάκη, Γ. Τσακαλίδης, Σ. Χριστοφορίδου, *Ο δημόσιος υπάλληλος*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2026), σ. 329.

¹³⁰ «Άρθρο 263α. Για την εφαρμογή των άρθρων 235, 236, 239, 241, 242, 243, 245, 246, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 262 και 263 υπάλληλοι θεωρούνται, εκτός από αυτούς που αναφέρονται στο άρθρο 13, οι δήμαρχοι, οι πρόεδροι κοινοτήτων και όσοι υπηρετούν μόνιμα ή πρόσκαιρα και με οποιαδήποτε ιδιότητα: α) σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς που ανήκουν στο κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου και που εξυπηρετούν με αποκλειστική ή προνομιακή εκμετάλλευση την προμήθεια ή την παροχή ή μέσων στο κοινό νερού, φωτισμού, θερμότητας, κινητήριας δύναμης ή μέσων συγκοινωνίας ή επικοινωνίας ή μαζικής ενημέρωσης, β) σε τράπεζες που εδρεύουν στην ημεδαπή κατά το νόμο ή το καταστατικό τους, γ) σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που ιδρύθηκαν από το Δημόσιο, από νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου και από νομικά πρόσωπα αναφερόμενα στα προηγούμενα εδάφια, εφ' όσον ιδρυτικά νομικά πρόσωπα συμμετέχουν στη διοίκησή τους ή, αν πρόκειται για ανώνυμη εταιρία, στο κεφάλαιό της ή τα ιδρυμένα αυτά νομικά πρόσωπα είναι επιφορτισμένα με εκτέλεση κρατικών προγραμμάτων οικονομικής ανασυγκρότησης ή ανάπτυξης,

δ) σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου στα οποία κατά τις κείμενες διατάξεις μπορούν να διατεθούν από το Δημόσιο, από νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου ή από τις πιο πάνω τράπεζες επιχορηγήσεις ή χρηματοδοτήσεις».

¹³¹ Βλ. Εισηγητική έκθεση ν. 1738/1987 (Α' 200).

διαφθορά και στον ιδιωτικό τομέα, επικρίθηκε λόγω της ίδιας ποινικής αντιμετώπισης της δωροληψίας των εν στενή εννοία δημοσίων υπαλλήλων και εκείνων του ευρύτερου δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα παρά τη διαφορετική απαξία των αδικημάτων τους¹³². Γι' αυτό, έγινε προσπάθεια ποινικοποίησης των πράξεων που σχετίζονταν με τη διαχείριση δημόσιας περιουσίας¹³³.

Με τον νέο ΠΚ, ν. 4619/2019, καταργήθηκε το άρθρο 263Α ΠΚ, στο πλαίσιο περιορισμού της ιδιαίτερα εκτεταμένης έννοιας του υπαλλήλου, η οποία είχε αποτελέσει αντικείμενο έντονης θεωρητικής και νομολογιακής κριτικής. Κεντρικό σημείο αυτής της κριτικής υπήρξε η περίπτωση ε' (πρώην δ') της παρ. 1 του καταργημένου άρθρου 263Α ΠΚ, που περιελάμβανε στην έννοια του υπαλλήλου και εργαζομένους ιδιωτικών νομικών προσώπων που λάμβαναν κρατική χρηματοδότηση ή επιχορήγηση. Η αρχική περίπτωση δ' καταργήθηκε με τον ν. 4254/2014 (Α' 74), καθώς θεωρήθηκε ότι διεύρυνε υπέρμετρα την έννοια του υπαλλήλου¹³⁴. Στη συνέχεια, η ίδια κατηγορία υπαλλήλων επανήλθε με τη μορφή της περίπτωσης ε' μέσω του άρθρου 50 του ν. 4262/2014 (Α' 114), με αιτιολογία ότι η προηγούμενη κατάργηση είχε επέλθει εκ παραδρομής¹³⁵. Ωστόσο, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, έκρινε ότι η εξαίρεση των υπαλλήλων στα Ν.Π.Ι.Δ. ήταν αντισυνταγματική γιατί οδήγησε στην αναδρομική άρση του αξιοποιίνου των αξιόποινων πράξεων τέτοιων υπαλλήλων, λόγω της αρχής της εφαρμογής του επιεικέστερου νόμου, δηλαδή σε συγκαλυμμένη αμνηστία^{136,137}.

Στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4619/2019 για την κατάργηση του άρθρου 263Α ΠΚ, αναφέρεται πως στη σύγχρονη πραγματικότητα, όπου πολλοί τομείς που παλαιότερα λειτουργούσαν ως κρατικά μονοπώλια έχουν ιδιωτικοποιηθεί και ο δημόσιος τομέας έχει περιοριστεί σημαντικά, η συγκεκριμένη διάταξη θεωρείται ότι δεν διαθέτει πλέον επαρκή δικαιολογητική βάση. Παράλληλα, εκτιμήθηκε ότι μπορεί να δημιουργεί εμπόδια στην ομαλή λειτουργία της οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, τα ζητήματα που ενδεχομένως προέκυπταν από την κατάργηση του άρθρου 263Α ΠΚ θεωρήθηκε ότι θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν

¹³² Μ. Παπαχρήστου, ό.π., σ.1567-1568.

¹³³ Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ποινική Δικαιοσύνη* 15(1) (2012), σ. 38–49, ιδίως σ. 41.

¹³⁴ Αιτιολογική έκθεση ν. 4254/2014 (Α'85), σ. 59.

¹³⁵ Μ. Παπαχρήστου, ό.π., σ.1555- 1707.

¹³⁶ ΑΠ 3/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

¹³⁷ Βλ. ΕφΑθ 3243/2019, όπου υπάλληλος των ΕΝΑΕ (Ελληνικά Ναυπηγεία), κατηγορούμενος για παθητική δωροδοκία, αθωώθηκε, διότι δεν υπήρχε υπαγωγή στο τότε άρθρο 235 ΠΚ και δεν μπορούσε να στοιχειοθετηθεί το συγκεκριμένο έγκλημα.

μέσω της ποινικής αντιμετώπισης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως προβλέφθηκε στο άρθρο 396 ΠΚ¹³⁸.

1.3. Σύγχρονες ρυθμίσεις και νομολογιακές τάσεις

Με γνώμονα την εναρμόνιση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου με τις προβλέψεις της Σύμβασης του ΟΟΣΑ για τη δωροδοκία στις διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές, προστέθηκε στον νέο ΠΚ με την παρ. 21 του άρθρου 3 του ν. 4637/2019 (Α' 180), η διάταξη του άρθρου 237Β, με την οποία διευρύνθηκε η έννοια του υπαλλήλου κατ' άρθρο 13α ΠΚ, ειδικά για τα αδικήματα των άρθρων 235 και 236 ΠΚ, συμπεριλαμβάνοντας τους υπαλλήλους που υπηρετούν μόνιμα ή προσωρινά και ανεξαρτήτως ιδιότητας ή σχέσης εργασίας, σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής που ανήκουν πλήρως ή κατά πλειοψηφία στο Δημόσιο, σε ΟΤΑ ή σε ΝΠΔΔ, ή των οποίων η διοίκηση ορίζεται εν όλω ή κατά πλειοψηφία από το Δημόσιο, τους ΟΤΑ ή τα ΝΠΔΔ¹³⁹.

Μπορεί, λοιπόν, κανείς να πει ότι ο Νέος Ποινικός Κώδικας, όπως ισχύει με όλες τις μέχρι σήμερα τροποποιήσεις του, περιλαμβάνει μία στενότερη έννοια υπαλλήλου για όλα τα υπηρεσιακά εγκλήματα και μία ευρύτερη, αυτή που συνδυάζει το άρθρο 13α με το άρθρο 237Β, αποκλειστικά για εγκλήματα των άρθρων 235 και 236 ΠΚ¹⁴⁰. Ωστόσο, πρέπει να υπογραμμιστεί σε αυτό το σημείο, ότι ο Άρειος Πάγος με το αριθ. 1139/2021 βούλευμά του¹⁴¹ δεν κινήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση και αναίρεσε το αριθ. 3/2021 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας, λόγω εσφαλμένης εφαρμογής και ερμηνείας των διατάξεων του άρθρου 13α και 242 ΠΚ, με το σκεπτικό ότι λανθασμένα οι υπάλληλοι της ΔΕΥΑΜΒ δε θεωρήθηκαν υπάλληλοι κατά την έννοια του άρθρου 13α ΠΚ, εφόσον κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η παροχή δημόσιας-κρατικής υπηρεσίας, ανεξάρτητα από το αν η νομική μορφή του προσώπου που την ασκεί είναι «ιδιωτικοποιημένη»¹⁴².

¹³⁸ Αιτιολογική έκθεση ν. 4619/2019, άρθρο 263α, σ. 52.

¹³⁹ Γ. Τριανταφύλλου, «Τα εγκλήματα διαφθοράς στον δημόσιο Τομέα», *Novacriminalia* 8 (2020), σ. 8-9.

¹⁴⁰ Σύμφωνα με τον Ν. Δελιδήμο, «Ο Νόμος 4689/2020 για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης», *ΠοινΔικ* 2021, σ. 322, δεν υπάρχει καμία ερμηνεία που να μπορεί να δοθεί και να θεωρεί τους υπαλλήλους του άρθρου 237Β ΠΚ υπαίτιους για οποιοδήποτε άλλο έγκλημα εκτός από αυτά της δωροδοκίας και της δωροληψίας.

¹⁴¹ ΑΠ (βούλευμα) 1139/2021, διαθέσιμο σε: www.areiospagos.gr (τελευταία ανάκτηση 10.05.2026).

¹⁴² «...η δε "ιδιωτικοποιημένη" οργανωτική μορφή τους δεν αναιρεί την ουσία της άσκησης δημόσιας υπηρεσίας, η οποία συνδέεται λειτουργικά με την εκτέλεση υπηρεσιών κοινής ωφελείας και μάλιστα στο πλαίσιο των σχετικών τοπικών υποθέσεων. Ενόψει της φύσης των καθηκόντων αυτών και με βάση το ουσιαστικό κριτήριο της άσκησης δημόσιας υπηρεσίας, οι υπάλληλοι των Δ.Ε.Υ.Α. εμπίπτουν στην έννοια του υπαλλήλου του άρθρου 13 α' Π.Κ., η οποία πλαισιώνει κατά το υποκείμενό της τη διάταξη του άρθρου 242 Π.Κ.». Απόσπασμα από το υπ' αριθ. 1139/2021 βούλευμα του Αρείου Πάγου.

Κατά την άποψη της γράφουσας, το βούλευμα αυτό του Αρείου Πάγου είναι πλήρως εσφαλμένο, καθώς κρίνει σα να επαναφέρει την καταργημένη διάταξη του άρθρου 263Α ΠΚ, προβαίνοντας σε μία άστοχη και πλήρως διασταλτική ερμηνεία.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι το άρθρο 237Β ΠΚ δεν αποτελεί, σε καμία περίπτωση, αντικαταστάτη του καταργημένου άρθρου 263Α ΠΚ. Κι αυτό, γιατί όπως αναλύθηκε παραπάνω, το άρθρο 263Α ΠΚ βασιζόταν σε ένα ουσιαστικό-λειτουργικό κριτήριο για τη διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου, που εξετάζε το είδος και τη σημασία των υπηρεσιών για το κοινωνικό σύνολο. Αντίθετα, το άρθρο 237Β ΠΚ, υιοθετεί το τυπικό-οργανικό κριτήριο και εξετάζει το ποιος έχει-ελέγχει την επιχείρηση και δεν ενδιαφέρει το είδος της υπηρεσίας που παρέχει.

1.4. Διεθνοποίηση και διαχρονικά ζητήματα

1.4.1. Διεθνής διάσταση της έννοιας του υπαλλήλου

Προς την κατεύθυνση της διεθνοποίησης των εγκλημάτων διαφθοράς κινήθηκε ο νομοθέτης με τη διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου που επήλθε με τις διατάξεις του άρθρου 42 του ν. 4855/2021 (Α' 215), με τις οποίες τροποποιήθηκε η παρ. 5 του άρθρου 235 ΠΚ. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω νόμου¹⁴³, διευρύνεται η έννοια του υπαλλήλου ως υποκειμένου του εγκλήματος της δωροληψίας, ώστε να περιλαμβάνει πλέον και αλλοδαπούς υπαλλήλους. Ειδικότερα, όσον αφορά τους υπαλλήλους της Ε.Ε., δεν απαιτείται πλέον ο οργανισμός ή το όργανο στο οποίο υπηρετούν να έχει έδρα στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια, το έγκλημα της δωροληψίας μπορεί να τελεστεί από οποιοδήποτε πρόσωπο εργάζεται, με οποιαδήποτε μορφή σχέσης εργασίας, σε όργανο ή οργανισμό της Ε.Ε., ανεξάρτητα τόσο από τη χώρα όπου βρίσκεται η έδρα του οργανισμού όσο και από την ιθαγένεια του υπαλλήλου. Παράλληλα, ως υποκείμενο του εγκλήματος θεωρείται και κάθε υπάλληλος τρίτης χώρας, σύμφωνα με τον ορισμό που προβλέπει το δίκαιο της συγκεκριμένης χώρας. Η διεύρυνση αυτή ανταποκρίνεται στις διεθνείς συμβάσεις και υποχρεώσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Ωστόσο, για τις περιπτώσεις αυτές εξακολουθεί να εφαρμόζεται η αρχή του διπλού αξιοποιούν, όπως προβλέπεται από το άρθρο 7 του ΠΚ σχετικά με τη δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων.

¹⁴³ Αιτιολογική έκθεση ν. 4855/2021 (Α' 215), σ. 125.

Αργότερα, με το άρθρο 38 του ν. 5090/2024 (Α' 30), τροποποιήθηκε το πρώτο εδάφιο της παρ. 5 του άρθρου 235 ΠΚ και όπως συνάγεται από την αιτιολογική του έκθεση¹⁴⁴ διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής του βασικού εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας, ώστε να περιλαμβάνει πλέον και περιπτώσεις κατά τις οποίες η πράξη τελείται από υπάλληλο ή λειτουργό δημόσιου διεθνούς ή υπερεθνικού οργανισμού ή φορέα, ανεξάρτητα από το αν ο οργανισμός έχει έδρα στην Ελλάδα ή αν η Ελλάδα συμμετέχει σε αυτόν ως μέλος. Σύμφωνα και πάλι με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, με τη ρύθμιση αυτή καλύπτεται ένα σημαντικό νομοθετικό κενό σε υποθέσεις ιδιαίτερης ποινικής απαξίας, για τις οποίες υφίσταται ενδιαφέρον υπαγωγής τους στην ελληνική δικαιοδοσία. Παράλληλα, η ελληνική έννομη τάξη προσαρμόζεται σε συστάσεις του ΟΟΣΑ, ενισχύοντας την εναρμόνισή της με τα διεθνή πρότυπα καταπολέμησης της διαφθοράς.

Περαιτέρω, με το άρθρο 236 παρ. 4, διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας σε κάθε περίπτωση ενεργητικής δωροδοκίας αλλοδαπού αξιωματούχου που διαπράττεται από ημεδαπό, χωρίς να απαιτείται πλέον, ως προς τα πλημμελήματα, αίτηση της κυβέρνησης του κράτους όπου τελέστηκε η πράξη, ούτε να προϋποτίθεται ότι η πράξη τιμωρείται και από το δίκαιο της συγκεκριμένης χώρας¹⁴⁵.

Με το άρθρο 39 του ν. 5090/2024 και προκειμένου ο νομοθέτης να εναρμονιστεί με τις Συστάσεις της ομάδας εργασίας του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας¹⁴⁶, τροποποιήθηκαν οι περ. α του εδ. α της παρ. 4 του άρθρου 236 ΠΚ, προκειμένου να περιλαμβάνει και περιπτώσεις δωροδοκίας προς λειτουργό ή άλλους υπαλλήλους κάθε δημόσιου διεθνούς ή υπερεθνικού οργανισμού ή φορέα ανεξάρτητα αν αυτός εδρεύει στην Ελλάδα ή η Ελλάδα είναι μέλος.

1.4.2. Ζητήματα διαχρονικού ποινικού δικαίου

Κλείνοντας το παρόν κεφάλαιο, κρίνεται απαραίτητο να υπογραμμιστούν τα ανακύπτοντα σημαντικά ζητήματα διαχρονικού ποινικού δικαίου εξαιτίας των διαδοχικών τροποποιήσεων της έννοιας του υπαλλήλου. Ειδικότερα, το άρθρο 237B ΠΚ δεν εφαρμόζεται σε πράξεις που τελέστηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του, δηλαδή πριν από τις 18-11-2019. Οι πράξεις αυτές μπορούν να υπαχθούν στο άρθρο 396 ΠΚ και να αντιμετωπιστούν ως περιπτώσεις δωροδοκίας

¹⁴⁴ Αιτιολογική έκθεση ν. 5090/2024 (Α'30), σ.114-115.

¹⁴⁵ Αιτιολογική έκθεση ν. 4619/2019.

¹⁴⁶ ΟΟΣΑ, *Εφαρμογή της Σύμβασης κατά της Δωροδοκίας του ΟΟΣΑ. Έκθεση Φάσης 4*, Ελλάδα, σ. 55-57, διαθέσιμη σε: <https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2022/10/OECD-Phase-4-Report-Greece-%CE%95%CE%9B%CE%9B.pdf> (τελευταία ανάκτηση 10.05.-2026).

και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα¹⁴⁷. Τη θέση αυτή φαίνεται να ασπάστηκε πρόσφατα και η νομολογία, εφαρμόζοντας την παρ. 2 του άρθρου 396 ΠΚ για υπαλλήλους του ΟΤΕ, για πράξεις δωροδοκίας τους που τελέστηκαν έως τις 06-03-2003, άρα πριν την έναρξη ισχύος του άρθρου πέμπτου του ν. 3560/2007 και ενώ η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα δεν είχε ποινικοποιηθεί¹⁴⁸, με το σκεπτικό ότι η πράξη της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα προβλεπόταν ήδη ως αξιόποινη συμπεριφορά στον πΠΚ και εξακολούθησε να διαθέτει αξιόποινο χαρακτήρα και μετά την ψήφιση του νΠΚ, χωρίς να εξεταστεί καθόλου το αν η πράξη δωροδοκίας θεωρείτο αξιόποινη κατά τον φερόμενο χρόνο τέλεσης¹⁴⁹.

Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη άποψη, η οποία βρίσκει σύμφωνη και τη γράφουσα, η οποία θεωρεί πως η εφαρμογή της διάταξης της παρ. 2 του άρθρου 396 ΠΚ για πράξεις που έγιναν σε χρόνο που η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα δεν ήταν αξιόποινη πράξη, έρχεται σε σύγκρουση με τη βασική αρχή του 2 του νΠΚ, σχετικά με την αναδρομική ισχύ του ηπιότερου νόμου και του άρθρου 7 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο «Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της.»¹⁵⁰.

1.5. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Από την προεκτεθείσα ανάλυση, προκύπτει ότι η έννοια του «υπαλλήλου» αποτελεί ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα στα εγκλήματα διαφθοράς, αφού από την οριοθέτηση αυτής, εξαρτάται ποιοι τελικά μπορούν να τιμωρηθούν για δωροληψία ή δωροδοκία. Η εξέλιξη της έννοιας αυτής στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα δεν ακολούθησε μια σταθερή πορεία, αντίθετα, χαρακτηρίστηκε από συνεχείς διευρύνσεις, περιορισμούς και τροποποιήσεις, που αντανakλούν τόσο τις αλλαγές στη δημόσια διοίκηση όσο και τις πιέσεις από τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας¹⁵¹.

¹⁴⁷ Γ. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 8.

¹⁴⁸ Βλ. ΤριμΕφΚακΑθ 4490/2019 και ΑΠ 591/2022, *ΠοινΔικ* 2023, σ. 329–330, με παρατηρήσεις Σ. Παναγιωτάκη, όπου απορρίφθηκε η αναίρεση κατά της απόφασης ΤριμΕφΚακΑθ 4490/2019 και επικυρώθηκε η ορθή εφαρμογή του άρθρου 396 νΠΚ στην εξεταζόμενη περίπτωση δωροδοκίας υπαλλήλων, παρόλο που η τελεσθείσα πράξη ανάγεται σε χρόνο προ της θέσης σε ισχύ του ν. 3560/2007.

¹⁴⁹ Σ. Παναγιωτάκης, «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 591/2022 (Επεκτατικό αποτέλεσμα και επιτρεπτή μεταβολή κατηγορίας)», *ΠοινΔικ* 3/2023, σ. 332. Σύμφωνα με τον γράφοντα, έπρεπε να εξεταστεί η εφαρμογή της διάταξης από άποψη διαχρονικού ουσιαστικού ποινικού δικαίου και όχι μόνο το αν επιτρέπεται να μεταβληθεί η κατηγορία της παθητικής δωροδοκίας σε δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα.

¹⁵⁰ Σ. Παναγιωτάκης, ό.π., σ. 332.

Μ. Παπαχρήστου, ό.π., σ. 3218.

¹⁵¹ Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών στις διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές, κυρωθείσα με τον ν. 2656/1998 (Α' 265). Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη

Σημείο εκκίνησης ήταν ο γενικός ορισμός του άρθρου 13α ΠΚ¹⁵², ο οποίος παραδοσιακά συσχέτιζε την υπαλληλική ιδιότητα με την οργανική ένταξη του προσώπου σε φορέα δημόσιας εξουσίας¹⁵³. Σύντομα, όμως, έγινε αντιληπτό ότι αυτή η προσέγγιση άφηνε εκτός, πολλές περιπτώσεις διαφθοράς που λάμβαναν χώρα σε οργανισμούς και επιχειρήσεις εκτός του στενού δημόσιου τομέα. Έτσι, ο νομοθέτης στράφηκε σταδιακά σε ένα πιο λειτουργικό κριτήριο, κυρίως μέσω του άρθρου 263Α ΠΚ¹⁵⁴ και ιδίως μετά την τροποποίησή του από τον ν. 1738/1987¹⁵⁵. Με αυτές τις αλλαγές, η έννοια του υπαλλήλου επεκτάθηκε ώστε να περιλαμβάνει πρόσωπα που εργάζονταν σε ΝΠΙΔ υπό κρατικό έλεγχο ή χρηματοδοτούμενα από το Δημόσιο, μια επιλογή που δικαιολογήθηκε από την ανάγκη να μη μένουν ατιμώρητες πράξεις διαφθοράς σε πεδία όπου, έστω κι αν η οργάνωσή τους ήταν τυπικά ιδιωτική, διακυβευόνταν δημόσια συμφέροντα¹⁵⁶.

Ωστόσο, αυτή η εκτεταμένη διεύρυνση δεν πέρασε χωρίς αντιδράσεις. Στη θεωρία επισημάνθηκε ότι η εξομοίωση τόσο διαφορετικών κατηγοριών προσώπων οδηγούσε σε υπέρμετρη επέκταση του αξιοποίνου, συγχέοντας τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα¹⁵⁷. Τα προβλήματα αυτά, έγιναν ακόμη πιο φανερά μέσα από τις ανακολουθίες του νομοθέτη: η κατάργηση σχετικής περίπτωσης του άρθρου 263Α ΠΚ με τον ν. 4254/2014, η επαναφορά της μέσα σε λίγους μήνες με τον ν. 4262/2014 και η νομολογία που προέκυψε από αυτές τις αλλαγές¹⁵⁸ έδειξαν ότι το ζήτημα δεν είναι απλώς τεχνικό, αλλά συνδέεται άμεσα με την αρχή της νομιμότητας, την εφαρμογή του επεικέστερου νόμου¹⁵⁹ και την ασφάλεια δικαίου.

Ο νέος Ποινικός Κώδικας, επέλεξε να καταργήσει το άρθρο 263Α ΠΚ, επιχειρώντας έτσι να περιορίσει μια έννοια που είχε επεκταθεί υπερβολικά. Αλλά και αυτή η επιλογή δεν ήταν απόλυτη. Με το άρθρο 237Β ΠΚ¹⁶⁰ ο νομοθέτης ξαναέδωσε μια πιο πλατιά έννοια του «υπαλλήλου» ειδικά για τα άρθρα 235 και 236 ΠΚ, ώστε να θεωρούνται «υπάλληλοι» περισσότερα πρόσωπα σε αυτά τα εγκλήματα, για να είναι η Ελλάδα καλυμμένη ως προς αυτά

Διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης, κυρωθείσα με τον ν. 3560/2007 (Α' 103)· Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς (UNCAC), κυρωθείσα με τον ν. 3666/2008 (Α' 105).

¹⁵² Άρθρο 13α ΠΚ, ν. 4619/2019 (Α' 95).

¹⁵³ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 76.

¹⁵⁴ Άρθρο 263Α ΠΚ, όπως εισήχθη με το ν.δ. 1234/1972.

¹⁵⁵ Άρθρο 4 παρ. 4 ν. 1738/1987 (Α' 200).

¹⁵⁶ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 48.

¹⁵⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 93.

¹⁵⁸ ΑΠ Ολομ. 3/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

¹⁵⁹ Άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ, ν. 4619/2019 (Α' 95).

¹⁶⁰ Άρθρο 3 παρ. 21 ν. 4637/2019 ΦΕΚ Α' 180/18.11.2019.

που ζητά η Σύμβαση του ΟΟΣΑ¹⁶¹. Παράλληλα, η ένταξη ιατρών ΕΟΠΥΥ με τον ν. 3996/2011 και η επέκταση του άρθρου 235 παρ. 5 ΠΚ με τον ν. 4855/2021¹⁶² επιβεβαιώνουν ότι δεν επήλθε ούτε πλήρης συρρίκνωση της έννοιας ούτε όμως και γενικευμένη διεύρυνση. Το αποτέλεσμα είναι ένα κάπως σύνθετο σχήμα, που όμως κάνει δύσκολο να ξέρει κανείς με σιγουριά ποιος θεωρείται “υπάλληλος” για τον Ποινικό Κώδικα και ποιος όχι.

Η σημερινή εικόνα δείχνει λοιπόν ότι η έννοια του υπαλλήλου παραμένει πεδίο έντασης ανάμεσα, αφενός, στην ανάγκη αποτελεσματικής ποινικής προστασίας απέναντι σε νέες μορφές διαφθοράς και, αφετέρου, στην απαίτηση σαφούς και προβλέψιμης οριοθέτησης του αξιοποιούν, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου και την ασφάλεια δικαίου¹⁶³. Στο σημείο αυτό έχει ενδιαφέρον η ΑΠ 3/2016, η οποία τόνισε ότι ακόμη και ο νομοθέτης δεν μπορεί να καταργεί αναδρομικά το αξιοποιούν χωρίς όρια, γιατί αυτό μπορεί να καταλήξει σε συγκαλυμμένη αμνηστία, αντίθετη στο Σύνταγμα.

Συνολικά, από τη μελέτη της έννοιας του υπαλλήλου φαίνεται ότι οι συνεχείς αλλαγές του νομοθέτη δεν οφείλονται μόνο σε απλή επιστημονική εξέλιξη, αλλά σε μεγάλο βαθμό και σε πιέσεις από διεθνείς και ευρωπαϊκούς κανόνες. Με αυτή τη ματιά, η πορεία της έννοιας του υπαλλήλου είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα του πόσο δύσκολο είναι να βρεθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς και στη συνέπεια με τις βασικές αρχές του ποινικού δικαίου· μια δυσκολία που, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, εμφανίζεται το ίδιο έντονα και σε ζητήματα όπως η έννοια του ωφελήματος και τα προβλήματα ασφάλειας δικαίου που προκαλούν οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις.

¹⁶¹ Σύμβαση ΟΟΣΑ ν. 2656/1998, ό.π.

¹⁶² Αιτιολογική έκθεση ν. 4855/2021 (Α' 215), σ. 125.

¹⁶³ Ν. Μπιτζιλέκης, «Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα», *ΠοινΧρ* ΝΘ' 2009, σ. 97-110.

Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδρασή της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις», στο: *Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013).

Κεφάλαιο 2: Η έννοια του «ωφελήματος» στα εγκλήματα διαφθοράς

Εισαγωγή

Η έννοια του ωφελήματος, δίπλα στην ιδιότητα του υπαλλήλου, αποτελεί τον δεύτερο πυρήνα γύρω από τον οποίο οικοδομείται η αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων δωροδοκίας. Στην ουσία, το ωφέλημα είναι αυτό που λαμβάνει ή που υπόσχεται κάποιος στον υπάλληλο, ώστε να ενεργήσει ή να παραλείψει κάτι που σχετίζεται με τα καθήκοντά του. Είναι, δηλαδή, το στοιχείο που συνδέει τις δύο πλευρές, τον δωροδότη και τον δωρολήπτη, σε μια παράνομη συμφωνία και προσδίδει στη σχέση των άρθρων 235, 236 ΠΚ, όπως και του 396 ΠΚ για τον ιδιωτικό τομέα, τον χαρακτήρα μιας «μαύρης συναλλαγής»¹⁶⁴, μιας ανταλλαγής (do ut des), μέσα από την οποία η άσκηση της δημόσιας υπηρεσίας μετατρέπεται σε αντικείμενο εξαγοράς, με αποτέλεσμα να κλονίζεται η εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στη διοίκηση¹⁶⁵. Η εννοιολογική οριοθέτηση του ωφελήματος δεν είναι απλώς ζήτημα λέξεων, αλλά καθοριστικό για την ίδια τη θεμελίωση του αξιοποιίνου: όσο πιο διασταλτική είναι, τόσο περισσότερο διευρύνεται ο χώρος της ποινικής καταστολής· όσο πιο συσταλτική, τόσο πιο πολλές συμπεριφορές παραμένουν εκτός ποινικού ενδιαφέροντος.

Σύμφωνα με τα άρθρα 235 και 236 ΠΚ όπως ισχύουν σήμερα, το αδίκημα της δωροδοκίας τελείται όταν η συναλλαγή αφορά «οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα»¹⁶⁶. Η διατύπωση είναι πολύ ευρεία και, αν τη δει κανείς μόνη της, μοιάζει να καλύπτει σχεδόν κάθε είδους όφελος. Στην πραγματικότητα όμως, ο νομοθέτης βάζει δύο στοιχεία μαζί: από τη μία το ίδιο το ωφέλημα, δηλαδή τι παίρνει ο υπάλληλος, και από την άλλη τη λέξη «αθέμιτο», που λειτουργεί ως φίλτρο και περιορίζει το πεδίο εφαρμογής. Στο κεφάλαιο αυτό θα δούμε και τις δύο πλευρές, παρακολουθώντας πώς εξελίχθηκε η διάταξη στον χρόνο, τι λέει η θεωρία, τι έχει κρίνει ο Άρειος Πάγος και πού διαφέρει η αντιμετώπιση στον δημόσιο από αυτή στον ιδιωτικό τομέα.

¹⁶⁴ Ε. Φυτράκης, «Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς», *Ποινικά Χρονικά* ΟΓ/2023, σ. 321–331, ιδίως σ. 327–328.

¹⁶⁵ Χ. Αργυρόπουλος, «Δωρεά και δωροδοκία», εισαγωγική ομιλία στο 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας», 2013, σ. 7–8· Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό. π, σ. 172–173

¹⁶⁶ Άρθρα 235 παρ. 1 και 236 παρ. 1 ΠΚ, όπως ισχύουν μετά τον ν. 4619/2019 (Α' 95) και τις διαδοχικές τροποποιήσεις.

2.1. Διαχρονική εξέλιξη της ορολογίας

Στην αρχική διατύπωση του άρθρου 236, στον Ποινικό Κώδικα του 1950, γινόταν λόγος για «δώρα ή έτερα μη προσήκοντα αυτό ωφελήματα»¹⁶⁷. Με την αντικατάσταση που επέφερε το ν.δ. 1234/1972, η διατύπωση μεταβλήθηκε σε «δώρα ή έτερα ανταλλάγματα»¹⁶⁸. Παρά το γεγονός ότι η οικεία Εισηγητική Έκθεση σιωπούσε ως προς τους λόγους της μεταβολής, η θεωρία υποστήριξε ότι ο όρος «αντάλλαγμα» επιλέχθηκε ως ευρύτερος, προκειμένου να καλύψει και τα μη υλικά πλεονεκτήματα, όπως η ανοχή ακόλαστων πράξεων, η ικανοποίηση ματαιοδοξίας ή η παροχή ηθικής υποστήριξης από τρίτα πρόσωπα, ώστε να αρθεί η μέχρι τότε επικρατούσα διχογνωμία περί του εάν τα μη υλικά οφέλη υπάγονται στο εννοιολογικό περιεχόμενο του «ωφελήματος»¹⁶⁹.

Η νομοθετική γραμμή μεταβλήθηκε εκ νέου με το άρθρο δεύτερο του ν. 2802/2000¹⁷⁰, με το οποίο ο όρος «δώρα ή έτερα ανταλλάγματα» αντικαταστάθηκε από τον όρο «ωφελήματα οποιασδήποτε φύσεως». Σκοπός της νέας διατύπωσης, σύμφωνα με τη θεωρία, ήταν να καλυφθούν και οι παροχές που δεν αποτιμώνται σε χρήμα, ώστε η δωροδοκία να μην περιορίζεται σε αμιγώς οικονομικές ανταλλαγές¹⁷¹. Ήδη πριν από τον ν. 4254/2014, όταν ο νόμος μιλούσε για «ωφελήματα οποιασδήποτε φύσης», η ευρύτητα της φράσης οδήγησε τη θεωρία να εντάξει στην έννοια τόσο τις υλικές όσο και τις μη υλικές παροχές, με βασικό κριτήριο το αν ο υπάλληλος βρίσκεται αντικειμενικά σε καλύτερη θέση μετά την παροχή¹⁷². Ο όρος αυτός δεν άλλαξε ακόμη και μετά την, εκ βάθρων, αναδιάρθρωση του άρθρου 236 ΠΚ με τον ν. 4254/2014. Επτά μόλις ημέρες αργότερα, με το άρθρο 32 του ν. 4258/2014, ο όρος αντικαταστάθηκε εκ νέου με τη μορφή «οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα», διατύπωση

¹⁶⁷ ν. 1492/1950 «Περί κυρώσεως του Ποινικού Κώδικος», ΦΕΚ Α' 182/17.8.1950, με ισχύ από 1.1.1951.

¹⁶⁸ ν.δ. 1234/1972 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας» ΦΕΚ Α' 162/13.09.1972, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁹ Δ. Ντζιώρας, «Αι διά του Ν.Δ. 1234/1972 επελθούσαι τροποποιήσεις εις τον Ποινικόν Κώδικα. Ζητήματα εκ της εφαρμογής αυτού», *Ποινικά Χρονικά* 1972, σ. 648 επ., ιδίως σ. 649.

¹⁷⁰ ν. 2802/2000 «Κύρωση της Σύμβασης περί καταπολεμήσεως της δωροδοκίας στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης» ΦΕΚ Α' 47/3.3.2000, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁷¹ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 178.

Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου (άρθρα 235–236 ΠΚ)», σε: *Μελέτες ουσιαστικού ποινικού δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2003, σ. 367 επ.

Ο. Σαϊνίδου, «Ζητήματα διαχρονικού δικαίου στη δωροδοκία υπαλλήλου (άρθρα 235-236 ΠΚ) μέσα από τη νομολογία του Αρείου Πάγου», *The Art of Crime*, τεύχος 15/2025, σ. 380-381, διαθέσιμο σε: «www.theartofcrime.gr», (τελευταία ανάκτηση 22.05.2026).

¹⁷² Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου», ό.π., σ. 367 επ.

Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό.π., σ. 178, όπου, υπό το προϊσχύον του ν. 4254/2014 καθεστώ της διατύπωσης «ωφελήματα οποιασδήποτε φύσης» (άρθρο 4 παρ. 1 ν. 2802/2000), επισημαίνεται η αναγκαία διάκριση μεταξύ ωφελημάτων οικονομικού-περιουσιακού και μη περιουσιακού χαρακτήρα.

που διατηρήθηκε και μετά την κύρωση του νέου Ποινικού Κώδικα με τον ν. 4619/2019 και παραμένει σε ισχύ έως σήμερα¹⁷³.

Η αλληπάλληλη μεταβολή της ορολογίας αποτελεί, κατά την άποψη της γράφουσας, ένα ακόμη παράδειγμα της «ασυντόνιστης πολιτικής και προχειρότητας στην αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς»¹⁷⁴, για την οποία έχει επικριθεί ο Έλληνας νομοθέτης. Πρόκειται για ένα φαινόμενο «νομοθετικής παλινωδίας»¹⁷⁵, που δημιουργεί σημαντικά ζητήματα διαχρονικού δικαίου, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, και υποσκάπτει την ασφάλεια του δικαίου, αναγκάζοντας τα ποινικά δικαστήρια να εφαρμόζουν με αυξημένη ευλάβεια την αρχή του ευμενέστερου νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΠΚ.

2.2. Η έννοια του ωφελήματος: περιουσιακή και μη περιουσιακή διάσταση

Όπως ορθώς έχει επισημανθεί από τον Φυτράκη, η εννοιολόγηση του ωφελήματος αναπτύσσεται σε δύο, κυρίως, βάσεις: μια κανονιστική, σύμφωνα με την οποία πρέπει να υπάρχει «χαριστική παροχή» υλικής ή μη φύσεως, χωρίς εξάρτηση από την ύπαρξη ή την απουσία νόμιμης αξίωσης, και μια φυσιοκρατική, η οποία δίνει σημασία αποκλειστικά στην αντικειμενική βελτίωση της θέσης του λήπτη, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη νόμιμης αξίωσης¹⁷⁶. Με την επιλογή της διατύπωσης «οποιασδήποτε φύσης», ο νομοθέτης κατέστησε σαφές ότι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου εμπίπτουν τόσο οι περιουσιακής όσο και οι μη περιουσιακής φύσεως παροχές.

2.2.1. Περιουσιακής φύσεως παροχές

Ως περιουσιακές, νοούνται οι παροχές που μεταφέρουν οικονομική αξία από τον δωροδότη στον υπάλληλο, είτε με τη μορφή χρημάτων είτε με τη μορφή κάποιας άλλης υλικής ωφέλειας, χωρίς να υπάρχει αντίστοιχη ή έστω η συνήθης αντιπαροχή από την πλευρά του υπαλλήλου¹⁷⁷. Πρόκειται δηλαδή για παροχές αποτιμητές σε χρήμα, που μπορούν να έχουν τη μορφή είτε κυριότητας είτε οποιουδήποτε άλλου εμπράγματος ή ενοχικού δικαιώματος με οικονομική αξία. Δεν έχει σημασία αν η παροχή προέρχεται από την περιουσία του ίδιου του δωροδότη ή

¹⁷³ Ο. Σαϊνίδου, ό. π., σ. 380-385.

¹⁷⁴ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 83-84.
Ο. Σαϊνίδου, ό.π., σ. 379.

¹⁷⁵ Ο. Σαϊνίδου, ό.π., σ. 384.

¹⁷⁶ Ε. Φυτράκης, ό. π., σ. 324.

¹⁷⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό. π., σ. 173.

κάποιου τρίτου, αρκεί να γίνεται με δική του πρωτοβουλία· εκείνο που μετράει είναι ότι η αξία περνά από το ένα πρόσωπο στο άλλο¹⁷⁸.

Ενδεικτικά, στις περιουσιακές παροχές περιλαμβάνονται οι αμιγώς χρηματικές (π.χ. δάνειο με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους ή πίστωση αόριστης διάρκειας), οι ασυνήθιστες εκπτώσεις που γίνονται μόνο για συγκεκριμένο πρόσωπο, η παραχώρηση χρήσης αγαθών και η παροχή υπηρεσιών αποτιμητών σε χρήμα (π.χ. δωρεάν ταξίδι, μαθήματα ξένων γλωσσών, ιατρικές ή δικηγορικές υπηρεσίες)· ως δώρο λογίζεται εδώ αυτό που γλιτώνει ο υπάλληλος χρησιμοποιώντας το ξένο πράγμα ή λαμβάνοντας την υπηρεσία¹⁷⁹. Στην ίδια λογική εντάσσονται και οι λεγόμενες «κρυπτοπεριουσιακές» παροχές¹⁸⁰, δηλαδή παροχές που, αν και δεν εμφανίζονται ως αμιγώς οικονομικές, ενέχουν περιουσιακή διάσταση (π.χ. γεύμα σε εστιατόριο, επιδοτούμενο επαγγελματικό ταξίδι, καλύτερη προοπτική σταδιοδρομίας). Ως ωφέλημα θεωρείται, επίσης, κάθε παροχή που αποτρέπει τη μείωση της περιουσίας του υπαλλήλου, όπως η άφεση χρέους ή η παροχή έκπτωσης που δεν θα του γινόταν κάτω από κανονικές συναλλακτικές συνθήκες¹⁸¹. Ήδη υπό το προϊσχύον (προ του ν. 4254/2014) καθεστώ της διατύπωσης «ωφελήματα οποιασδήποτε φύσης», η νομολογία είχε αναγνωρίσει ως αντικείμενο δωροδοκίας τέτοιες παροχές, όπως η ιδιαίτερα ευνοϊκή πίστωση τιμήματος σε αόριστο χρόνο, η ασυνήθιστη έκπτωση κατά την αγορά αγαθών, η παροχή δανείου με προνομιακούς όρους και κάθε υπηρεσία αποτιμητή σε χρήμα, με την προϋπόθεση να υφίσταται σχέση αντιπαροχής¹⁸².

Ως ωφέλημα, μπορεί να θεωρηθεί ακόμη και η υπόσχεση ή προσφορά αντικειμένων μικρής αξίας –ενός φιλοδωρήματος, μιας ανθοδέσμης ή ενός βιβλίου– με την επιφύλαξη όσων αναπτύσσονται παρακάτω για την κοινωνική προσφορότητα¹⁸³. Δεν αποτελεί όμως ωφέλημα η εκπλήρωση μιας υποχρέωσης που ήδη υφίσταται προς τον υπάλληλο, ακόμη και αν εκείνος

¹⁷⁸ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση, ό. π., σ. 174-175.

Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου», ό. π., σ. 371.

Τ. Φιλιππίδης, «Δωροδοκία χάριν νομίμων πράξεων», εις *Τιμητικός Τόμος υπέρ Ηλία Κυριακοπούλου*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 920.

¹⁷⁹ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδοση ό. π., σ. 174-175.

¹⁸⁰ Ε. Φυτράκης, ό. π., σ. 325.

¹⁸¹ Ι. Γιαννακέλος, «Η έννοια των ωφελημάτων στο έγκλημα της δωροδοκίας μετά και το ν. 4139/2013», *dikastisthesite.gr*, 15.5.2013, διαθέσιμο σε: <https://sites.google.com/site/dikastisthesite> (τελευταία ανάκτηση 22.5.2026).

¹⁸² Ι. Γιαννακέλος, ό. π.

¹⁸³ Ι. Μανωλεδάκης, *Ερμηνεία κατ' άρθρο βασικών όρων του ειδικού μέρους του Ποινικού Κώδικα*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1996), σ. 34, ο οποίος επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι δεν πρόκειται για δώρο όταν συνηθίζεται στην κοινωνική ζωή, όπως το κέρασμα ενός καφέ ή του εισιτηρίου του λεωφορείου.

εξαρτά την υπηρεσιακή του ενέργεια από αυτήν· ωφέλημα μπορεί να είναι μόνο αυτό που δίνεται επιπλέον της οφειλόμενης παροχής¹⁸⁴.

2.2.2. Μη περιουσιακής φύσεως παροχές

Στην έννοια του ωφελήματος των άρθρων της διαφθοράς στον ΠΚ εντάσσονται και οι μη περιουσιακής φύσεως παροχές, δηλαδή εκείνες οι χαριστικές παροχές μη υλικού χαρακτήρα οι οποίες ικανοποιούν ανθρώπινα πάθη ή αδυναμίες πέραν της φιλοχρηματίας, έστω και παροδικού χαρακτήρα. Τέτοιες συνιστούν, ενδεικτικά, η ικανοποίηση γενετήσιων επιθυμιών του υπαλλήλου, η παροχή ηθικής στήριξης, η εξυπηρέτηση φιλοδοξιών (π.χ. προαγωγή σε άλλη θέση μέσω μη επιτρεπτής μεσολάβησης), η παρουσίαση ή σύσταση σε επιφανή πρόσωπα, η εξασφάλιση επιτυχίας σε εξετάσεις, η βράβευση με τιμητικό τίτλο, η πρόσκληση σε πολυτελή εστιατόρια ή ακόμη και η αποκάλυψη απορρήτου¹⁸⁵. Στο εύρος αυτό εμπίπτουν και τα αποκαλούμενα από τον Φυτράκη «υπηρεσιακά οφέλη» (εξουσία, επαγγελματικό κύρος, πρόσβαση σε επικοινωνιακές ευκαιρίες), οι οποίες, χωρίς να αποτιμώνται σε χρήμα, ικανοποιούν ανάγκες ή πάθη του λήπτη και καλυτερεύουν αντικειμενικά τη θέση του¹⁸⁶. Η αμιγώς υποκειμενική ικανοποίηση δεν αρκεί, καθώς θα οδηγούσε σε υπερβολική «αστυνόμευση» των κοινωνικών σχέσεων¹⁸⁷.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση 1627/2009 του Αρείου Πάγου, με την οποία κρίθηκε ότι «ωφέληματα μπορεί να είναι και κάθε χαριστική παροχή υλικής ή μη φύσεως, ακόμα και παροχή δωρεάν ερωτικών απολαύσεων, σε όφελος του δράστη υπαλλήλου, επί της οποίας παροχής δεν έχει αυτός καμία νόμιμη αξίωση»¹⁸⁸. Η απόφαση αυτή αποτελεί παράδειγμα της διασταλτικής ερμηνείας στην οποία οδηγεί η νομοθετική επιλογή του «οποιασδήποτε φύσεως».

Κατά την άποψη της γράφουσας, η συμπερίληψη των μη υλικών παροχών είναι ορθή. Αυτό που τιμωρεί ο νόμος δεν είναι η μεταβίβαση χρημάτων, αλλά η ίδια η ανεπίτρεπτη ανταλλαγή

¹⁸⁴ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 175.

Η. Γάφος, «Το έγκλημα της δωροδοκίας», *Ποινικά Χρονικά* Ι'/1960, σ. 225 επ.

¹⁸⁵ Η. Γάφος, ό. π., σ. 230 επ.

Δ. Ντζιώρας, ό. π., σ. 649.

Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό. π., σ. 176.

Ι. Γιαννακέλος, ό.π.

¹⁸⁶ Ε. Φυτράκης, ό. π., σ. 325.

¹⁸⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά Εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό. π., σ. 173-176.

¹⁸⁸ ΑΠ 1627/2009, *ΠοινΧρ* 2010, σ. 559, διαθέσιμη σε: «www.areiospagos.gr» (τελευταία ανάκτηση 22.5.2026), σε υπόθεση παροχής δωρεάν ερωτικών απολαύσεων προς υπαλλήλους του Δήμου Καβάλας ως αντάλλαγμα για τη χορήγηση αδειών διαμονής λαθρομεταναστών.

που επηρεάζει την κρίση του δημόσιου λειτουργού. Διαφορετικά θα καταλήγαμε σε παράδοξο: ο υπάλληλος που παραβαίνει τα καθήκοντά του για 50 ευρώ θα τιμωρούνταν, ενώ εκείνος που κάνει το ίδιο για να ικανοποιήσει ένα προσωπικό πάθος θα έμενε ατιμώρητος, μόνο και μόνο επειδή η παροχή δεν αποτιμάται σε χρήμα.

2.3. «Αθέμιτο» ωφέλημα

Ο νόμος απαιτεί το ωφέλημα να είναι «αθέμιτο», όρος που προστέθηκε με το άρθρο 32 του ν. 4258/2014. Το πρόβλημα όμως είναι ότι δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο τι σημαίνει «αθέμιτο». Στη θεωρία έχουν διατυπωθεί τρεις βασικές απόψεις. Σύμφωνα με την πρώτη, της Ψαρούδα-Μπενάκη, αθέμιτο είναι το ωφέλημα που αποκτάται με παράνομα μέσα και για το οποίο δεν υπάρχει νόμιμο δικαίωμα¹⁸⁹. Η δεύτερη άποψη θεωρεί ότι ο όρος μπήκε για να καλύψει το κενό που δημιουργήθηκε όταν αφαιρέθηκε η αναφορά στην «παράβαση υπηρεσιακών καθηκόντων», και έτσι αθέμιτο θεωρείται κάθε ωφέλημα που ο υπάλληλος δεν δικαιούται νόμιμα¹⁹⁰. Τέλος, μια τρίτη, πιο ευρεία άποψη υποστηρίζει ότι ο όρος αυτός αφήνει εκτός ποινής τις μικρές, συμβολικές παροχές που εντάσσονται στην κοινωνική ευγένεια¹⁹¹.

Η προσθήκη του όρου «αθέμιτο» έχει δεχθεί έντονη κριτική, καθώς θεωρείται περιττή και ασαφής. Ουσιαστικά δεν προσθέτει κάτι νέο, αλλά κάνει τη διάταξη πιο δύσκολη στην ερμηνεία, κάτι που εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα.¹⁹²

Κατά την άποψη της γράφουσας, η τρίτη άποψη δεν είναι πειστική. Το βασικό κριτήριο για να ξεχωρίσουμε το αθέμιτο ωφέλημα από μια απλή πράξη ευγένειας είναι ο σκοπός της παροχής: αν κάτι δίνεται ως αντάλλαγμα για μια υπηρεσιακή ενέργεια – ακόμα κι αν αυτή είναι νόμιμη – τότε είναι αθέμιτο. Αντίθετα, οι πράξεις ευγένειας γίνονται απλώς με αφορμή την περίσταση και όχι για να επηρεάσουν κάτι. Έτσι, ο όρος «αθέμιτο» δεν λύνει το πρόβλημα, αλλά

¹⁸⁹ Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, *Τα αξιολογικά στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος* (Σάκκουλας, 1971), σ. 236 επ.

¹⁹⁰ Κ. Χατζηκώστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς», ό.π., σ. 602.

¹⁹¹ Κ. Χατζηκώστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς», ό.π., σ. 602-603.

Δ.Μ. Δέτσης, ό.π., σ. 108-109.

Αιτιολογική Έκθεση ν. 4619/2019, άρθρο 235 ΠΚ, σ. 49.

¹⁹² Α. Στοΐλα, *Η αξιόποινη «διαφθορά» κατά τον Ποινικό Κώδικα* (διδασκτορική διατριβή, 2016), σ. 138, όπου διατυπώνεται ευθέως η κριτική ότι «πέραν του ότι η προσθήκη του επιθετικού προσδιορισμού “αθέμιτο” συνιστά ταυτολογία και πλεονασμό, δεδομένου ότι ούτως ή άλλως για την πλήρωση της αντικειμενικής υποστάσεως των εγκλημάτων δωροδοκίας προβλέπεται και η περίπτωση κατά την οποία η ενέργεια ή παράλειψη του υπαιτίου αντίκειται στα καθήκοντά του». Η κριτική αυτή, διατυπωμένη υπό το ενδιάμεσο καθεστώς μετά τον ν. 4254/2014 και πριν τον ν. 4619/2019, παραμένει επίκαιρη και υπό την ισχύουσα διατύπωση.

μεταφέρει την ευθύνη ερμηνείας στη θεωρία και τη νομολογία, δημιουργώντας και ζητήματα ως προς τη σαφήνεια του ποινικού νόμου.

2.3.1. Η ατιμώρητη εξ ευγνωμοσύνης παροχή

Το βασικό ερώτημα εδώ είναι ποιες παροχές δεν τιμωρούνται, παρότι φαίνεται ότι εμπίπτουν στον νόμο. Η κρατούσα άποψη δέχεται ότι μικρές παροχές ευγένειας μεταξύ πολίτη και υπαλλήλου, όταν δεν δίνονται ως αντάλλαγμα για κάποια συγκεκριμένη ενέργεια, δεν συνιστούν δωροδοκία. Κλασικά παραδείγματα είναι ένας καφές ή ένα εισιτήριο, αφού η μικρή αξία τους δεν μπορεί να επηρεάσει ουσιαστικά τον υπάλληλο¹⁹³.

Μια άλλη άποψη θεωρεί ότι φιλοδωρήματα που δίνονται είτε για πιο γρήγορη εξυπηρέτηση είτε μετά την πράξη, τυπικά εμπίπτουν στον νόμο, αλλά μπορεί να μην τιμωρούνται αν αποτελούν καθιερωμένο κοινωνικό έθιμο. Τέτοια είναι, για παράδειγμα, τα δώρα σε εργαζόμενους καθαριότητας ή ταχυδρομικούς στις γιορτές, όταν υπάρχει σταθερή πρακτική¹⁹⁴.

Μια τρίτη προσέγγιση στηρίζεται στην ιδέα της «κοινωνικής προσφορότητας», δηλαδή ότι τέτοιες πράξεις δεν είναι άδικες γιατί είναι κοινωνικά αποδεκτές και έχουν πολύ μικρή απαξία¹⁹⁵. Αντίστοιχη κατεύθυνση φαίνεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4619/2019, όπου αναφέρεται ότι μικρές ή συμβολικές παροχές ευγένειας μένουν εκτός ποινικής αξιολόγησης και η κρίση αφήνεται στη θεωρία και τη νομολογία¹⁹⁶.

Η γράφουσα όμως εκφράζει σοβαρές επιφυλάξεις. Σε μια κοινωνία όπου η διαφθορά συχνά αντιμετωπίζεται ως κάτι «φυσιολογικό», υπάρχει ο κίνδυνος τέτοιες μικρές παροχές να λειτουργήσουν ως κάλυψη για πιο ουσιαστικές μορφές διαφθοράς. Όπως εύστοχα διακρίνει ο Φυτράκης, άλλο πράγμα είναι η γνήσια κοινωνική προσφορότητα, όταν δηλαδή η παροχή εντάσσεται «στο πλαίσιο μιας ιστορικά διαμορφωμένης ηθικοκοινωνικής τάξης»¹⁹⁷ και άλλο η «υποτιθέμενη αναγκαιότητα της πληρωμής» που έχει παγιωθεί σε ολόκληρους τομείς της

¹⁹³ Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., σ. 34-35.

Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου», ό.π., σ. 370-371.

Ι. Γιαννακέλος, ό.π., όπου παρατίθενται ως παραδείγματα ατιμώρητων «απλών υλικών παροχών» η αποδοχή μιας τούρτας στα γενέθλια του υπαλλήλου, ενός στυλό, η παροχή πρωτοχρονιάτικων δώρων σε οδοκαθαριστές ή μικρών χριστουγεννιάτικων δώρων σε δάσκαλο/δασκάλα.

¹⁹⁴ Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου», ό.π., σ. 372-373.

¹⁹⁵ Α. Ι. Χαράλαμπάκης, *Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Τόμος Ι: Το έγκλημα* (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας, 2021), σ. 616-617.

Α.Π. Κωστάρας, *Ποινικό Δίκαιο – Εννοιες και θεσμοί του γενικού μέρους* (Νομική Βιβλιοθήκη, 3η έκδ., 2019), σ. 383-384.

¹⁹⁶ Αιτιολογική Έκθεση ν. 4619/2019, άρθρο 235, σ. 48.

¹⁹⁷ Ε. Φυτράκης, ό.π., σ. 329, όπου εισάγεται το κριτήριο της «ιστορικά διαμορφωμένης ηθικοκοινωνικής τάξης» ως όριο της γνήσιας κοινωνικής προσφορότητας.

διοίκησης και συνιστά «κουλτούρα διαφθοράς ως ανομίας», την οποία κατακρίνει δριμύτατα και η Έκθεση Φάσης 4 του ΟΟΣΑ¹⁹⁸. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι παγιωμένες πρακτικές δεν αίρουν το άδικο. Η κοινωνική προσφορότητα πρέπει να εφαρμόζεται περιορισμένα και μόνο όπου υπάρχει όντως απλή ευγένεια, όχι για να δικαιολογείται το «φακελάκι».

2.3.2 Το αποτυχημένο νομοθετικό πείραμα του άρθρου 68 ν. 4139/2013

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των προβλημάτων αυτών είναι το άρθρο 68 του ν. 4139/2013¹⁹⁹, το οποίο προέβλεπε ότι «δεν συνιστά δωροδοκία η απλή υλική παροχή προς έκφραση ευγνωμοσύνης». Η διάταξη αυτή δεν υπήρχε αρχικά στο νομοσχέδιο και προστέθηκε αργότερα με τροπολογία²⁰⁰. Μετά από έντονες αντιδράσεις, καταργήθηκε μέσα σε επτά μήνες με την παρ. 2 του άρθρου 8 του ν. 4198/2013²⁰¹.

Το περιστατικό αυτό δείχνει πόσο δύσκολο είναι να βρεθεί ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική πραγματικότητα και την ανάγκη καταπολέμησης της διαφθοράς. Η συγκεκριμένη ρύθμιση θεωρήθηκε προβληματική, γιατί ήταν ασαφής και δεν είχε επαρκή νομική βάση. Επιπλέον, αναφερόταν μόνο σε υλικές παροχές μικρής αξίας και άφηνε έξω άλλες μορφές ωφελημάτων, όπως υπηρεσίες ή πληροφορίες²⁰². Κατά την άποψη της γράφουσας, η πιο σωστή προσέγγιση δεν έχει τέτοιες πρόχειρες εξαιρέσεις, αλλά προϋποθέτει προσεκτική ερμηνεία του νόμου από τη θεωρία και τη νομολογία.

2.4. Η αξία του ωφελήματος

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κεφάλαια στην εξέλιξη του ωφελήματος είναι ο ρόλος που του δόθηκε για να ξεχωρίζει η βαριά από την ελαφριά μορφή της δωροδοκίας (διακεκριμένες μορφές). Στο Σχέδιο του Ποινικού Κώδικα του 1933, η διάκριση πλημμελήματος και κακουργήματος γινόταν με βάση το αν η υπηρεσιακή πράξη ήταν νόμιμη ή όχι²⁰³. Το ν.δ. 1234/1972 κατήργησε αυτή τη διάκριση και ο ν. 3666/2008 την επανέφερε με εντελώς

¹⁹⁸ OECD, *Implementing the OECD Anti-Bribery Convention – Phase 4 Two-Year Written Follow-up Report: Greece* (2022), διαθέσιμη στον ιστότοπο του ΟΟΣΑ, όπου επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, η «κουλτούρα» ως μείζον εμπόδιο στην αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα.

¹⁹⁹ ν. 4139/2013 ΦΕΚ Α' 74/20.3.2013 «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις».

²⁰⁰ Μ. Μαργαρίτης / Α. Μαργαρίτης, *Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία – Εφαρμογή*, σ. 668.

²⁰¹ ν. 4198/2013 ΦΕΚ Α' 215/11.10.2013 «Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις».

Γ. Δημήτρηνας, σε: Στρογγυλή Τράπεζα στο 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας: Δυνατότητες και όρια (2013), σ. 479.

²⁰² Ι. Γιαννακέλος, ό.π., ο οποίος επισημαίνει ότι η γραμματική διατύπωση της παραγράφου περιοριζόταν σε «απλή υλική παροχή», με συνέπεια τα μη υλικά οφέλη ευγνωμοσύνης (όπως οι ευνοϊκές μεταθέσεις, οι προαγωγές ή η εξασφάλιση επιτυχίας σε εξετάσεις) να μην καλύπτονται γραμματικά από την εξαίρεση, αλλά να αντιμετωπίζονται κατά περίπτωση μέσω της γενικής αρχής της κοινωνικής προσφορότητας

²⁰³ Ο. Σαϊνίδου, ό. π., σ. 381

διαφορετική λογική: κριτήριο πλέον γινόταν η αξία του ωφελήματος (αρχικά πάνω από 73.000 ευρώ, όριο που σύντομα ανέβηκε στις 120.000 ευρώ με τους ν. 4055/2012 και 4139/2013)²⁰⁴.

Με τον ν. 4254/2014 ο νομοθέτης επέστρεψε –και ισχύει μέχρι σήμερα– στο παλιό κριτήριο: κακούργημα γίνεται η δωροδοκία όταν η πράξη του υπαλλήλου είναι αντίθετη στα καθήκοντά του. Παράλληλα, το άρθρο 235 ΠΚ προβλέπει βαρύτερη μεταχείριση όταν η δωροδοκία γίνεται κατ' επάγγελμα, κατά συνήθεια ή όταν το όφελος είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας. Περιέργως, το άρθρο 236 ΠΚ για την ενεργητική δωροδοκία (αυτόν δηλαδή που δίνει το δώρο) δεν περιλαμβάνει αντίστοιχες ρυθμίσεις.

Η σύντομη αυτή πορεία του κριτηρίου της αξίας έχει δημιουργήσει αρκετά πρακτικά προβλήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ΑΠ 1302/2022²⁰⁵, όπου ο Άρειος Πάγος κλήθηκε να διαλέξει τον ηπιότερο νόμο ανάμεσα σε τρία διαδοχικά καθεστώτα: αυτό που ίσχυε όταν τελέστηκε η πράξη (Μάρτιος 2009 - Μάιος 2012), αυτό που ίσχυε στη δίκη και το ενδιαμέσο. Η υπόθεση αφορούσε υπάλληλο του Υπουργείου Οικονομικών που είχε ζητήσει 300.000 ευρώ από μια επιχείρηση για να μεσολαβήσει στην επιτάχυνση μιας επιδότησης. Ο Άρειος Πάγος, εφαρμόζοντας το άρθρο 2 ΠΚ, όπως διαμορφώθηκε μετά τον ν. 4619/2019, που πλέον επιτρέπει τη σύγκριση επιμέρους διατάξεων και όχι ολόκληρων νόμων²⁰⁶, κατέληξε ότι η πράξη ήταν πλημμέλημα και έπαψε οριστικά τη δίωξη λόγω παραγραφής²⁰⁷.

Παρόμοια ζητήματα εμφανίστηκαν και σε άλλες αποφάσεις: ΑΠ 1692/2019²⁰⁸, ΑΠ 123/2022, ΑΠ 135/2023 και ΑΠ 1470/2024²⁰⁹. Η εικόνα της νομολογίας δείχνει καθαρά ότι, παρά τις αλλεπάλληλες νομοθετικές παρεμβάσεις, η αξία του ωφελήματος συνεχίζει στην πράξη να παίζει καθοριστικό ρόλο στη μεταχείριση των δραστών, ιδίως όταν οι πράξεις απλώνονται σε μεγάλα χρονικά διαστήματα και «κουμπώνουν» σε περισσότερα του ενός νομοθετικά καθεστώτα. Κατά την άποψη της γράφουσας, η εμπειρία αυτή δείχνει ότι το να ξεχωρίζουμε το πλημμέλημα από το κακούργημα με βάση κάποιο ποσό, αν και φαίνεται αρχικά απλό, δεν ταιριάζει με τη φύση της δωροδοκίας. Η σοβαρότητα της πράξης δεν κρίνεται μόνο από το πόσα ευρώ άλλαξαν χέρια, αλλά κυρίως από το γεγονός ότι η δημόσια υπηρεσία υποτάχθηκε

²⁰⁴ Ο. Σαϊνίδου, ό.π., σ. 382. Πρβλ. και ν. 3666/2008 (κύρωση της Σύμβασης ΟΗΕ κατά της Διαφθοράς), ν. 4055/2012 και ν. 4139/2013.

²⁰⁵ ΑΠ 1302/2022 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁰⁶ Μ. Μαρτίνη, «Άρθρο 2 ΠΚ», σε: Α. Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Ο νέος Ποινικός Κώδικας (Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019)*, Τόμος Πρώτος (άρθρα 1–234) (Νομική Βιβλιοθήκη, 2024), σ. 23.

²⁰⁷ ΑΠ 1302/2022 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

εκτενής ανάλυση σε Ο. Σαϊνίδου, ό.π., σ. 382–384.

²⁰⁸ ΑΠ 1692/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, σε υπόθεση κατηγορούμενης-υπαλλήλου ΙΚΑ

²⁰⁹ Βλ. αναλυτικά Ο. Σαϊνίδου, ό.π., σ. 385 επ.

σε ιδιωτικά συμφέροντα. Έτσι, η λογική του ν. 4254/2014, που διατηρείται έως σήμερα και βλέπει αν η πράξη του υπαλλήλου ήταν νόμιμη ή όχι, είναι νομικά πιο σωστή, αφού στηρίζεται σε αυτό που πραγματικά προστατεύει ο νόμος.

2.5. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η έννοια του ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς συνιστά μία από τις πιο κρίσιμες έννοιες του Ποινικού Κώδικα. Η νομοθετική επιλογή της διατύπωσης «οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα» αποτελεί προϊόν μακράς εξέλιξης, που αντικατοπτρίζει τις διαφορετικές προτεραιότητες κάθε νομοθετικής περιόδου: από τον στενό προσδιορισμό του δώρου ως υλικής παροχής, προς τη διεύρυνση που περιλαμβάνει και τα μη υλικά οφέλη, και προς την προσπάθεια οριοθέτησης με τη χρήση του επιθετικού προσδιορισμού «αθέμιτο». Η νομοθετική αυτή πορεία δεν είναι, ωστόσο, χωρίς αντιφάσεις ή ανέξοδες παρεμβάσεις, όπως αποδείχθηκε με το επεισόδιο του αποτυχημένου άρθρου 68 του ν. 4139/2013, η σύντομη διάρκεια του οποίου έδειξε ότι το ζήτημα δε λύνεται με αρνητικές νομοθετικές ρυθμίσεις, αλλά μέσω της ερμηνευτικής επεξεργασίας από τη θεωρία και τη νομολογία.

Κατά την άποψη της γράφουσας, η διασταλτική σύλληψη του ωφελήματος είναι, καταρχήν, ορθή και αναγκαία: αντιμετωπίζει το πραγματικό περιεχόμενο της δωροδοκίας ως μηχανισμό εξαγοράς της δημόσιας λειτουργίας και αποτρέπει την παράκαμψη του νόμου μέσω «έξυπνων» επιλογών παροχών που δεν έχουν αμιγώς οικονομικό χαρακτήρα. Από την άλλη πλευρά, η ευρεία αυτή σύλληψη επιβάλλει στον εφαρμοστή του δικαίου το βάρος της εξατομικευμένης αξιολόγησης κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, με τη συνδρομή κριτηρίων όπως η αντικειμενική αξία της παροχής, η σχέση αντιπαροχής με συγκεκριμένη υπηρεσιακή ενέργεια, η συχνότητα της παροχής, η ύπαρξη ή απουσία εθιμικού κανόνα και η συναλλακτική φύση των μερών.

Παράλληλα, η έννοια του ωφελήματος δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από τη διεθνή και ευρωπαϊκή διάσταση της καταπολέμησης της διαφθοράς: GRECO, ΟΟΣΑ και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς απαιτούν μια ευρεία και ομοιόμορφη σύλληψη που να καλύπτει όλες τις μορφές των «undue advantages», ανεξάρτητα από τη μορφή ή την οικονομική τους αποτίμηση²¹⁰. Η ελληνική έννομη τάξη κινείται σαφώς προς αυτή την

²¹⁰ GRECO, *Ad hoc Report on Greece (Rule 34)*, ό.π.

OECD, *Phase 3bis Report on Implementing the OECD Anti-Bribery Convention in Greece* (March 2015), διαθέσιμη στον ιστότοπο του ΟΟΣΑ.

OECD, *Phase 4 Two-Year Written Follow-up Report on Implementing the OECD Anti-Bribery Convention: Greece* (2022), διαθέσιμη στον ιστότοπο του ΟΟΣΑ.

κατεύθυνση, αν και η εικόνα παραμένει δυσχερής λόγω της εγγενούς δυσκολίας διάκρισης του «κοινωνικά πρόσφορου» από το «αθέμιτο» σε ένα περιβάλλον που συντηρεί και ανέχεται εκδηλώσεις «ευγνωμοσύνης».

Σε πιο πρακτικό επίπεδο, ο Φυτράκης προτείνει μια συνδυαστική στρατηγική για την οριοθέτηση και την πρόληψη μετακίνησης «αθέμιτων ωφελημάτων» προς δημόσιους λειτουργούς: αφενός τη διαμόρφωση σαφών κανόνων αποδοχής δώρων και φιλοδωρημάτων, την τυποποίηση διαδικασιών δήλωσης και έγκρισης δώρων και την ενεργοποίηση θεσμών όπως το Συμβούλιο Ακεραιότητας του ν. 4795/2021²¹¹. Ένα τέτοιο πλέγμα μέτρων μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση της κατάλληλης κουλτούρας καθημερινής συμπεριφοράς των δημόσιων λειτουργών, ώστε να διαφυλάσσεται η εμπιστοσύνη των πολιτών στη δημόσια διοίκηση και η αξιοπρέπεια του σώματος των δημοσίων υπαλλήλων.

²¹¹ Ε. Φυτράκης, ό.π., σ. 331, στο πλαίσιο των συμπερασματικών παρατηρήσεων· ν. 4795/2021 ΦΕΚ Α 62/17.4.2021 «Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου του Δημόσιου Τομέα, Σύμβουλος Ακεραιότητας στη δημόσια διοίκηση και άλλες διατάξεις», ο οποίος εισήγαγε στο ελληνικό δίκαιο τον θεσμό του Συμβούλου Ακεραιότητας.

Μέρος Τέταρτο

Συμπεράσματα-Σκέψεις-Προτάσεις

Η αφετηρία της εργασίας ήταν η χαρτογράφηση της εξέλιξης των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, σε συνάρτηση με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις της χώρας. Η ανάλυση, ωστόσο, ανέδειξε ότι πίσω από τις επιμέρους τροποποιήσεις σε άρθρα όπως τα 159, 235–237 και 396 ΠΚ, αναπτύσσεται μια ευρύτερη δυναμική, όπου συναντώνται διεθνείς πιέσεις, εθνικές πολιτικές επιλογές και δογματικές αρχές του ποινικού δικαίου²¹². Στο πλαίσιο αυτό, οι έννοιες του «υπαλλήλου» και του «ωφελήματος» αποδείχθηκαν κεντρικές, καθώς καθορίζουν τόσο το προσωπικό όσο και το αντικειμενικό πεδίο των εγκλημάτων διαφθοράς²¹³.

1.1. Συνοπτική αποτίμηση της νομοθετικής εξέλιξης

Η διαδρομή από τον ΠΚ του 1950 έως τον ν. 4619/2019 δείχνει μια σαφή μετάβαση από ένα πιο περιορισμένο και εσωστρεφές πλαίσιο σε ένα πολυεπίπεδο σύστημα ρυθμίσεων, επηρεασμένο από τη Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά, την UNCAC, τη Σύμβαση ΟΟΣΑ και τις πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης²¹⁴. Η κύρωση των διεθνών συμβάσεων και η διαδοχική τροποποίηση των άρθρων 235–237 ΠΚ, η εισαγωγή της εμπορίας επιρροής (237Α ΠΚ) και η ποινικοποίηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα (396 ΠΚ) αποτυπώνουν την προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη να ευθυγραμμίσει το εθνικό δίκαιο με τα διεθνή πρότυπα²¹⁵.

Ταυτόχρονα, η νομοθετική πορεία χαρακτηρίζεται από αλλεπάλληλες και συχνά αντικρουόμενες παρεμβάσεις, με κορυφαία παραδείγματα την επέκταση και την εν συνεχεία κατάργηση του άρθρου 263Α ΠΚ, καθώς και τις διαδοχικές τροποποιήσεις των εγκλημάτων δωροδοκίας και δωροληψίας πριν και μετά το 2019²¹⁶. Οι επανειλημμένες συστάσεις της GRECO και οι εκθέσεις του ΟΟΣΑ για την εφαρμογή της Σύμβασης κατά της δωροδοκίας

²¹² Ν. Μπιτζιλέκης, «Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα», ό.π., σ. 97 επ.

²¹³ Ε. Συμεωνίδου Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου», ό.π., σ. 437 επ.

Ε. Φυτράκης, ό.π., σ. 321 επ.

²¹⁴ Β. Φλωρίδης, ό.π., σ. 204–205.

Γ. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 8 επ.

²¹⁵ Β. Φλωρίδης, ό.π., σ. 204–205.

Κ. Χατζηκώστας, *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα* (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010), σ. 124 επ.

²¹⁶ Γ. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 8 επ.

Κ. Χατζηκώστας, «Η καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», *ΠοινΔικ* 5/2016, σ. 371 επ.

αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών λειτούργησαν ως σημαντικός παράγοντας πίεσης για ενίσχυση της ποινικής καταστολής, αλλά και ως αιτία γρήγορων νομοθετικών κινήσεων, οι οποίες δε δένουν πάντοτε ομαλά με τη συνολική λογική του Ποινικού Δικαίου²¹⁷.

1.2. Η έννοια του υπαλλήλου: Από τη θεωρία στην πράξη και η ανάγκη για σαφήνεια στον νόμο

Η έρευνα κατέδειξε ότι η έννοια του «υπαλλήλου» αποτελεί σημείο αναφοράς για ολόκληρο το σύστημα των εγκλημάτων διαφθοράς, καθώς από το ποιος θεωρείται υπάλληλος εξαρτάται ποιοι θα υπαχθούν στις διατάξεις για δωροληψία, δωροδοκία και σχετικά υπηρεσιακά εγκλήματα²¹⁸. Παρότι ο τυπικός ορισμός του άρθρου 13α ΠΚ παρέμεινε δομικά σταθερός, η εφαρμογή του στην πράξη εξελίχθηκε μέσω της συμπληρωματικής διεύρυνσης, της ειδικής νομοθεσίας και της νομολογίας, η οποία ενέταξε στο πεδίο του υπαλλήλου πρόσωπα όπως καθηγητές ΑΕΙ, συμβολαιογράφους, ορκωτούς λογιστές και εργαζόμενους σε ΔΕΥΑ και άλλους φορείς δημόσιου ενδιαφέροντος²¹⁹.

Η λειτουργική προσέγγιση, που εστιάζει όχι στον τυπικό διορισμό αλλά στην άσκηση δημόσιας υπηρεσίας ή εξουσίας, επέτρεψε να καλυφθούν νέες μορφές οργάνωσης του κράτους, ιδίως σε ένα περιβάλλον ιδιωτικοποιήσεων και ανάθεσης δημόσιων αρμοδιοτήτων σε ιδιωτικές εταιρείες (ΝΠΙΔ)²²⁰. Παράλληλα, όμως, έδειξε τα όρια της υπερβολικής ερμηνείας από τους δικαστές, καθώς η πολύ ευρεία ένταξη προσώπων στην έννοια του υπαλλήλου κινδυνεύει να συγκρουστεί με την αρχή της νομιμότητας, την ανάγκη για σαφήνεια και την απαγόρευση να επεκτείνεται ο νόμος σε παρόμοιες περιπτώσεις²²¹. Η νομοθετική αστάθεια γύρω από το άρθρο 263Α ΠΚ λειτουργεί ως χαρακτηριστική ένδειξη αυτής της έντασης²²².

1.3. Το «ωφέλημα» και η οριοθέτηση του αθέμιτου

Η έννοια του «ωφελήματος» αναδείχθηκε σε δεύτερο βασικό πυλώνα των εγκλημάτων διαφθοράς, καθώς συνδέεται άμεσα τόσο με το πεδίο της δωροδοκίας όσο και με τη

²¹⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π., σ. 180, 184.
GRECO, Ad hoc Report on Greece (Rule 34), ό.π.

OECD, *Phase 4 Report (Greece)*, ό.π.

²¹⁸ Ν. Μπιτζιλέκης, «Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα», ό.π., σ. 97 επ.

Κ. Χατζηκώστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς...», ό.π., σ. 583 επ.

²¹⁹ Κ. Χατζηκώστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς...», ό.π., σ. 583 επ.

²²⁰ Μ. Καϊάφα Γκμπάντι (επιμ.), *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκουλας, 2014, σ. 583 επ.

²²¹ Κ. Χατζηκώστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς...», ό.π., σ. 583 επ.

Ν. Μπιτζιλέκης, *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 3η έκδοση, ό.π. σ. 180 επ.

²²² Γ. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 8 επ.

διαβάθμιση της απαξίας των σχετικών πράξεων, δηλαδή το πόσο σοβαρή θεωρείται κάθε φορά μία πράξη²²³. Η διαχρονική διακύμανση της ορολογίας («μη προσήκοντα ωφελήματα», «ανταλλάγματα», «ωφελήματα οποιασδήποτε φύσεως», «οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα») δείχνει τη δυσκολία του νομοθέτη να βρει μια διατύπωση που να είναι ταυτόχρονα ευρεία και προβλέψιμη²²⁴.

Η θεωρία και η νομολογία προσπάθησαν να αποσαφηνίσουν τη διάκριση ανάμεσα σε περιουσιακές και μη περιουσιακές παροχές, καθώς και τη σχέση της αθέμιτης παροχής με την υπηρεσία, ιδίως σε οριακές περιπτώσεις όπως οι εξ ευγνωμοσύνης παροχές ή τα δώρα μικρής αξίας. Παρά τις προσπάθειες αυτές, παραμένει ο κίνδυνος η ανοικτή έννοια του ωφελήματος να οδηγήσει σε υπερβολικά διασταλτική εφαρμογή των διατάξεων δωροδοκίας, ποινικοποιώντας συμπεριφορές που δεν αντιστοιχούν σε σοβαρή διακινδύνευση του εννόμου αγαθού, ιδίως όταν δεν υφίσταται σαφής σύνδεση με συγκεκριμένη υπηρεσιακή πράξη.²²⁵

1.4. Διαχρονικό ποινικό δίκαιο και ασφάλεια δικαίου

Οι αλλεπάλληλες τροποποιήσεις των διατάξεων για τα εγκλήματα διαφθοράς –ιδίως από το 2007 και μετά– δημιούργησαν ένα ιδιαίτερα σύνθετο τοπίο σε ό,τι αφορά την εφαρμογή των κανόνων διαχρονικού ποινικού δικαίου²²⁶. Η συχνή μεταβολή της ποινικής μεταχείρισης, η διαφοροποίηση ποινικών ορίων και η εισαγωγή ή κατάργηση ειδικών διατάξεων, όπως το άρθρο 263Α ΠΚ, υποχρεώνουν τα δικαστήρια να προβαίνουν σε διαρκείς συγκρίσεις μεταξύ παλαιότερων και νεότερων νόμων, προκειμένου να εφαρμόσουν τον επεικέστερο²²⁷.

Η κατάσταση αυτή ενισχύει τα προβλήματα ασφάλειας δικαίου, καθώς δυσκολεύει τόσο τα δικαστήρια όσο και τους εφαρμοστές του δικαίου να προβλέψουν με ασφάλεια το ακριβές περιεχόμενο και την ένταση του αξιοποιήσιμου σε κάθε χρονική φάση²²⁸. Ταυτόχρονα, η

²²³ Ε. Φυτράκης, Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς, *ΠοινΧρ ΟΓ/2023*, σ. 321 επ.· Ε. Συμεωνίδου Καστανίδου, ό.π., σ. 437 επ.

²²⁴ Ε. Φυτράκης, Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς, *ΠοινΧρ ΟΓ/2023*, σ. 321 επ.· Ε. Συμεωνίδου Καστανίδου, ό.π., σ. 437 επ.

²²⁵ Ν. Μπιτζιλέκης, *Τα υπηρεσιακά εγκλήματα*, εκδ. Σάκουλα, σ. 180 επ.

Ε. Φυτράκης, Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς, *ΠοινΧρ ΟΓ/2023*, σ. 321 επ.·

Ε. Συμεωνίδου Καστανίδου, ό.π., σ. 437 επ.

²²⁶ Μ. Καϊάφα Γκμπάντι (επιμ.), *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκουλας*, 2014, σ. 583 επ.·

Γ. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 8 επ.

²²⁷ Κ. Χατζηκόστας, Η καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, *ΠοινΔικ 5/2016*, σ. 371 επ.

²²⁸ Ν. Μπιτζιλέκης, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ό.π., σ. 97 επ.·

Γ. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 8 επ.

νομοθετική παλινωδία μπορεί να δημιουργεί την εντύπωση ότι οι αλλαγές γίνονται περισσότερο ως αντίδραση σε διεθνείς ή πολιτικές πιέσεις παρά ως αποτέλεσμα ώριμης αποτίμησης της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων ρυθμίσεων²²⁹. Η ένταση αυτή μεταξύ διεθνούς συμμόρφωσης και εγγυήσεων του κράτους δικαίου αποτελεί, κατά τη γνώμη της γράφουσας, ένα από τα κεντρικά συμπεράσματα της μελέτης.

1.5. Η νέα Οδηγία της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς

Ιδιαίτερης σημασίας για το άμεσο μέλλον είναι η νέα Οδηγία 2026/1021 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς, η οποία εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Μάρτιο 2026 και θεσπίζει για πρώτη φορά ένα ενιαίο, εναρμονισμένο ποινικό πλαίσιο σε επίπεδο Ένωσης²³⁰. Η Οδηγία 2026/1021²³¹ προβλέπει κοινές ελάχιστες προδιαγραφές ως προς τον ορισμό και την ποινική αντιμετώπιση βασικών εγκλημάτων διαφθοράς, μεταξύ άλλων της δωροδοκίας στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, της υπεξαίρεσης, της εμπορίας επιρροής και του παράνομου πλουτισμού και υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καταρτίζουν εθνικές στρατηγικές κατά της διαφθοράς, συνοδευόμενες από συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία²³². Η υποχρέωση ενσωμάτωσης της Οδηγίας εντός διετίας, ήτοι έως την 1^η Ιουνίου 2028, καθιστά επιτακτικότερη από ποτέ την αναθεώρηση των εθνικών ρυθμίσεων για τα εγκλήματα διαφθοράς και ιδίως των εννοιών του «υπάλληλου» και του «ωφελήματος» στον Ποινικό Κώδικα, ώστε αφενός να ευθυγραμμιστούν με τις νέες ενωσιακές απαιτήσεις και αφετέρου να διαφυλαχθούν οι συνταγματικές αρχές της νομιμότητας και της σαφήνειας στο εθνικό ποινικό δίκαιο²³³.

Η Οδηγία υιοθετεί μια λειτουργική έννοια του όρου «υπάλληλος», η οποία δεν περιορίζεται μόνο στους παραδοσιακούς κατόχους δημόσιων αξιωμάτων, αλλά περιλαμβάνει επίσης

²²⁹ GRECO, Ad hoc Report on Greece (Rule 34), ό.π.: OECD, Phase 4 Report (Greece), ό.π..

²³⁰ European Parliament, Parliament greenlights EU anti-corruption rules (press release, 26 March 2026), διαθέσιμο σε: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20260323IPR38831/parliament-greenlights-eu-anti-corruption-rules> (τελευταία ανάκτηση 07.06.2026).

²³¹ Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29.4.2026, για την καταπολέμηση της διαφθοράς, ΕΕ L 1021, 2026, διαθέσιμη στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:L_202601021.

²³² European Parliament Research Service (EPRS), *Directive on combating corruption* (At a glance, 22 March 2026), European Parliament, διαθέσιμο σε: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2026\)785681](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2026)785681) (τελευταία ανάκτηση 07.06.2026).

²³³ Transparency International EU, *EU finalises anti-corruption Directive: Transparency International EU reaction* (20 April 2026), διαθέσιμο σε: <https://transparency.eu/eu-finalises-anti-corruption-directive-ti-eu-reaction/> (τελευταία ανάκτηση 07.06.2026).

πρόσωπα που ασκούν δημόσιες λειτουργίες ή στα οποία έχουν ανατεθεί δημόσιες αρμοδιότητες βάσει του εθνικού ή του ενωσιακού δικαίου. Στον πυρήνα της, η Οδηγία θεσπίζει εναρμονισμένους ορισμούς για την ενεργητική διαφθορά (προσφορά, υπόσχεση ή παροχή αθέμιτου ωφελήματος) και την παθητική διαφθορά (απαίτηση, λήψη ή αποδοχή τέτοιου ωφελήματος), όταν η συγκεκριμένη συμπεριφορά αποσκοπεί στην επηρεασμό της ορθής άσκησης καθηκόντων ή λειτουργιών. Η έννοια του «αθέμιτου ωφελήματος» είναι ευρεία και περιλαμβάνει τόσο υλικά όσο και άυλα οφέλη. Η ποινική ευθύνη μπορεί να θεμελιωθεί ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία το όφελος δεν χορηγήθηκε ή δεν έγινε τελικά αποδεκτό.²³⁴

1.6. Προτάσεις και σκέψεις για το μέλλον του ΠΚ στα εγκλήματα διαφθοράς

Με βάση τα παραπάνω, μπορούν να διατυπωθούν ορισμένες ενδεικτικές προτάσεις και σκέψεις για το μέλλον του Ποινικού Κώδικα ως προς τα εγκλήματα διαφθοράς, με άξονες την έννοια του υπαλλήλου, του ωφελήματος και την ασφάλεια δικαίου.

Πρώτον, θα ήταν σκόπιμο να εξεταστεί μια συστηματικότερη αναδιατύπωση της έννοιας του υπαλλήλου, ώστε να ενσωματώνει με σαφήνεια τις βασικές κατηγορίες προσώπων που η νομολογία και η ειδική νομοθεσία έχουν ήδη τείνει να υπαγάγουν στο πεδίο των εγκλημάτων διαφθοράς²³⁵. Μια τέτοια κίνηση, θα μπορούσε να μειώσει την ανάγκη για αποσπασματικές και περιστασιακές νομοθετικές παρεμβάσεις και να ενισχύσει τη σαφήνεια ως προς το πεδίο εφαρμογής των σχετικών εγκλημάτων.

Δεύτερον, σε σχέση με το ωφέλημα, θα μπορούσε να αξιολογηθεί η εισαγωγή ορισμένων πιο σαφών κριτηρίων, όπως η αξία της παροχής, η σύνδεσή της με συγκεκριμένη υπηρεσιακή ενέργεια, ο χρόνος και το πλαίσιο χορήγησης, ώστε να διαχωρίζονται οι πραγματικά προβληματικές περιπτώσεις από τις κοινωνικά ανεκτές συμπεριφορές²³⁶. Χωρίς να δημιουργηθεί ένας κλειστός κατάλογος, μια τέτοια κατεύθυνση θα μπορούσε να περιορίσει τον κίνδυνο υπερβολικής ποινικής επέκτασης της καταδίκης και να ενισχύσει την προβλεψιμότητα της ποινικής ευθύνης.

²³⁴ Οδηγία (ΕΕ) 2026/1021, ό.π., αιτιολογική σκέψη 11, άρθρα 2 και 3.

²³⁵ Κ. Χατζηκόστας, «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα...», ό.π., σ. 595–596.

Α. Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Ο νέος Ποινικός Κώδικας*, ό.π., σ. 101–102.

²³⁶ Ε. Φυτράκης, ό.π., σ. 437 επ.

Τρίτον, η εμπειρία των τελευταίων δεκαετιών δείχνει ότι η διαρκής τροποποίηση των διατάξεων για τη διαφθορά, συχνά υπό την πίεση διεθνών οργανισμών όπως η GRECO και ο ΟΟΣΑ, μπορεί να οδηγήσει σε νομοθετική αστάθεια και δυσχέρεια εφαρμογής²³⁷. Μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση θα προϋπέθετε ουσιαστική αποτίμηση της εφαρμογής των ήδη ισχυουσών ρυθμίσεων, πριν από κάθε νέα παρέμβαση, καθώς και σαφή στρατηγική για τον ρόλο του Ποινικού Κώδικα στην εθνική πολιτική κατά της διαφθοράς.

Τέταρτον, θα μπορούσε να εξεταστεί η ενίσχυση της διασύνδεσης ανάμεσα στην ποινική καταστολή και σε μη ποινικά εργαλεία, όπως τα μέτρα πρόληψης, τα πρότυπα δεοντολογίας, η διαφάνεια στη διοίκηση και οι μηχανισμοί εσωτερικής αναφοράς²³⁸. Η εμπειρία δείχνει ότι η αποκλειστική έμφαση στην ποινή δεν αρκεί για να αντιμετωπίσει ένα φαινόμενο τόσο σύνθετο και πολυπαραγοντικό όσο η διαφθορά, αν δεν συνοδεύεται από ευρύτερες θεσμικές εγγυήσεις και αλλαγές κουλτούρας²³⁹.

Τέλος, η ενασχόληση με την εξέλιξη των διατάξεων για τη διαφθορά ανέδειξε ότι ο Ποινικός Κώδικας δεν είναι ένα ουδέτερο τεχνικό κείμενο, αλλά ένας χώρος όπου αντανακλώνται η αντίληψη της κοινωνίας για το δημόσιο συμφέρον, οι διεθνείς δεσμεύσεις και οι δικαιοκρατικές ευαισθησίες. Η πρόκληση για τον μελλοντικό Έλληνα νομοθέτη είναι να διατηρήσει ζωντανή την ισορροπία ανάμεσα στην ανάγκη για αποτελεσματική προστασία απέναντι στη διαφθορά και στον σεβασμό των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου, μια ισορροπία που δοκιμάζεται ιδιαίτερα μέσα από την έννοια του υπαλλήλου και του ωφελήματος²⁴⁰.

²³⁷ GRECO, Ad Hoc Report on Greece (Rule 34), ό.π., σ. 6-7, όπου ασκείται κριτική για την αστάθεια που προκάλεσαν οι διαδοχικές τροποποιήσεις των άρθρων για τη δωροδοκία μέσα στο 2019.

²³⁸ Β. Φλωρίδης, ό.π., σ. 204–205.

GRECO, Ad hoc Report on Greece (Rule 34), ό.π.: OECD, Phase 4 Report (Greece), ό.π..

²³⁹ Κ. Καλλίρης, «Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης», σε: Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης: Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα–Κομοτηνή, 2016), σ. 797–827.

²⁴⁰ Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Δωροδοκία υπαλλήλου», ό.π., σ. 437 επ.

Βιβλιογραφία

Α. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Αθανασάκη Β., Ακριβοπούλου Χ., Βεργίδης Κ., Γρηγοριάδου Δ., Δημολιού Χ., Ιακωβίδης Ι., Κεσσοπούλου Ε., Κηπουρίδου Κ., Κουκούτσης Γ., Ξανθοπούλου Σ., Ραμματά Μ., Σκουλάς Δ., Σταθάκη Μ., Τσακαλίδης Γ., Χριστοφορίδου Σ., *Ο δημόσιος υπάλληλος*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2026).

Αλεξιάδης Σ., «Προς μία νέα γενιά “κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων”; Το παράδειγμα της διαφθοράς», *ΠοινΔικ* 10/2000, σ. 1021-1025.

Αναγνωστόπουλος Η., *Ζητήματα απιστίας. Άρθρα 390 & 256 ΠΚ*, 2η έκδ., (Αθήνα, Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας, 2003).

Ανδρουλάκης Ι., «Το παγκόσμιο νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς», στο: *Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013), σ. 91-108.

Αργυρόπουλος Χ., «Δωρεά και δωροδοκία», εισαγωγική ομιλία στο 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας», 2013, σ. 3-10.

Αργυροηλιόπουλος Η., «Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21ου αιώνα – Σημείο καμπής», *Ποινική Δικαιοσύνη* 6/2001, σ.663-669.

Γασπαρινάτου Μ., «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα», στο: Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν.Κ. & Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 157-183.

Γάφος Η., «Το έγκλημα της δωροδοκίας», *Ποινικά Χρονικά* Ι'/1960, σ. 225 επ.

Γιαρένης Ι., *Παράβαση καθήκοντος. Πειθαρχική και ποινική προσέγγιση*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012).

Δεληδήμος Ν., «Ο Νόμος 4689/2020 για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης», *ΠοινΔικ* 2021, σ. 320-322.

Δερβιτσιώτης Α., *Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου Ι. Η οργάνωση του κράτους*, 3η έκδ., (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005).

Δέτσης Δ.Μ., *Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα. Τα εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα και την υπηρεσία – Κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων. Θεωρία και νομολογία*, (Αθήνα, Μένανδρος, 2015).

Δημήτραινας Γ., «Εκβίαση και δωροδοκία δικαστή: η δογματική της συνάντησης δύο εγκλημάτων επικοινωνιακής σχέσης», στο: *Τιμητικός Τόμος Χριστόφορου Αργυρόπουλου*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016), σ. 657-667.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Ποινική καταστολή της διαφθοράς στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο», *ΠοινΧρ* 2010, σ. 3 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδρασή της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δημοκρατικές προκλήσεις», στο: *Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας. Δυνατότητες και όρια*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013), σ. 11 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. (επιστ. επιμ.), Ζαχαριάδη Α., Καζανάς Τ., Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Ναζίρης Ι., Παπακυριάκου Θ., Χατζηκώστας Κ., Χατζηνικολάου Ν. (συνεργ.), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα, τ. 1: Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, (Αθήνα, Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας, 2014).

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Ποινική νομοθεσία και ενωσιακές επιταγές – Εθνική ενσωμάτωση της ενωσιακής νομοθεσίας στο παράδειγμα αντιμετώπισης της διαφθοράς», 2015, διαθέσιμη σε: crime-in-crisis.com (τελευταία ανάκτηση: 15.4.2026).

Καλλίρης Κ., «Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης», σε: Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, τ. Α', (Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2016), σ. 797-827.

Καμπέρου Ε., «Ερμηνεία άρθρων 159 και 159Α ΠΚ», σε: Χαραλαμπίδης Α. (επιμ.), *Ο νέος Ποινικός Κώδικας. Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4619/2019*, τ. 1 (άρθρα 1–234), (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), σ. 1130-1140.

Κοσμάτος Κ. & Λαμπάκης Χ., «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης», στο: Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν.Κ. & Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ, 2019), σ. 185-209.

Λάζος Γ., *Διαφθορά και αντιδιαφθορά*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005).

Λίβος Ν., «Ιδιωτικές γνωμοδοτήσεις», *ΠοινΧρ* Ιούνιος–Ιούλιος 2021, σ. 472 επ.

Μανωλεδάκης Ι., *Ερμηνεία κατ' άρθρο βασικών όρων του ειδικού μέρους του Ποινικού Κώδικα*, (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1996).

Μαρτίνη Μ., «Άρθρο 2 ΠΚ», σε: Χαραλαμπίδης Α. (επιμ.), *Ο νέος Ποινικός Κώδικας (Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4619/2019)*, τ. 1 (άρθρα 1–234), (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2024), σ. 15-38.

Μουκίου Χ., *Διαφάνεια, Ακεραιότητα και Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018).

Μπιτζιλέκης Ν., *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 2η έκδ., (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2001).

Μπιτζιλέκης Ν., «Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα», *ΠοινΧρ* ΝΘ'/2009, σ. 97-110.

Μπιτζιλέκης Ν., «Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα – ένα παράδειγμα μετανεωτερικού ποινικού δικαίου», εισήγηση στο 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, 2013, σ. 155-178.

Μπιτζιλέκης Ν., *Υπηρεσιακά εγκλήματα*, 3η έκδ., (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2024).

Παναγιωτάκης Σ., «Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Ποιν) 591/2022 (Επεκτατικό αποτέλεσμα και επιτρεπτή μεταβολή κατηγορίας)», *ΠοινΔικ* 3/2023, σ. 330-332.

Παπαχρήστου Μ., «Ερμηνεία άρθρων 235, 236, 237, 237Α και 237Β ΠΚ», σε: Χαραλαμπάκης Α. (επιμ.), *Ο νέος Ποινικός Κώδικας. Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4619/2019*, τ. 2 (άρθρα 235–469), (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), σ. 1555–1707.

Ράικος Δ., *Δημόσια διοίκηση και διαφθορά. Από τη σκοπιά του διοικητικού δικαίου*, (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006).

Σαϊνίδου Ο., «Ζητήματα διαχρονικού δικαίου στη δωροδοκία υπαλλήλου (άρθρα 235–236 ΠΚ) μέσα από τη νομολογία του Αρείου Πάγου», *The Art of Crime*, τεύχος 15/2025, σ. 378-409.

Σπινέλλης Δ., *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015).

Στοΐλα Α., *Η αξιόποινη «διαφθορά» κατά τον Ποινικό Κώδικα* (διδακτορική διατριβή, 2016).

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., «Δωροδοκία υπαλλήλου (άρθρα 235–236 ΠΚ)», σε: *Μελέτες ουσιαστικού ποινικού δικαίου*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003), σ. 367-404.

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., «Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ποινική Δικαιοσύνη* 15(1) (2012), σ. 38-49.

Τέντες Ι., «Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς», σε: Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, τ. Α', (Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2016), σ. 721-725.

Τριανταφύλλου Γ., «Τα εγκλήματα διαφθοράς στον δημόσιο τομέα», *Nova Criminalia* 8 (2020).

Φιλίππιδης Τ., «Δωροδοκία χάριν νομίμων πράξεων», σε: *Τιμητικός Τόμος υπέρ Ηλία Κυριακοπούλου*, (Θεσσαλονίκη, 1996), σ. 903-938.

Φλάγκος Γ.Κ., *Ποινικός Κώδικας (ν. 4619/2019 και ν. 4637/2019). Κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία του Αρείου Πάγου*, (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2020).

Φλωρίδης Β., «Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της ΕΕ», *ΠοινΔικ* 2/2007, σ. 203-207.

Φυτράκης Ε., «Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος στα εγκλήματα διαφθοράς», *Ποινικά Χρονικά* ΟΓ/2023, σ. 321-331.

Χαραλαμπάκης Α., *Σύνοψη του Ποινικού Δικαίου. Γενικό Μέρος Ι. Το έγκλημα*, (Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2010).

Χαραλαμπάκης Α.Ι., *Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος, Τόμος Ι: Το έγκλημα*, (Αθήνα–Θεσσαλονίκη, Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας, 2021).

Χαραλαμπάκης Α. (επιμ.), *Ο νέος Ποινικός Κώδικας. Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4619/2019*, τ. 1–2, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020 κ.ε.).

Χατζηκώστας Κ., *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα*, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010).

Χατζηκώστας Κ., «Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου», σε: Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. (επιμ.), *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα*, (Αθήνα, Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας, 2014).

Χατζηκώστας Κ., «Η καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», *ΠοινΔικ* 5/2016, σ. 369-374.

Ψαρούδα-Μπενάκη Α., *Τα αξιολογικά στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος*, (Αθήνα, Σάκκουλας, 1971).

Β. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Huther J. & Shah A., *Anti-Corruption Policies and Programs: A Framework for Evaluation*, (Washington D.C., The World Bank, 2000).

Johnston M., *Syndromes of Corruption: Wealth, Power and Democracy*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2005).

Rose-Ackerman S. & Palifka B.J., *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*, 2η έκδ., (Cambridge, Cambridge University Press, 2016).

Treisman D., «The Causes of Corruption: A Cross-National Study», *Journal of Public Economics* 76(3) (2000), σ. 399–457.

van Rijckeghem C. & Weder B., «Bureaucratic Corruption and the Rate of Temptation: Do Wages in the Civil Service Affect Corruption, and by How Much?», *Journal of Development Economics* 65(2) (2001), σ. 307–331.

Zacharakis G., Antonopoulou P., Travlos A. & Kipreos G., «Corruption and illegal payments in Greece», *Journal of Public Management Research* 3(1) (2017), σ. 1–15.

Γ. Διεθνείς συμβάσεις – θεσμικά κείμενα

Council of Europe, *Criminal Law Convention on Corruption* (ETS No. 173), 1999.

United Nations, *United Nations Convention against Corruption (UNCAC)*, 2003.

Σύμβαση του ΟΗΕ κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, κυρωθείσα με ν. 3875/2010.

Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά (Συμβούλιο της Ευρώπης), κυρωθείσα με ν. 3560/2007.

OECD, *Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*, 1997 (κυρωθείσα στην Ελλάδα με ν. 2656/1998).

Δ. Εκθέσεις – οργανισμοί

GRECO, *Fourth Evaluation Round – Greece, Compliance Report* (2018).

GRECO, *Ad hoc Report on Greece (Rule 34)*, 2019.

GRECO, *Follow-up Report to the Ad hoc Report on Greece (Rule 34)*, 2020.

OECD, *Phase 3bis Report on Implementing the OECD Anti-Bribery Convention in Greece* (March 2015).

OECD, *Implementing the OECD Anti-Bribery Convention – Phase 4 Report: Greece (2022)* και *Phase 4 Two-Year Written Follow-up Report: Greece (2024)*.

Transparency International, *Exporting Corruption 2020 – Greece: limited enforcement*.

Transparency International – Greece, Επιστολή Δ.Σ. προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης σχετικά με τη συμβατότητα των ρυθμίσεων περί δωροδοκίας.

European Parliament, *Parliament greenlights EU anti-corruption rules* (Press Release, 26 March 2026).

European Parliament Research Service (EPRS), *Directive on combating corruption* (At a glance, 22 March 2026).

Transparency International EU, *EU finalises anti-corruption Directive: Transparency International EU reaction* (20 April 2026).

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.